

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Disertační práce

Spolupráce v rozvoji venkova: vize nebo realita (případ místních akčních skupin)

Cooperation in Rural Development: Vision or Reality (the Case of Local Action Groups)

Autor: Ing. Kateřina Boukalová

Školitel: doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

©2017 ČZU v Praze

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mému školiteli doc. PhDr. Michalu Lošťákovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a pomoc při směřování výzkumu. Dále bych chtěla poděkovat Bc. Markétě Dvořákové, DiS., bez jejíž vstřícnosti bych nenašla potřebný čas k dopsání této disertace. Velké poděkování patří také celé rodině, která mě při psaní práce nesmírně podporovala.

OBSAH

1	ÚVOD	5
2	CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE	8
3	NÁSTIN POSTUPU K DOSAŽENÍ CÍLŮ DISERTAČNÍ PRÁCE	10
3.1	TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE	10
3.2	EMPIRICKÁ ČÁST PRÁCE	11
4	VENKOV JAKO PROSTOROVÝ RÁMEC, VE KTERÉM FUNGUJÍ MÍSTNÍ PARTNERSTVÍ	13
5	POLITIKA ROZVOJE VENKOVA JAKO INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC, VE KTERÉM FUNGUJÍ MÍSTNÍ PARTNERSTVÍ.....	19
6	PŘÍSTUP LEADER/CLLD JAKO KONCEPTUÁLNÍ RÁMEC FUNGOVÁNÍ MÍSTNÍCH PARTNERSTVÍ.....	30
6.1	VÝVOJ PŘÍSTUPU LEADER.....	32
6.2	LEADER/CLLD Z POHLEDU TEORETICKÝCH PŘÍSTUPŮ.....	36
6.2.1	<i>Rozvoj zaměřený na soudržné území (přístup place-based).....</i>	<i>36</i>
6.2.2	<i>Partnerství veřejného a soukromého sektoru v průhledu do teorie učících se regionů.....</i>	<i>37</i>
6.2.3	<i>Rozvoj venkova za přispění přístupu zdola nahoru (multi-sektorového zapojení všech aktérů).....</i>	<i>39</i>
6.2.4	<i>Uplatňování inovačních přístupů</i>	<i>41</i>
6.2.5	<i>Spolupráce jako významný prvek v činnosti místních akčních skupin.....</i>	<i>43</i>
6.2.6	<i>Síťování aktérů v průhledu do teorie sociálních sítí (spojené se sociálním kapitálem).....</i>	<i>46</i>
7	SPOJENÍ PROSTOROVÉHO, INSTITUCIONÁLNÍHO I KONCEPTUÁLNÍHO RÁMCE V HOLISTICKÝ POHLED NA ROZVOJ VENKOVA.....	50
8	MÍSTNÍ PARTNERSTVÍ V PODMÍNKÁCH ČESKÉ REPUBLIKY	53
8.1	PROBLÉMY PŘI VZNIKU MÍSTNÍCH PARTNERSTVÍ	55
8.2	SITUACE VE VZTAHU K MÍSTNÍM AKČNÍM SKUPINÁM V ČESKÉ REPUBLICE V PROGRAMOVÉM OBDOBÍ 2014-2020	55
9	SHRNUTÍ POZNATKŮ Z TEORETICKÉ ČÁSTI PRÁCE.....	59
10	NEFORMÁLNÍ SPOLUPRÁCE Z POHLEDU MAS STŘEDOČESKÉHO KRAJE.....	60
10.1	NÁSTIN ZVOLENÉHO METODICKÉHO POSTUPU	60
10.2	VÝZNAM POJMU SPOLUPRÁCE PRO PŘEDSTAVITELE MAS	63
10.3	PŘEDPOKLADY PRO VZNIK A ROZVOJ SPOLUPRÁCE.....	65
10.4	DŮVODY VEDOUcí KE SPOLUPRÁCI.....	69
10.5	BARIÉRY VE SPOLUPRÁCI.....	74
10.6	SUBJEKTY, SE KTERÝMI MAS V ÚZEMÍ SPOLUPRACUJÍ	78

11 FORMÁLNÍ SPOLUPRÁCE MAS STŘEDOČESKÉHO KRAJE V KOMBINACI S VÝSTUPY Z ROZHOVORŮ	81
11.1 NÁSTIN ZVOLENÉHO METODICKÉHO POSTUPU	81
11.2 FINANČNÍ PŘÍNOS PROJEKTŮ SPOLUPRÁCE MAS VE STŘEDOČESKÉM KRAJI	83
11.3 TEMATICKÉ ZAMĚŘENÍ PROJEKTŮ SPOLUPRÁCE.....	86
11.3.1 <i>Síť vazeb formální spolupráce MAS Středočeského kraj</i>	88
11.4 ZKUŠENOSTI ÚČASTNÍKŮ ROZHOVORŮ S REALIZACÍ FORMÁLNÍ SPOLUPRÁCE.....	92
12 OBSAHOVÁ ANALÝZA ČLÁNKŮ O MAS STŘEDOČESKÉHO KRAJE V KOMBINACI S VÝSTUPY Z REALIZOVANÝCH ROZHOVORŮ	95
12.1 NÁSTIN POUŽITÉHO METODICKÉHO NÁSTROJE.....	95
12.2 ANALÝZA ČLÁNKŮ DLE JEDNOTLIVÝCH KRAJŮ ČR	96
12.3 ANALÝZA ČLÁNKŮ - MAS STŘEDOČESKÉHO KRAJE	98
12.4 SOUVISLOST MEZI SLEDOVANÝMI JEVY	104
12.4.1 <i>Souvislost 1 - Zmíněna konkrétní MAS a přítomnost spolupráce</i>	104
12.4.2 <i>Souvislost 2 - MAS jako aktivní hráč a přítomnost spolupráce</i>	106
12.4.3 <i>Souvislost 3 - Přítomnost spolupráce a téma, se kterým je MAS zmiňována</i>	107
13 SOUHRN ZJIŠTĚNÍ Z PROVEDENÉHO VÝZKUMU	109
13.1 ZJIŠTĚNÍ PRVNÍ – STŘETNUTÍ GOVERNANCE A GOVERNMENT.....	109
13.2 ZJIŠTĚNÍ DRUHÉ – SPOLUPRÁCE TĚCH SAMÝCH.....	110
13.3 ZJIŠTĚNÍ TŘETÍ – „NEMATERIÁLNO“ MÁ PŘINĚST „MATERIÁLNO“	112
13.4 ZJIŠTĚNÍ ČTVRTÉ – UMĚLOU SPOLUPRÁCI NECHCEME.....	113
13.5 ZJIŠTĚNÍ PÁTÉ – BALANCE MEZI SLABÝMI A SILNÝM VAZBAMI	114
14 ZÁVĚR	116
SEZNAM OBRÁZKŮ	120
SEZNAM TABULEK	120
SEZNAM ZKRATEK	121
SEZNAM CITOVANÝCH ZDROJŮ	122
PŘÍLOHY	130

1 Úvod

Venkovský svět představuje zajímavé prostředí, v němž se koncentruje řada otázek, které stojí jako výzvy před dnešní společností. Ať již se jedná o otázku klimatických změn, udržitelnosti nebo způsobu života. Nad těmito výzvami (a řadou dalších) se klene problematika rozvoje venkova, která zasahuje do řady oblastí života lidí. Není proto náhodou, že se stále zvyšuje význam i zájem o politiku rozvoje venkova, která se původně formovala v rámci druhého pilíře Společné zemědělské politiky (ta je stále chápána jako hlavní nástroj rozvojových aktivit v tomto prostoru), i když dnes se venkov stává i objektem působení regionální rozvojové politiky.

Pohled na rozvojové otázky se od 2. poloviny 20. století postupně modifikoval (Antonio and Bonanno 2000: 33-34) od pohledu fordisticky zaměřeného rozvoje založeného na racionalizaci aktivit a využívání externích zdrojů (exogenní přístup) až k rozvoji post-fordistickému založenému na subsidiaritě, flexibilitě a sociálním kapitálu (endogenní přístup). Exogenní typ (po 2. světové válce) rozvoje byl založen na odlišných základech, než na kterých se později vyvinul typ endogenního rozvoje venkova. Jednalo se především o důraz na ekonomické faktory ovlivňující rozvoj lokality, na podporu jen vybraných činností, přičemž tato podpora přicházela z vně regionu (především ve formě dotací a další finanční a materiální podpory). Zároveň nebyla respektována specifika daného prostoru, rozvoj lokality byl plánován pouze vnějšími experty bez zapojení místních obyvatel (Lowe 2000: 20-21). Tento přístup stejně tak jako fordismus vyústil v racionalizaci produkce, do popředí byl postaven finanční kapitál (oproti ostatním formám kapitálů) a shora řízený pečlivý dohled nad pracovními úkoly dělníků. Byly vyžadovány intenzivně prováděné a neměnné racionálně předvídatelné aktivity a vysoký stupeň organizovanosti pracovníků (Giddens 2013: 814). Od 70. let 20. století však ztrácí exogenní typ rozvoje svou legitimitu (stejně tak fordisticky zaměřený systém výroby) a to především proto, že nebyl schopen dostatečně efektivní koordinace činností a nezajistil očekávaný hospodářský růst (Antonio and Bonanno 2000: 34, 38). Dochází k redefinici vnímání rozvoje ne jen jako ekonomického, ale začínají být uvažovány i socio-kulturní otázky nebo snahy o decentralizaci rozhodování, které byly do té doby opomíjeny (Antonio and Bonanno 2000: 40).

Klíčovou představou vloženou do integrovaného endogenního typu rozvoje je zapojování co nejširšího spektra místních aktérů na rozhodovacích aktivitách a budoucnosti regionu

(Lowe 2000: 23; Galdeano-Gómez et al. 2011: 55). Jak uvádí Lowe (2000: 22), tento typ je založen na využívání místních zdrojů, na aktivaci místních aktérů, čímž uplatňuje v praxi tzv. přístup „zdola - nahoru“ („bottom-up“) – iniciativa zespoda, od místních lidí, místních iniciativ (maximalizace flexibility rozhodování a ožívování potenciálu pro inovace). Tito lidé mají totiž nejlépe znát místní podmínky a prostředí a v souladu s východisky transdisciplinárního přístupu (zahrnujícího odborníky i laiky) vědí, jak potenciál „svého“ území co nejlépe využít pro rozvoj regionu.

Praktické zkušenosti s fungováním exogenního i endogenního přístupu k rozvoji venkova však ukázaly, že není účelné tyto dva typy (pohledy, přístupy) striktně oddělovat. Naopak mnoho studií, které se zabývají rozvojem venkova, se věnuje dopadu jak lokálních (endogenních), tak externích (exogenních) faktorů. Hybridní přístup k rozvoji venkova neuvažuje endogenní a exogenní typ jako dvě navzájem protichůdná pojetí, ale doplňuje myšlenky obou. Tento hybridní přístup se nazývá neo-endogenní model rozvoje a na myšlenku endogenního navazuje s odkazem na přístup zdola nahoru a na využití místních zdrojů, zatímco přízvisko "neo" se vztahuje k nadlokálním subjektům (Ray 2006: 278). Posun od centralizovaných vertikálních forem venkovské správy k decentralizovaným horizontálním (Lošťák et al. 2014: 165) je výsledkem rostoucího významu spolupráce mezi veřejnými a soukromými organizacemi (Böcher 2005: 5). Role sektorů není v neo-endogenním typu ostře oddělena. Cílem je vytvořit místní partnerství mezi různými typy organizací (Shucksmith 2010: 5). Místní akční skupiny se zdají být příkladem neo-endogenního typu rozvoje a v podmínkách České republiky patří k významným lokálním aktérům ve venkovském prostoru. Na území České republiky i celé Evropy v současné době působí vysoký počet místních akčních skupin (v celé Evropské unii přibližně 2500 MAS), jejichž základní úlohou by měla být právě iniciace spolupráce aktérů na venkově a animace komunitního života v obcích. Z tohoto důvodu se disertační práce zaměřuje na vnímání problematiky spolupráce z pohledu místních akčních skupin, protože tato aktivita by měla být nedílnou součástí jejich činnosti.

Místní akční skupiny (dále MAS) sdružují subjekty z veřejného, neziskového i podnikatelského sektoru za podmínky minimálně 50-ti % účasti zástupců sektoru soukromého (EP 2013, 1303/2013, čl. 32). Společenství tvoří zástupci obcí, neziskových organizací, místních podnikatelů, ale i aktivní občané. MAS fungují na základě výše zmíněného přístupu „zdola-nahoru“, tzn. že rozvoj je realizován přímo prostřednictvím obyvatel a organizací, které ve venkovském prostředí žijí a působí (tzv. lokální aktéři) a

jejich úkolem je posilovat dialog mezi aktéry na venkově a implementovat místní rozvojové strategie.

V rozvoji lokalit pak velmi důležitou roli hrají nehmotné záležitosti v podobě sociálních sítí, aktivizace místních lidí i spolupráce. Zde se opět objevuje otázka přístupu „zdolana horu“ a rozvíjení a využívání endogenních potenciálů kulturního a sociálního charakteru v rozvoji regionu spojeného právě s aktivitami lidí a organizacemi působícími na daném místě. Význam této problematiky podtrhuje i fakt, že 48% evropské populace žije v územích pokrytých místními akčními skupinami. Jedná se celkem o 147 milionů obyvatel (EK 2015: 16).

2 Cíle disertační práce

Cílem této disertační práce je identifikovat a prozkoumat význam spolupráce v činnosti místních akčních skupin. Spolupráce představuje využití jednoho z endogenních faktorů v rozvoji venkova a napomáhá zhodnocování potenciálu venkovského prostoru, ve kterém místní akční skupiny operují. Prostřednictvím sociální interakce (včetně spolupráce a soupeření) a komunikace tak lokální aktéři (sociální aktéři) neustále konstruují, utvářejí a oživují svůj každodenní svět a tím mohou měnit povahu sociální skutečnosti (Kabele 1996: 318). Je však nezbytné poznamenat, že spolupráce je pouze jedním z principů přístupu LEADER (jeho vymezení a navázání na teoretické koncepty je uvedeno v teoretické části práce). Jednotlivé principy nelze mezi sebou striktně oddělovat. Právě jejich provázání tvoří jeden celek, jehož cílem je (trvale) udržitelný rozvoj venkova. I přesto, že se předkládaná práce bude zabývat přednostně významem spolupráce v činnosti MAS, lze očekávat, že do této problematiky budou postupně vstupovat i principy ostatní a že teprve komplexní pohled na zkoumanou problematiku přinese odpovídající výstupy.

Obecným předpokladem této práce je tedy přítomnost konkrétních aktérů (s jejich lidským, sociální i kulturním kapitálem) v konkrétním území, kteří mohou svým jednáním ovlivňovat rozvoj lokality. Objektem výzkumu jsou místní akční skupiny především z toho důvodu, že od doby svého vzniku se v podmínkách České republiky staly „významnými hráči“ na poli rozvoje venkova a dle teoretických východisek by právě ony mohly být iniciátorem spolupráce na venkově.

Výzkum si proto klade za cíl odhalit, jak je formální i neformální spolupráce vnímána zástupci místních akčních skupin (zainteresovaní aktéři), jak probíhala formální spolupráce v podmínkách České republiky a jak jsou aktivity místních akčních skupin (vyžadující i nevyžadující spolupráci) představovány laické veřejnosti (nezainteresovaní aktéři). Jinými slovy, co a jak usnadňuje či omezuje spolupráci místních akčních skupin se subjekty z daného prostředí i vně regionu. Spolupráce je úzce spojena se záležitostmi nehmateriální povahy (sociální, kulturní a lidský kapitál), které působí na rozvojové aktivity aktérů (rozuměno spoluhybatelů dění) ve venkovském prostoru a prostřednictvím jejich činností mohou rozvíjet místní potenciál a přetvářet ho v kapitál, který je následně používán.

Pro dosažení obecného cíle je nutné vymezit specifické cíle, které obecný cíl dále konkretizují:

- konceptualizovat zkoumanou problematiku a vymezit rámec pro studium lokálních aktérů a jejich aktivit na kolektivní úrovni,
- shrnout nabyté poznatky z teoretických konceptů a teorií, které budou základem pro zpracování empirické části práce,
- rozpoznat vnímání spolupráce a vysvětlit příčiny různého vnímání spolupráce jednotlivými zástupci místních akčních skupin (zajímavé subjekty),
- rozpoznat předpoklady pro vznik spolupráce a důvody, které vedou zástupce MAS ke spolupráci a co dle nich představuje bariéry pro spolupráci,
- nastínit proces a oblasti formální spolupráce místních akčních skupin (dále v práci použita zkratka MAS) v podmínkách České republiky,
- zjistit, jak se činnost MAS ve vztahu ke spolupráci odráží v českých neoborných periodikách (jaký obraz o činnosti místních akčních skupin je zprostředkováván široké veřejnosti prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků).

Z uvedených cílů tedy vyplývá, že disertační práce si neklade za cíl zjišťovat množství nehmotných kapitálů zástupců jednotlivých místních akčních skupin, ale především to, jak místní aktéři vnímají spolupráci (a využívají ji) při „realizaci“ aktivit v území.

3 Nástin postupu k dosažení cílů disertační práce

3.1 Teoretická část práce

Disertační práce ve své teoretické rovině naváže na literaturu meritorní (Janák 2011: 13), tedy již provedené výzkumy a odborné publikace týkající se problematiky rozvoje venkova s důrazem kladeným na komunitní společenství typu místních akčních skupin. Uvažovány jsou studie provedené jak v České republice, tak v dalších zemích Evropské unie¹. Teoretická část práce tak vychází ze studia odborné literatury, která primárně vznikla pro jiné výzkumné záměry, než je tato disertační práce, ale s tématem práce souvisí.

Pro dosažení specifických cílů disertační práce, je nejprve vhodné vymezit geografický prostor, jako reálný prostor, ve kterém místní akční skupiny fungují. Místní akční skupiny jsou významnými aktéry, kteří působí právě ve specificky definovaném prostoru. Práce pokračuje nastíněním vývoje politiky rozvoje venkova v evropských zemích od prvních myšlenek vymezujících tuto politiku (udává nezbytný základ pro činnost místních akčních skupin) až k samotnému přístupu LEADER² (dává konceptuální rámec pro fungování místních akčních skupin). Zároveň rozlišuje ve svém obsahu přístup a program LEADER, prvně zmíněné je v pojetí této práce vnímáno jako určitý návod, jak postupovat při rozvoji venkovských oblastí. Program LEADER je pak vnímán jako možnost získat finanční prostředky na realizaci přístupu LEADER za dodržení všech jeho principů. Vývoj politiky rozvoje venkova je pak vsazen do teoretických přístupů k rozvoji rurálních oblastí (exogenního, endogenního a neo-endogenního). Pro lepší uchopení zkoumané problematiky bylo přistoupeno ke konceptualizaci jednotlivých principů přístupu LEADER z pohledu ekonomických i sociologických teorií. Proto jsou sledovány takové záležitosti jako spolupráce, sociální kapitál, sociální síť, inovace, spravování ve smyslu anglického termínu „governance“, teorie učících se regionů apod.

Klíčovým je v teoretické části práce důraz na vnímání rozvoje venkova holistickým pohledem, kdy jediné je možné plánovat rozvojové aktivity tak, aby byly dlouhodobě udržitelné. Teoretická část práce je navázána na empirickou část právě propojením

¹ V rámci zkoumané problematiky je disertační práce zasazena do rámce evropského venkovského prostoru, protože právě ten dal vzniknout prvním místním akčním skupinám jako aktérům podněcujícím spolupráci. Z tohoto důvodu je možné hodnotit vývoj této problematiky z delšího časového hlediska než na jiných kontinentech (snaha uplatňovat principy přístupu LEADER jak v Jižní Americe, tak v Japonsku nebo Číně). Přednostně se pak disertační práce zabývá venkovským prostorem v České republice, protože ten je v Evropě specifický svým vysokým procentem zastoupení místních akčních skupin ve venkovském prostoru.

² Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale znamená vytváření spojení, která podporují udržitelný rozvoj venkova.

jednotlivých teoretických východisek. Nastíněný potenciál je v současné době velmi aktuální i pro udržitelný rozvoj území místních akčních skupin, jejich efektivní spolupráci s dalšími aktéry na venkově a úspěšnou realizaci rozvojových aktivit.

3.2 Empirická část práce

V empirické části práce, která navazuje na vymezená teoretická východiska, je využita kombinace dvou metodologických přístupů za účelem zvýšení hodnoty výzkumu. Kombinace dvou přístupů vedla prostřednictvím vhodných technik k získání potřebných dat, jejich zpracování a umné interpretaci. V první fázi výzkumu se jedná o kvalitativní přístup – zjišťování mnoha hledisek u menšího počtu objektů (Reichel 2009: 41). Získání primárních dat je dosaženo pomocí dotazovací techniky rozhovoru. Semistrukturované rozhovory byly prováděny se zástupci místních akčních skupin Středočeského kraje (zdůvodnění výběru regionu je uvedeno v kapitole 10.2 Nástin zvoleného metodického postupu). Použití této techniky (interakce respondenta a badatele tváří v tvář) přineslo validní odpovědi na zkoumané téma (Disman 2002). Kompozice předem připravených otázek vycházela ze získaných znalostí z teoretické části práce, dalších informací získaných předchozím výzkumem autorky zabývajícím se obsahovou analýzou textů o MAS z roku 2013. Z důvodu toho, že se v první fázi výzkumu jednalo o polostrukturovaný rozhovor, bylo možné pokládat respondentovi při tomto typu interview doplňující otázky závislé na konkrétní situaci s cílem získat přesnější informace o zkoumané problematice (v případě předkládané disertační práce o problematice spolupráce při fungování místních akčních skupin). Struktura otázek byla sestavena tak, aby umožnila vracet se k dílčím částem rozhovoru a upřesňovat s dotazovaným, zda výzkumník pochopil otázku a rozuměl odpovědi stejným způsobem jako dotazovaný. Cílem bylo omezit zkreslení v podobě různé interpretace shodné situace různými osobami (výzkumník a dotazovaný), což je vždy v sociálních vědách přítomné, tak, jak na tuto problematiku poukazuje sociologický (sociální) konstruktivismus. Kabele uvádí, že *„konstruování je dílem individuálních a kolektivních osob, které tak vstupují do hry sil, jež je přesahují“*. Hra sil je dle něho právě ono porozumění, volba a jednání osob (Kabele 1996: 332). *„Podle sociálního konstruktivismu je to, co jedinci považují za realitu a chápou jako realitu, samo o sobě konstruktem, výtvorem sociálních interakcí jedinců a skupin“* (Giddens 2013: 256). Proto byl polostrukturovaný rozhovor doplněn technikou intaktní investigace, kdy je dotazovaný výzkumníkem opakovaně zapojován do procesu propojování odpovědi v průběhu samotného rozhovoru tak, aby možné zkreslení odpovědi výzkumníkem (tedy odlišná konstrukce sociální reality) bylo sníženo na minimum.

Kompozice předem připravených otázek vycházela ze znalostí pramenících z teoretické části práce a sekundární analýzy dat a týkala se identifikace přístupu zástupců MAS k problematice spolupráce. Struktura dotazovacího nástroje je uvedena v příloze č. 1.

V následující fázi výzkumu byl využit kvantitativní postup - zjišťování nemnoha hledisek u mnoha objektů (Reichel 2009: 41). Jednalo se o analýzu formální spolupráce v podobě projektů spolupráce MAS ve Středočeském kraji a kvantitativní obsahovou analýzu textů, které byly o MAS publikovány na území Středočeského kraje v období od 20. prosince 2015 do 6. listopadu 2016.

Podrobný popis zvolených metodických nástrojů je uveden vždy na začátku kapitol, které se zabývají výstupy z polostandardizovaných rozhovorů, analýzou formální spolupráce a obsahovou analýzou textů o místních akčních skupinách Středočeského kraje.

Na základě získaných dat je provedeno jejich zpracování a analýza s cílem nalézt a prozkoumat význam spolupráce v činnosti místních akčních skupin. S oporou o provedené analýzy je učiněna syntéza, jejímž účelem je zhodnocení výstupů z provedeného teoretického vymezení problematiky a zejména empirického výzkumu a sledování toho, zda přístup LEADER nepřesahuje realitu či jak se realita blíží nebo neblíží teorii.

4 Venkov jako prostorový rámec, ve kterém fungují místní partnerství

Nejprve je v této práci nutné vymezit geografický prostor, ve kterém operují aktéři, kteří vstupují do empirické části práce v roli účastníků dotazování a stávají se tak objektem předkládaného výzkumu. Pochopením prostoru, ve kterém se odehrává život lokálních aktérů, je možné snáze porozumět výpovědím dotazovaných, nalézt v nich pravidelnosti a podobnosti, které je poté nezbytné zasadit nejen do teoretického rámce, ale také do každodenních aktivit odehrávajících se právě v tomto venkovském (rurálním) prostoru.

Vymezení venkova se může jevit (především z laického pohledu) jako velmi jednoduché, neproblematické, ale nejednoznačnost či nejednotnost jeho definice vypovídá o obtížnosti definovat venkovský prostor. Navíc neexistuje pouze jeden venkov, proto nelze vytvořit jedinou, všeobjímající definici venkova (Ploeg et al. 2000: 391), ale je vyžadováno venkov vymezit vždy dle potřeb konkrétního výzkumu či zaměření rozvojových programů. Z pohledu konvenčního vymezení venkova se často používají „tvrdé“ ukazatele hustoty zalidnění (150 obyv./km²), hranice počtu obyvatel žijící v sídle (do 2000 obyvatel) nebo jasné vymezení příjemců dotací, „tj. účelové vymezení pro uplatňování politiky „rozvoje venkova“ (Binek a kol. 2009: 12). Často využívanou je pak kvantitativní definice rurálních oblastí dle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), která definuje v prvním kroku venkovské obce jako ty, jejichž hustota zalidnění nedosahuje hranice 150 obyvatel na km². Ve druhém kroku pak klasifikuje venkovské regiony dle stupně rurality (podílu obyvatel žijících ve venkovských obcích) na:

- 1) převážně venkovské oblasti/regiony – zde žije více než 50% obyvatel regionu ve venkovských obcích,
- 2) prostřední (či středně) venkovské oblasti/regiony – mezi 15-50% obyvatel regionu žije ve venkovských obcích, jedná se o určitý přechodový stupeň mezi městskými a venkovskými regiony,
- 3) převážně městské oblasti/regiony – zde již méně než 15% obyvatel žije ve venkovských obcích (OECD 2010: 3).

Toto vymezení venkova lze označit za institucionální, protože na úrovni EU slouží jako základ pro realizaci cílů politiky rozvoje venkova (Faltová Leitmanová a kol. 2012: 10). Členské státy EU však mají možnost upravit si definici venkovských oblastí nastavenou dle OECD tak, aby lépe odrážela socio-geografické potřeby venkova daného státu. Pokud

státy pouze modifikovaly tuto definici, nejčastěji se jednalo o úpravu hranice týkající se hustoty obyvatel, velikosti administrativní jednotky, na jejímž základě byla oblast posuzována jako venkovská či nikoli nebo byla například vyloučena velká města, ale zahrnuta malá města venkovského charakteru (ENRD 2011: 3). V Portugalsku tak sledují hustotu obyvatel na úrovni administrativní jednotky – obce, v Irsku zařadili do venkovského prostoru i několik venkovských měst. V Itálii například dodrželi metodiku OECD, ale přidali k ní další kritérium a to nadmořskou výšku. Ze zprávy Evropské sítě pro rozvoj venkova (2011: 3) vyplývá, že většina ze sledovaných států a regionů (21 z celkových 35) opustila metodiku OECD. Takže například v Bulharsku určují venkov dle vlastní národní definice, kdy za venkovské oblasti považují regiony (na úrovni LAU 1³), ve kterých v dané LAU 1 nežije více než 30 000 obyvatel. V Dánsku používají vlastních 14 indikátorů (např. procento populace mezi 25-44 lety, průměrná vzdálenost do oblastí s vysokou nabídkou pracovních míst, procento zaměstnaných v zemědělství a další) k vymezení venkova. Ve Finsku lze sledovat třístupňovou klasifikaci, kde rozlišují venkovské oblasti ležící blízko měst (příměstské), ryze venkovské oblasti a řídké osídlené venkovské oblasti. V Německu pak záleží na každé spolkové zemi, jak se postaví k definování venkovského prostoru (ENRD 2011: 3-4). Z uvedeného textu je tedy zřejmá významná variabilita a nejednotnost při vymezení venkova v jednotlivých členských státech EU, o které pojednává i Ploeg et al. (2000: 393). Jednotlivé členské státy tak mohou vymezit venkovské oblasti dle konkrétních specifik země a tudíž realizovat rozvoj venkova efektivněji, na straně druhé vnímá autorka této práce jako téměř nemožné porovnávat takto rozdílně vymezené venkovské oblasti mezi sebou. Na tuto nejednotnost reagoval nový přístup k vymezení venkovského prostoru, který byl definován na základě společného úsilí Generálního ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova a Generálního ředitelství Regionální politiky, Eurostatu a Společného výzkumného střediska EU). Typologie město-venkov používá pro vymezení venkova pravoúhlé mřížky (rastrové buňky) o velikosti 1 km². Za venkovské mřížky jsou považovány ty, ve kterých žije méně než 300 obyv./km² a zároveň zde žije méně než 5 000 obyvatel. Pro tuto typologii zůstávají tři kategorie venkovských regionů. Oproti původní definici OECD se však změnila procenta obyvatel žijících v jednotlivých kategoriích regionů. Za převážně městské regiony jsou považovány ty, kde je podíl obyvatel ve venkovských rastrových buňkách menší než 20 %.

³ Společná klasifikace územních statistických jednotek (tzv. NUTS) – umožňuje harmonizaci sběru statistických ukazatelů tak, aby byly porovnatelné v rámci členských států EU, NUTS 0 – stát, NUTS 1 – území (počet obyvatel od 3 do 7 milionů, NUTS 2 – oblast (od 800 000 do 3 milionů obyvatel), NUTS 3 – kraje (od 150 000 do 800 000 obyvatel), LAU 1 (dříve NUTS4) – regiony velikosti okresů v případě ČR, LAU 2 (dříve NUTS5) – obce (EP 2014).

Za smíšené regiony jsou označeny ty, kde je tento podíl mezi 20-50% a v převážně venkovských regionech žije více než 50% obyvatel (Eurostat 2017). „Porovnáním s původní typologií OECD vyplývá, že se zvýšil podíl obyvatelstva v převážně venkovských regionech, počet obyvatel ve smíšených regionech zůstal beze změny a snížil se počet obyvatel v převážně městských regionech“ (Matoušková 2011: 7).

V podmínkách ČR také neexistuje pouze jeden venkov, jak toto dokládá sociální ekolog Bohuslav Blažek, který ve své knize *Venkovy* ukazuje rozmanitost českého venkova v případě tří různých regionů (Blažek 2004). Český statistický úřad využívá dokonce 8 variant vymezení venkova tak, aby „dostatečně zobrazovaly postavení venkova a jeho vývoj v jednotlivých krajích ČR“ (ČSÚ 2008: 3). Jedná se o tyto varianty:

- Venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 2000 obyvatel. Toto vymezení bere v úvahu pouze počet obyvatel a nebere v úvahu hustotu zalidnění či další charakteristiky. Výhodou je, že se jedná o jednoduché vymezení. Nevýhodou je, že často neodpovídá realitě.
- Venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 1000 obyvatel a současně obce s velikostí do 3000 obyvatel, pokud je jejich hustota zalidnění nižší než 100 obyv./km². Výběr je zúžen na malé obce a obce, které mohou být díky počtu obyvatel považovány za městské, ale dle jejich velké výměry patří mezi venkovské.
- Venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 1000 obyvatel a současně obce s velikostí do 3000 obyvatel, pokud je jejich hustota zalidnění nižší než 150 obyv./km². Zde platí stejná podmínka jako u předchozího vymezení, jen byla zvýšena hustota zalidnění.
- Venkovským prostorem jsou všechny obce, které neměly statut města k 1. 1. 2007. Toto vymezení vychází ze zákona 128/2000 Sb. o obcích (obecním zřízení).
- Venkovským prostorem jsou všechny obce, které nejsou obcemi s pověřeným obecním úřadem⁴ a nemají statut hlavního města. Toto vymezení vychází z premisy, že obce s pověřeným obecním úřadem mají charakter střediskového sídla a není možné je považovat za venkovskou obec.
- Venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 2000 obyvatel mimo obcí v zázemí krajských měst. Varianta vychází z předpokladu, že venkovem nejsou obce

⁴ Pozn. autorky: pokud vycházíme z premisy střediskového sídla, spadají pod tuto charakteristiku také obce s rozšířenou působností.

nad 2000 obyvatel a také sídla, která jsou v blízkosti velkých měst. Byla stanovena vzdálenost, kdy náleží sídlo ještě k městu (příměstská zóna) a není tedy venkovem.

- Venkovským prostorem jsou obce do 5 000 obyvatel vymezené multikriteriálně na základě 4 ukazatelů. Jedná se o ukazatele počet obyvatel, sídlo pověřeného obecního úřadu nebo statut města, počet obyvatel na 1 km² zastavěné plochy a podíl bytů v rodinných domech na trvale obydlených bytech.
- Poslední varianta vychází z předchozí zmíněné, kdy vyčleňuje z venkovského prostoru obce tzv. přechodného typu. Vymezení bere v úvahu vzdálenost od krajského města a velikost obce a změny v počtu obyvatel a bytové výstavbě, které se v obci udály v posledních letech (ČSÚ 2008: 8-9).

Perlín dále vymezuje venkovské oblasti s rozdílným historickým a sociálně-ekonomickým vývojem. Jedná se o:

- Venkov v bohatých zemědělských oblastech. V tomto případě se jedná o oblasti s intenzivním zemědělstvím. Díky zemědělské výrobě a vztahu k půdě se v těchto oblastech lépe udržela pospolitost obyvatel a lépe se zde udržely venkovské sociální vzorce chování. Sídla zde byla větší a tím i bohatší s dobrou infrastrukturou.
- Bohaté Sudety. Oblast podél severozápadní a severovýchodní hranice Čech, která je typická rychlou industrializací a související intenzivní urbanizací.
- Chudé Sudety. Oblast podél jihozápadní, jižní a jihovýchodní hranice. Po II. světové válce došlo pouze k částečnému a pozvolnému dosídlení. Díky absenci průmyslu zůstalo v této oblasti cenné životní prostředí.
- Vnitřní periferie. Rozlohou největší oblast ČR. Jsou typické velkým množstvím malých sídel relativně blízko u sebe se špatným občanským vybavením. Oblasti jsou charakteristické vysokou vyjížděnou za prací do větších center, ale zároveň špatnou veřejnou dopravou, která dojížděku velmi komplikuje.
- Suburbánní (příměstská) zóna. Oblasti charakteristické přesunem obyvatel do zázemí velkých měst, kdy se do venkovského prostoru prosazují městské činnosti. Dochází k postupnému napojení na městské struktury.
- Moravsko-slovenské pomezí. V roce 1993 došlo k přerušení přirozených vazeb, které se formovaly mnoho desítek let (Perlín 1999: 16-19).

Perlín (2009) dále uvádí vymezení venkova podle rozvojových potenciálů na úrovni obcí s rozšířenou působností, které dle zmíněného autora „mnohem lépe odpovídají územní

struktura České republiky“ (Perlín 2009). Zmíněným autorem použité vymezení je výrazně kvantitativní, založené na hustotě osídlení a vztažené k obcím s rozšířenou působností. Vzhledem k charakteru sídelní struktury ČR je uvažována hodnota 100 obyvatel/km². Z tohoto důvodu není toto vymezení v práci podrobněji přiblíženo.

Pro potřeby Programu rozvoje venkova ČR na období 2007-2013 je venkovský prostor rozlišován na příměstský, mezilehlý a odlehlý. Za příměstský venkov jsou považovány obce v blízkosti městských aglomerací. Odlehlý venkov jsou periferní území s nepříznivými sociálními a ekonomickými charakteristikami. Za mezilehlý venkov pak Program rozvoje venkova považuje zbývající území ČR (PRV 2013: 15). Program rozvoje venkova ČR 2014-2020 vymezuje venkovský prostor dle typologie OECD a Evropského statistického úřadu na převážně venkovské, přechodné a převážně městské⁵. Jedná se tak o vymezení venkova pouze podle kvantitativních charakteristik hustoty zalidnění (PRV 2015:15).

Z kvantitativního pohledu je významná definice venkovského regionu vymezením prostoru, ve kterém fungují místní akční skupiny. Jedná se o oficiální definici určenou v období 2007-2013 Ministerstvem zemědělství ČR, která vychází z Evropských nařízení. Toto vymezení zasazuje venkovské regiony do geograficky homogenního prostředí, ve kterém žije minimálně 10 000, maximálně však 100 000 obyvatel s hustotou nižší než 150 obyvatel na km². Zároveň se v tomto území nenachází žádné město s více než 25 000 obyvateli (Ministerstvo zemědělství 2014). Pro období 2014-2020 vychází územní působnost MAS z Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1303/2013, článek 33 odst. 6. Nařízení stanovuje, že na území jedné MAS žije více než 10 000 a méně než 150 000 obyvatel (EP 2013). Dohoda o partnerství pro programové období 2014-2020 pak vymezení venkovského prostoru ještě specifikuje za účelem zohlednění specifik ČR. Území MAS je dle tohoto dokumentu tvořené správními územími obcí, ve kterých žije méně než 25 000 obyvatel. Maximální velikost MAS nesmí překročit hranici 100 000 obyvatel a nesmí být menší než 10 000 obyvatel. Pro období 2014-2020 bylo vyjmuto omezení 150 obyvatel na km².

Venkov však nemusí být vymežován jen dle „tvrdých“ ukazatelů. Lze ho definovat také dle charakteru komunity či společenství, které v daném místě žije, protože venkov není jen místem, kde lidé žijí a pracují, ale má významnou funkci pro společnost jako celek (Evropské společenství 1988). Velký sociologický slovník definuje venkov jako „*obydlený prostor mimo*

⁵ Pozn. autorky: Jedná se o shodné vymezení dle typologie OECD (str. 13 této práce), avšak v českém textu Programu rozvoje venkova 2007-013 je používána terminologie venkovské, přechodné a převážně městské regiony.

městské lokality... s vyšší mírou vzájemné sociální závislosti, silnější vazbou na tradici a slabší inklinací k sociální změně a silnější determinací přírodním prostředím“ (Maříková a kol. 1996: 1380). Jiné definice, zaměřující se na kvalitativní vymezení venkova, například dle sociálního geografa Bernarda Kaysera, charakterizují venkov agro-leso-pasteveckým využitím půdy a silným zastoupením přírodních prvků, nízkou hustotou zalidnění i zástavby, malými komunitami a silnými vazbami k určité lokalitě (Kayser in Rada Evropy 1999). Kayser také mluví o renesanci či o znovuzrození venkova, které se dle něj projevuje aktivní komunální politikou, obnovováním komunitního života, turismem a rozvojem druhého bydlení ve venkovských oblastech (Kayser in Nagy 2009). Jiné úvahy poukazují na to, „*kdo vlastně tvoří venkov – venkované i „náplava“, farmáři, vlastníci půdy, venkovská pracovní síla, návštěvníci, tvůrci hospodářské politiky, média či akademičtí výzkumníci*“ (Faltová Leitmanová a kol. 2012: 10). Jak poukazuje dále Faltová Leitmanová (2012) v poslední době lze pozorovat odklon od materiálních aspektů venkova k politicko-ekonomickým strukturám a sociálním konstruktům a pozornost je věnována záležitostem jako je venkovská identita, exkluze a inkluze (ibid). Zmíněné vymezení je blízko k chápání venkovského prostoru v této disertační práci.

Přesto, že se tato disertační práce pohybuje ve vymezení venkovského prostoru dle klasického (a oficiálního) vymezení (kvantitativní pohled), nelze opomenout kvalitativní prvky, které charakterizují venkov a aktéry zde žijící, kteří svým konáním venkovský prostor utvářejí.

5 Politika rozvoje venkova jako institucionální rámec, ve kterém fungují místní partnerství

Z pohledu rozvojových aktivit a vývoje politiky rozvoje venkova se jeví významným sledovat vztah města a venkova. Nelze proto zůstat jen u „pouhého“ geografického vymezení venkovského prostoru. Venkov byl, je a bude ovlivňován urbanizovaným prostorem a regionální politika i politika rozvoje venkova se vzájemně prolínají. Lze nalézt příklady, kdy se aktivity (vzniklé na politické rovině) určené primárně pro venkovský prostor začínají uplatňovat i v městském prostředí (rozvinutí přístupu LEADER ke Komunitně vedenému místnímu rozvoji – podrobně vysvětlen v následující části práce).

Do politického diskurzu se rozvoj venkova a města dostává na počátku 30. let 20. století, kdy byl ve Spojeném království schválen Zákon o územním plánování měst a venkova (Town and Country Planning Act), i když určité prvky spojené s rozvojem venkova a jeho politikou lze spatřovat už v marxistické agrární otázce zformulované K. Kautským již v 19. století (Kautsky 1959). Zmíněný zákon je považován za odrazový můstek plánování rozvoje venkovského a městského prostoru ve Velké Británii (následně se rozšířil do celé Evropy) (Lapping 2006: 109). Zákon měl zajistit územní plánování (využívání půdy) jak ve městech, tak na venkově s cílem zachování přírodního bohatství, tradičního hospodaření s půdou i zachování historických budov (Národní archiv Velké Británie 1932:5). Územní plánování na venkově však spíše než socio-ekonomické problémy venkova řešilo využití půdy a dostupné zdroje. Diskuse kolem zemědělské půdy a produkce tak vytěsnily z politické agendy sociální otázky rozvoje venkova (Lapping 2006: 109; Woods 2006: 580). Pokud bychom v politické agendě přeci jen hledali sociální problematiku, našli bychom ji pouze okrajově a vždy zmíněnou v souvislosti se zemědělstvím (např. vztahy mezi farmáři a jejich zaměstnanci). Toto úzce souvisí s politickým zastoupením venkova, které dle Woodse (2008) historicky tvořily místní elity, které kontrolovaly klíčové zdroje (na venkově především zemědělskou půdu). Jednalo se tedy o farmáře a vlastníky zemědělské půdy (je možné je označit také jako místní zemědělskou elitu), kteří prosazovali otázky rozvoje venkova. A proto, pokud byly nastoleny, sociální otázky venkova odrážely především zájmy agrárníků (Woods 2006: 581).

Ve zmíněné době se jednalo o modernistické myšlení, které vnímalo život na venkově jako založený na družnosti, komunitě, pospolitosti a jednodušším způsobu života. Město bylo naopak spojováno s přelidněností, konflikty mezi bohatými a chudými, kriminalitou, znečištěným prostředím a morálním úpadkem (Marini and Mooney 2006: 94). Na venkov bylo

pohlíženo jako na místo, kde funguje silná sociální kontrola, susedské vztahy, tradice, rodina. Můžeme tak říci, že se jednalo o jakýsi romantizující pohled na venkov (Buttel and Newby 1980: 5-9). Přesto i na venkově existovaly problémy, kterými bylo nutné se zabývat (tradicionalismus a izolace, způsob využití půdy, dostupnost zdravotní péče, nedostatek pracovních příležitostí mimo zemědělství), na což třeba poukázala již v roce 1908 zpráva americké Commission on Country Life (Nelson 1969).

V této souvislosti je možné poukázat na již naznačený dichotomický koncept vztahu města a venkova (konec 19. století až 1. polovina 20. století), který vidí město jako dominující, ale venkov je místem, kde stále fungují zažitá vzory jednání a sociální vazby a tak dokáže pozitivně působit na obyvatele měst (romantizující pohled na venkov, venkov eliminuje negativa města). Tento koncept byl formulován německým sociologem, filozofem a ekonomem Ferdinandem Tönniesem a vycházel z přeměny tradiční (Gemeinschaft) na společnost moderní (Gesellschaft). „Gemeinschaft“ jako komunita byla v tomto pojetí přirovnávána k životu na venkově, kde existuje vzájemná pospolitost (lidé se dobře znají), jsou zde přítomny silné sociální vazby a prostorová blízkost (větší sociální kontrola) – sociální znaky venkova (Perlín 2013). „Gesellschaft“ jako společnost je možné přirovnat k městu, kde lidé sice žijí blízko sebe, ale nikdo není ochoten udělat nic pro druhého, aniž by něco dostal na oplátku. Převažuje racionalita jednání (Tönnies in Harris 2001).

Po skončení 2. světové války se změnil pohled obyvatel i představitelů států v chápání venkova, a především zemědělství. Zemědělství získalo v západní Evropě významnou strategickou úlohu, protože Evropa nebyla soběstačná v produkci potravin. Situace byla kritická, hrozila potravinová krize, a proto bylo nutné nalézt politická řešení (Tomšík 2009: 39). Na evropské úrovni se začínaly objevovat hlasy, že je nutné se na zemědělský sektor zaměřit společně a vytvořit nadnárodní politiku v oblasti zemědělství (v této době se pohled na zemědělství rovná pohledu na venkov). I to byl jeden z důvodů, proč byly 27. března 1957 podepsány Římské smlouvy, které utvořily základ společné zemědělské politiky (dále SZP). Cílem SZP bylo zvýšit produktivitu zemědělství prostřednictvím podpory technického pokroku (především prostřednictvím industrializace a modernizace) a zajištění racionálního rozvoje zemědělské výroby. Tak měla být zajištěna odpovídající životní úroveň lidí pracujících v zemědělství, stabilizovány trhy se zemědělskými komoditami a zabezpečeno plynulé zásobování i přiměřené ceny pro spotřebitele (Tomšík 2009: 44). Budoucí vývoj zemědělství byl viděn především v jeho modernizaci. V důsledku modernizace mělo

ve venkovských oblastech fungovat technologicky progresivní, tržně orientované zemědělství s profesionálními farmáři (Lowe 2000: 20).

Z výše uvedeného lze vyvodit, že rozvoj venkova na konci 50. let 20. století byl výhradně spojen s problematikou zemědělství prostřednictvím ochrany domácí produkce a potravinové soběstačnosti garantované dotačními programy (Lowe 2000: 21; Lapping 2006: 109-110). Tomu odpovídá i zaměření Evropského zemědělského a záručního fondu, který byl založen v roce 1962 a o dva roky později rozdělen do dvou rozdílných sekcí - orientační a záruční (EP 2014a). Orientační sekce pomáhala modernizaci zemědělství, a tak nepřímo podporovala rozvoj zaostalejších (venkovských) regionů, protože právě zde žila významná část obyvatel (Tomšík 2009: 49). Záruční sekce byla určena pro provádění tržní a cenové politiky (EP 2014a). Vzhledem k množství finančních prostředků, které spravoval, se tento fond stal významným nástrojem řízení Společné zemědělské politiky.

Rozvoj venkova (zemědělství) byl řízený zvnějšku (exogenní přístup, přístup shora dolů) a soustředil se především na ekonomiku postavenou na výnosech z rozsahu. Město bylo v tomto pojetí chápáno jako růstový pól (jádro) a venkov vnímán jako oblast, která primárně produkuje potraviny (či obecně zdroje) pro jádro. Na venkov se pohlíželo jako na místo, které je zaostávající za městem. Základní myšlenkou bylo to, že díky rozvoji rozvinutých regionů (města) se budou rozvíjet i zaostávající regiony – budou taženy těmi rozvinutými (Ward et al. 2005: 4). V sociologickém diskurzu lze tento pohled označit za koncept kontinua, který je postaven na stanovení „*diferenčních znaků, pomocí kterých lze charakterizovat jednotlivé lokality*“ (Maříková a kol. 1996: 1380). Venkov i město lze podle tohoto konceptu vymezit dle předem stanovených indikátorů. Tento koncept vychází z myšlenek Sorokina a Zimmermana z roku 1929. Na jedné straně dle nich existuje ideální venkov, na straně druhé ideální město. Reálné město/vesnici pak nalezneme mezi těmito ideály. Venkov je však stále vnímán jako zaostávající region, který je nutné modernizovat zásahy z vnějšku, aby se vyrovnal městu (exogenní přístup, modernistický pohled na venkov, venkov má dohnat město) (Sorokin and Zimmerman 1929). Pospěch v této souvislosti poukazuje na úvahy prezentované ve Sborníku Ústavu vědeckotechnických informací pro zemědělství z roku 1985, ve kterém lze nalézt myšlenku, že nejdůležitějším úkolem „socialistické společnosti“ je zajištění shodných životních podmínek pro všechny obyvatele, ať už žijí ve městě či na venkově (Pospěch 2014: 101).

Do 70. let 20. století byl exogenní model rozvoje venkova dominantní (Terluin 2003: 332). V této době převládala (jak již bylo zmíněno) modernizace vedoucí ke specializaci

zemědělské produkce a odloučení zemědělství od ostatních aktivit na venkově (Ploeg et al. 2000: 393). Rozvoj venkova byl dáván do rovnítka s rozvojem zemědělství a za klíčové aktéry na venkově byli považováni zemědělství podnikatelé v tehdejší západní Evropě a zemědělská velkovýroba v zemích pod sovětským vlivem⁶ (Ploeg et al. 2000: 397; Pospěch 2014: 102). Ke konci 70. let 20. století se v západní Evropě začala objevovat kritika tohoto přístupu, protože začaly být patrné důkazy o tom, že nevede k udržitelnému rozvoji venkovských regionů (Lowe et al. 1995: 89-91, Galdeano-Goméz et al. 2011: 58). Problémy spojené s intenzifikací a industrializací zemědělství vedly k saturaci domácích trhů, poškozenému životnímu prostředí a omezené schopnosti měst absorbovat venkovskou pracovní sílu (Lowe 2000: 21-22). Mnoho regionů zůstávalo, navzdory vnější pomoci, nerozvinutých. Lidé z těchto oblastí odcházeli. Obecně byly tyto venkovské regiony charakterizovány jako méně rozvinuté (Árnason et al. 2009: 3), což nebylo v souladu s myšlenkou udržitelného rozvoje. Paradoxem nakonec bylo, že jiné regiony naopak neočekávaně vykazovaly znaky „zdraví a vitality“ (Murdoch 2000), i přesto, že nebyly podporovány externími zdroji. Kritika exogenního typu rozvoje na sebe nenechala dlouho čekat. Tento přístup byl shledán jako závislostní, který spoléhal na stálý přísun dotací. Jinými slovy, byl závislý na cizí pomoci plynoucí z vnějšku regionu. Byl destruktivním, protože se snažil smazat kulturní a environmentální rozdíly venkovských oblastí. Dále byl označen jako pokřivený, protože byl zaměřen pouze na jeden sektor, na určitý typ farem (moderní intenzivně orientované farmy průmyslového typu) a nebral v úvahu neekonomické aspekty v rozvoji venkova. A v neposlední řadě se jednalo o rozvoj diktovaný z vnějšku, vnějšími experty, kteří v daném území nežili své každodenní životy, a proto mohli obtížně porozumět specifikům daného regionu (Lowe 2000: 22).

Za uvedených okolností se začaly objevovat snahy o navržení takových přístupů, které by vznikající problémy byly schopny řešit a do popředí se dostává koncept konvergence a divergence venkova a města, který „se snaží postihnout rozporuplný a dynamický vývoj venkovského společenství provázaný znovunaleznáním vlastní identity“ (Hudečková a Lošťák

⁶ V tehdejší Československu bylo zemědělství klíčovým pro chápání pojmu venkov až do roku 1989. „Venkov byl do té doby postižen 40 let trvající zemědělskou velkovýrobou a 25 let střediskovou soustavou osídlení utlumující malé obce“ (ÚZPI 2006: 6) V této době lze pozorovat trojí konsekvence spojené s pojmem venkov. Za prvé, venkov je vždy porovnáván ve vztahu k městu, vždy je dáván do souvislosti se zemědělstvím a byl chápán spíše jako doplňkový koncept. Po pádu komunistického režimu a zmenšením zemědělského sektoru (odešlo až 60 % lidí pracujících v zemědělství – ÚZPI 2006: 6) se vnímání venkova rozdělilo do dvou proudů. První se snažil najít „nové funkce a novou roli“ venkova. Do popředí se dostávaly environmentální, kulturní, rekreační či residenční funkce venkova. Druhý pohled se snažil o „obnovu venkova“ a jeho rehabilitaci v souvislosti s minulostí (Pospěch 2014: 96, 103). Důraz byl kladen na přístup zdola nahoru se zapojením venkovských aktérů do rozvoje. Další změna ve vnímání venkova směrem k západoevropskému chápání přišla v roce 1998, kdy začala předvstupní vyjednávání s EU a uplatňováním Společné zemědělské politiky (ibid).

2002: 96). Venkovský i městský prostor je sice odlišný, ale vzájemně se doplňují a tvoří tak jeden celek. Zde se objevuje i důležitost nehmataelných faktorů a vnitřních potenciálů rozvoje sledovaných v následující části práce (endogenní přístup, venkov a město jsou komplementární, vzájemně se doplňující celky).

Na úrovni evropských politik se jednalo o implementaci teritoriálního přístupu k rozvoji venkova, který lze chápat jako posun od „sektorově“ orientované podpory k „integrované“ politice rozvoje venkova (Árnason et al. 2009: 3). Kromě území (vymezeného prostoru) zohledňoval také specifické historické, kulturní a institucionální charakteristiky regionu. Území tak není vnímáno jen jako část určitého prostoru, ale také jako hustá síť sociálních vztahů (Jehle 1998: 12). Rozvoj venkova začíná být chápán komplexněji jako soubor vzájemně provázaných aktivit i mimo ty zemědělské. Pravděpodobně k tomu přispěla i skutečnost, že zemědělství podnikatelé se začali aktivně zapojovat i do dalších aktivit souvisejících s venkovským prostorem. Jednalo se například o agroturistiku, přímý prodej potravin spojený s přímým kontaktem se zákazníkem, ekologické či environmentálně šetrné zemědělství (Ploeg et al. 2000: 398-399). Tyto změny nebyly způsobeny samy o sobě, ale byly nastartovány změnou preferencí spotřebitelů, kteří začali klást důraz na kvalitu potravin, lokální produkci a kontakt s producentem místo na kvantitu a neosobní nákupy v obchodních řetězcích (Lošťák et al. 2014: 167).

Výše zmíněné úvahy se odráží na úrovni evropských politik, kdy v roce 1988 byla vydána zpráva „Budoucnost venkovské společnosti“, která uznala rozvoj venkova jako samostatnou legitimní politiku EU (Ray 2000: 164, Tomšík 2009: 62). Ve stejném roce byla vyústěním debat o vhodné podobě politik EU reforma, která přinesla integraci regionální politiky se zemědělskou a sociální politikou do tzv. strukturální politiky, resp. politiky hospodářské a sociální soudržnosti. Cílem této politiky bylo snižování disparit mezi evropskými regiony (Tomšík 2009: 58).

Tato reforma přispěla k implementaci teritoriálního endogenního přístupu k rozvoji venkova, který aplikoval zapojení partnerů v rámci jednotlivých sektorů i v rámci jednotlivých úrovní spravování venkova, tzv. governance (začaly vznikat nové formy spravování venkova). Nově tak začali být aktéři a organizace z daného území (a nejen ti ze zemědělského sektoru – Ploeg et al. 2000: 397) zapojováni do přípravy lokálních strategií a místního rozvoje obecně. Evropská komise tímto způsobem zahrnuje znalosti lokálních aktérů do svých politik. Jedná

se o propojení zájmů těch, kteří rozhodují o rozvoji (shareholderi)⁷ s těmi, které rozhodnutí přímo ovlivní (stakeholderi)⁸. Aktéři začali spolurozhodovat o rozvoji (post-modernistické paradigma), místo toho, aby jen přihlíželi v souladu s východisky modernistického paradigmatu, jak o místě, kde žijí, rozhodují „neomylní“ experti, kteří žijí vně regionu. Tento přístup je úzce spojen s převzetím spoluzodpovědnosti všech zúčastněných za rozvoj daného místa a s eliminací sociální exkluze.

Zmíněný posun v politice rozvoje venkova (regionů) je ve vědeckém diskurzu označován jako integrovaný endogenní typ rozvoje (Shucksmith 2010: 2), který byl vnímán jako opozitum k exogennímu přístupu. Jak uvádí Lowe (2000: 22-23), integrovaný endogenní model rozvoje venkova je založený právě na využívání místních zdrojů, na aktivaci místních aktérů, čímž uplatňuje i tzv. přístup „bottom-up“ = iniciativa zespoda, od místních lidí, místních iniciativ. Tento přístup je postaven na vzájemné komunikaci a spolupráci aktérů na venkově. Jinými slovy je postaven na aktivaci a používání nehmotných forem kapitálů jako je sociální, lidský nebo kulturní kapitál. Pojem endogenní může být v podstatě chápán jako synonymum se slovem participativní, účastnický (Ray 2006: 278).

Tabulka 1 **Rozdíl mezi exogenním a endogenním typem**

	Exogenní rozvoj	Endogenní rozvoj
Klíčový princip	Ekonomika výnosů z rozsahu	Specifické místní zdroje (přírodní, lidské, kulturní) jako klíčový aspekt udržitelného rozvoje
Dynamická síla	Růst městských pólů (plánování rozvoje venkova vně území venkova)	Místní iniciativy a podnikavost
Role venkova	Poskytovat jídlo a produkty pro expandující městské ekonomiky	Diferencovaná ekonomika služeb
Hlavní problémy venkova	Nízka produktivita a periferie	Omezená kapacita území i skupin účastnit se na ekonomických a rozvojových aktivitách
Zaměření rozvoje venkova	Modernizace zemědělství, podpora mobility pracovních sil a kapitálu na venkově	Utváření (budování) kapacit, důraz na nehmotné formy kapitálu, snaha překonat sociální vyloučení
Kritika modelu	Závislostní, distorzní, destruktivní, diktovaný	Romantizující ve smyslu spoléhání se na aktivitu lidí, sílu lidského spolčování, které dokáže nahradit finanční prostředky, rozsah uplatnitelnosti (je aplikovatelný na celý venkov nebo jen na izolované komunity?)

Zdroj: Lowe (2000: 21-22); Galdeano-Gómez et al. (2011: 59), vlastní zpracování

Základním principem endogenního modelu rozvoje není ekonomika výnosů z rozsahu, ale využití místní zdrojů (zahrnující všechny formy kapitálů) pro udržitelný rozvoj venkovských oblastí. Lidé v lokalitě by měli převzít větší kontrolu nad rozvojem prostoru, v němž žijí své

⁷ Podílejí se hlouběji na rozhodování o tom, jaké rozvojové aktivity by měly být realizovány. Jedná se například o vedení obce, místní podnikatele (Galvasová a kol. 2007: 48).

⁸ Jedná se o zainteresované jednotlivce nebo skupiny, které jsou dotčené rozvojovými aktivitami a mohou svými rozhodnutími podobu aktivit ovlivnit. Zahrnuje všechny osoby, které mají se zmíněnými aktivitami co dočinění (Lowe et al. 1998: 27). Jedná se například o aktivní obyvatele.

každodenní životy a orientovat se přitom na využití místních zdrojů tak, aby lokalita, v níž se nacházejí, byla schopná udržet rozvoj i potom, co ustane přísun zdrojů z vnějšku (Ray 2000: 166). Tento přístup měl za cíl diverzifikovat aktivity na venkově a nahrazuje úzký pohled na venkov pouze jako synonymum zemědělství a tento úhel pohledu měl být rozšířen na různorodé venkovské aktivity. Zemědělství pochopitelně zůstávalo jako klíčová aktivita na venkově.

SZP však zůstávala i nadále zcostnatěle orientovaná na produkci (Tomšík 2009: 64), a to přesto, že se Evropa potýkala se zemědělskými přebytky či s některými negativními dopady intenzivního zemědělství, které ne vždy respektovalo životní prostředí (viz výše kritika exogenního modelu rozvoje). Z tohoto důvodu bylo nutné i na evropské úrovni přikročit k další reformě. V roce 1992 prošla SZP McSharryho reformou, která i přesto, že se největší zásahy týkaly konkurenceschopného zemědělství a udržení zemědělského rozpočtu v rámci dohodnutých limitů, již brala ohledy na potřeby venkova (ibid: 65-66). Od této doby začíná v politických kruzích více rezonovat myšlenka druhého pilíře SZP, který by byl zaměřený na problematiku rozvoje venkova, sociální a environmentální rozměr venkovských oblastí a nevýrobní složku zemědělství (Frízlová a kol. 2007: 85). Praktickým příkladem je vznik Iniciativ Společenství⁹. Pro tuto disertační práci je klíčovou iniciativa LEADER, která posílila teritoriální přístup (podrobně rozpracováno v následující části práce).

Corksá deklarace z roku 1996 již otevřeně zdůrazňuje význam venkovských oblastí, ve kterých žije velká část obyvatel Evropské unie. Tato deklarace připomíná, že největší část území Evropy je sice pokryta zemědělskou půdou a lesy, ale že již zemědělství není v evropských ekonomikách převládající. Zemědělství však musí i nadále zůstávat přímým spojením mezi člověkem a přírodou, a proto je povinností zemědělců spravovat přírodní zdroje venkova. Podstatné je, že Deklarace z Corcu zdůraznila podporu budování místních kapacit a dobrovolných iniciativ ve venkovských regionech (EK 1996, Ray 2000: 164).

Ačkoli je endogenní model rozvoje dnes zdůrazňován jako žádoucí model rozvoje venkova, je nezbytné poznamenat, že exogenní přístup je stále používán a v praktickém fungování rozvoje je možné nalézt na něj odkazy (Buller 2000: 191; Galdeano-Gómez et al. 2011: 54-55). Řada studií, které se zabývají rozvojem venkova, se věnuje zkoumání kombinace lokálních

⁹ Iniciativy Společenství měly za úkol „řešit specifické problémy společné pro region s určitými charakteristickými vlastnostmi (zemědělské regiony, příhraniční region apod.)“ (Tomšík 2009: 63). Postupně byl počet Iniciativ redukován, až zůstaly od roku 2000 pouze čtyři. INTERREG byl zaměřený na přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráci za účelem trvale udržitelného rozvoje. URBAN sloužil k hospodářské a sociální obnově měst a městských okrajových oblastí. EQUAL byl určen k boji proti diskriminaci a nerovnosti na trhu práce a posledním byla Iniciativa LEADER (Tomšík 2009: 83).

(endogenních) i externích (exogenních) faktorů, protože v globalizovaném světě působí na lokalitu mnoho faktorů z vnějšku. Tento pohled lze označit za hybridní přístup k rozvoji venkova, který nepohlíží na endogenní a exogenní typ jako dvě myšlenky vzájemně se vyvracející. Naopak je zde kombinován endogenní pohled v odkazu na přístup zdola nahoru a na využití místních zdrojů, v reflexi k exogennímu modelu v odkazu napojení na vertikální vazby s nadlokálními aktéry (Lowe et al. 1995: 100).

V tomto kontextu lze mluvit o neo-endogenním modelu rozvoje venkova. Zůstává zde totiž stále zachována myšlenka endogenního modelu v pojetí oživování rozvoje zesponu při využívání místních zdrojů, ale zároveň Corkská deklarace zdůraznila podporu v budování místních kapacit. Tato podpora však stále přichází z vnějšku lokality a v kontextu těchto událostí bylo i v teoretické rovině nutné modifikovat stávající přístup a byl přidán přídomek „neo“, který odkazuje právě k nadlokálním aktérům (Terluin 2003: 332-333; Ray 2006: 278-282), kteří stále zasahují do místních rozvojových aktivit (Lowe et al. 1995: 100).

Tabulka 2 **Charakteristiky neo-endogenního typu rozvoje**

Klíčový princip	Interakce mezi lokálním a globálním
Dynamická síla	Globalizace, rapidní technologické změny v komunikaci a přenosu informací
Role venkova	Znalostní ekonomika, účast lokálních aktérů v lokálních i nadlokálních sítích i rozvoji
Hlavní problémy venkova	Alokace zdrojů a konkurenceschopnost v globálním prostředí
Zaměření rozvoje venkova	Zvyšovat místní kapacity a účast aktérů tak, aby jim lokální i nadlokální zdroje přinesly benefit
Kritika	Je potřeba přinést více důkazů z praxe o fungování tohoto přístupu.

Zdroj: Ray (2006: 278-290); Galdeano-Gómez et al. (2011: 62)

Myšlenka endogenního modelu rozvoje začala být kritizována a viděna často jako určitý „ideální typ“, který ale v evropských podmínkách není možné aplikovat (Ray 2006: 281), protože se často rozchází se skutečnou praxí „dělání“ rozvoje venkova na místní úrovni. V rozvoji mnoha regionů byl pozorován mix exogenních a endogenních prvků a lokální aktéři museli spolupracovat jak mezi sebou, tak s nadlokálními aktéry (např. když chtěli čerpat dotační prostředky nebo jinou formu podpory). Zaměřením takového rozvoje jsou interakce mezi lokalitou a jejím širším politickým, institucionální a přírodním prostředím (Galdeano-Gómez et al. 2011: 61). Hybridní přístup (neo-endogenní model) tak již nevnímá exogenní a endogenní modely rurálního rozvoje jako dva protichůdné koncepty, ale spojuje myšlenky obou těchto modelů současně. Podle Neumeiera (2012: 59) závisí jeho úspěch silně na schopnosti místních obyvatel nastavit udržitelné struktury plánující rozvoj lokality a

vytvořit rovnováhu mezi inovacemi, kreativitou a novými myšlenkami a nezbytnou úrovní stability sociálního systému.

Další posun v evropské politice rozvoje venkova tak musel nevyhnutelně přijít (Agenda 2000). Reforma Společné zemědělské politiky byla významná především v tom, že zavedla dva pilíře SZP (tak, jak se o nich uvažovalo již od začátku 90. let) a tím posílila roli venkova. První pilíř byl zaměřen na rozvoj zemědělství, ve druhém byla vyčleněna komplexní politika rozvoje venkova a agroenvironmentální opatření (Tomšík 2009: 84-85). Zavedením druhého pilíře SZP vyvstala obava zástupců zemědělského sektoru, že rozvoj venkova bude podporován na úkor zemědělství (Shucksmith 2010: 3)¹⁰.

S plánovaným „masovým“ rozšířením EU v roce 2004 bylo nutné deklarovat principy rozvoje venkovského prostoru. To se událo na konferenci v Salzburgu (2003). Tato konference zohledňovala budoucí potřeby venkova, včetně nových členských států. V Salzburšské deklaraci se již objevuje myšlenka uplatňování politiky rozvoje venkova prostřednictvím partnerství mezi veřejnými a soukromými organizacemi a občanskou společností. Deklarace přímo uvádí že *„hlavním proudem budoucí politiky podpor EU pro venkovské oblasti musí být přístup „zdola“ místních partnerství, s využitím zkušeností získaných z iniciativy LEADER“* prostřednictvím místních akčních skupin. Lze říci, že musí být zachován prostor pro využití nových a inovačních přístupů na místní úrovni (EK 2003: 196).

V programovém období 2007 – 2013 již problematika rozvoje venkova komplexně spadá pod II. pilíř SZP. LEADER jako integrovaný přístup k rozvoji venkova byl zahrnut v národních programech rozvoje venkova. Jednalo se o IV. osu tohoto programu, která se v případě ČR skládala ze tří opatření (Místní akční skupina, Realizace místní rozvojové strategie a Realizace projektů spolupráce). Z těchto opatření mohly místní akční skupiny čerpat finanční prostředky na podporu rozvoje území, ve kterém působí a na realizaci projektů svých žadatelů. V tomto období dochází k dynamickému rozvoji neo-endogenního modelu, protože právě místní akční skupina je aktérem, který je zakořeněn v regionu, reprezentuje místní potřeby a zájmy (horizontální sítě) a zároveň přerozděluje finanční prostředky z vnějšku, za které nese odpovědnost a spolupracuje s aktéry na vertikální úrovni (vertikální sítě).

¹⁰ Zmíněné obavy lze pozorovat i v přípravách programového období 2014-2020, kdy i přes snahu ze strany organizací působících na venkově o navýšení finančních prostředků pro II. pilíř Společné zemědělské politiky (tedy rozvoj venkova) zůstalo toto úsilí v ČR bez výrazné odezvy ze strany Ministerstva zemědělství a v podmínkách ČR je na venkovské oblasti z Evropského zemědělského pro rozvoj venkova určena minimální povinná hranice 5% z celkové alokace prostředků pro celý tento fond. Zbylých 95% prostředků je primárně určeno právě pro zemědělské organizace.

Významnou změnou v programovém období 2014-2020 je možnost uplatňování multidimenzionálního přístupu v rozvoji venkova, kdy Evropská komise přistoupila k reformám kohezní politiky a Společné zemědělské politiky v podobě legislativních úprav týkajících se Evropských strukturálních a investičních fondů (Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova, Evropský fond pro regionální rozvoj, Evropský sociální fond, Evropský námořní a rybářský fond a Fond soudržnosti) tak, aby bylo možné uplatit jednotnou metodiku pro všechny fondy a v praxi umožnit implementaci komunitně vedeného místního rozvoje (EP 2013, čl. 32). V programovém období 2014-2020 byl přístup LEADER „povýšen“ na integrovaný nástroj nazvaný Komunitně vedený místní rozvoj (v anglickém originále Community-led Local Development, dále v textu použit pod zkratkou - CLLD). Cílem byla snaha o snížení administrativní zátěže a náročnosti. Toto měla zajistit jednotná metodika provádění CLLD, která bude aplikovatelná prostřednictvím všech fondů. Místní strategie tak budou podpořeny z různých programů s cílem zajistit integrovaný přístup k rozvoji venkova a posílit sociální začleňování (EK 2014b: 70). Novinkou je také to, že CLLD nemusí být aplikován pouze ve venkovském prostředí, ale může být rozšířen i do prostředí městského (CLLD-U) prostřednictvím tzv. „městských MAS“ s cílem posílit vazby mezi městem a venkovem. Evropská komise předpokládá, že tuto možnost využije v současném programovém období 11 členských států EU (EK 2016: 2).

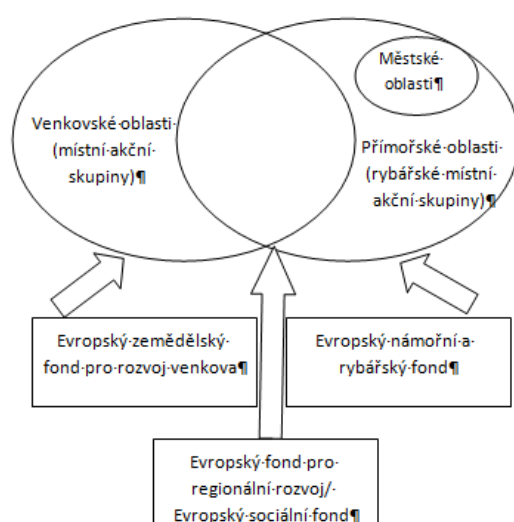
Členské státy se mohly samy rozhodnout, zda budou strategie komunitně vedeného rozvoje na svém území financovat prostřednictvím více fondů nebo pouze jednoho. Toto rozhodnutí je zaneseno v dokumentu s názvem Dohoda o partnerství¹¹, kde každý stát stanovuje, jak bude využívat Evropské strukturální a investiční fondy za účelem dosáhnout cílů strategie Evropa 2020. V dokumentu je také uvedeno, zda bude stát aplikovat multi-fondové financování v případě CLLD a z jakých fondů (EK 2014b: 84). Státy jsou povinné financovat CLLD prostřednictvím Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (minimálně 5% alokace fondu). Financování z dalších fondů je zcela dobrovolné a záleží na aktivitě lokálních aktérů při vyjednávání s odpovědnými státními úřady, zda umožní financovat CLLD v rámci fondu, pod který spadají.

¹¹ V případě České republiky je Dohoda o partnerství více než dvěstěstránkový dokument, který obsahuje socio-ekonomickou analýzu (infrastruktura, konkurenceschopnost, veřejná správa, sociální začleňování, životní prostředí), ekonomické trendy a potřeby ČR. Na základě této analýzy jsou zde vyjmenovány priority, na které by měly být zacíleny finanční prostředky v letech 2014-2020.

Principy přístupu LEADER bude v programovém období 2014-2020 implementovat všech 28 členských států EU v celkem 118 Programech rozvoje venkova¹² (EK 2015: 16). Státy, které budou CLLD implementovat prostřednictvím Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, Evropského fondu pro regionální rozvoj a Evropského sociálního fondu aplikují v praxi integrovaný přístup (např. Česká republika, Maďarsko, Slovensko, Slovinsko, Švédsko, Velká Británie). Integrovaný přístup propojuje akce „tvrdého“ (investičního) charakteru, které je možné doplňovat projekty „měkkými“ (neinvestičními) ve vzájemném holistickém přístupu. Jedná se o posílení koordinace mezi jednotlivými fondy EU (EK 2014b: 87). Státy (např. Dánsko, Estonsko, Chorvatsko, Řecko, Finsko), které budou kombinovat financování CLLD mezi Evropským zemědělským fondem pro rozvoj venkova a Evropským námořním a rybářským fondem, se spíše zaměřují na podporu různých typů oblastí a jejich vzájemnou spolupráci (venkov – místní akční skupiny a přímořské oblasti – rybářské místní akční skupiny). V praxi to pak znamená, že stejný region je podporován prostřednictvím obou fondů a v některých případech dokonce i MAS vykonává zároveň funkci rybářské MAS. Zmíněný přístup je graficky zobrazen obrázkem č. 1 (Boukalová a Kolářová 2014: 81). Lze tak pozorovat prvky multi-fondového holistického pojetí i v případě kombinace těchto fondů.

Část členských států pak bude strategie spadající pod komunitně vedený místní rozvoj financovat pouze z jednoho fondu, a to Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Jedná se například o Lucembursko, Nizozemsko, Maltu, Francii či Belgii (ENRD 2013, ELARD 2016).

Obrázek 1 **CLLD financován z vícero fondů v překryvu území**

Zdroj: ENRD 2013; Boukalová a Kolářová 2014: 81

¹² Počet Programů rozvoje venkova výrazně převyšuje počet členských států především z toho důvodu, že (hlavně velké) státy mají několik PRV rozdělených dle jednotlivých regionů.

6 Přístup LEADER/CLLD jako konceptuální rámec fungování místních partnerství

Pro následující část práce je nejprve nezbytné definovat pojem kapitál a vymezit pohled na něj v souvislostech předkládané práce. V ekonomii lze kapitál označit jako statek, který slouží k výrobě dalších statků (Vlček 2009: 223). Jinými slovy se jedná o vstupy, které jsou vkládány do výroby za účelem získání další hodnoty. Ekonomické teorie poukazují na dvě formy kapitálu. Prvním z nich je fyzický dlouhodobý a oběžný (reálně existující, budovy, strojní vybavení, zásoby materiálu a další). Druhým je finanční kapitál, který přináší finanční výnos, kam patří např. cenné papíry, akcie nebo dividendy (Veselý 2006: 4; Vlček 2009: 219). „*Kapitál je úzce spjat právě s investicemi a s odložením spotřeby do budoucnosti s cílem přinést v budoucnosti větší hodnotu, než je ta současná*“ (Veselý 2006: 5). Lin (2001: 3) definuje kapitál jako „*investice do zdrojů s očekávaným návratem*“¹³.

Z ekonomie se pojem kapitál rozšířil i do ostatních vědních oborů, včetně sociologie, která se zaměřuje především na nehmatatelné formy kapitálů (lidský, sociální a kulturní). Tyto nehmatatelné druhy kapitálů (z angličtiny intangible) je těžké změřit nebo vidět (jsou „neviditelné“), ale v současném chápání regionálního rozvoje jsou velmi důležité (Lošťák 2006: 252). To dokládá i studie identifikující přispění strukturálních fondů k udržitelnému rozvoji z roku 2002, která měřila různé formy nehmatatelných kapitálů a zjišťovala jejich přispění k udržitelnému rozvoji venkova (EK 2002: 86). Proto jsou v následující části této práce uvedeny jednotlivé druhy nehmatatelných kapitálů se zaměřením především na kapitál sociální.

Bourdieu definuje kapitál jako souhrn zdrojů, které může jedinec využívat v rámci svého sociálního pole (tedy v okruhu lidí, které zná). Každý z aktérů se pak snaží o „*akumulaci (namísto opotřebení) určitého typu kapitálu jeho používáním*“ (Drulák 2007: 71), který pak může následně ve svém jednání zužitkovat.

Lidský kapitál představuje investice do vzdělání, odborné přípravy, výchovy, zdraví, které posilují produktivitu člověka na poli pracovním, rodinném i osobním (Šubrt a kol. 2010: 137-

¹³ Toto je v souladu s vnímáním kapitálu Karlem Marxem, který považuje kapitál za součást nadhodnoty vytvářené produkcí a následnou směnou zboží. Jedná se o hodnotu zboží, která sestává z nezaplacené práce dělníka. Hodnota dělníkovy práce totiž převyšuje samotnou hodnotu zboží. Rozdíl mezi hodnotou zboží a dělníkovou prací zůstává vlastníkovu kapitálu (majiteli výrobních prostředků) ve formě zisku (Lin 2001: 4). Ten si nadhodnotu neoprávněně přivlastňuje a tím vykořisťuje dělníka a tak akumuluje svoje bohatství na úkor chudnutí dělníka. Zdroj kapitálu si tak přivlastňuje někdo jiný než ten, který ho vytváří. Ve svém díle se Karel Marx zaměřil na to, jak se kapitál objevuje v sociálních vztazích mezi buržoazií a dělníky v rámci procesu produkce zboží. Ten kdo vlastní zdroje, vlastní podle Marxe kapitál (Marx in Lin 2001: 4).

140). Jedná se o znalosti, kompetence a dovednosti daného jedince (Becker 1994), ale je nutné sem zahrnout i motivaci a osobní vlastnosti člověka. „*Lidský kapitál je tak vždy spojen (a zakořeněn v) s konkrétním jedincem (to znamená, že zaniká smrtí) a představuje sumu nemateriálního bohatství vlastněné tímto člověkem, který ho používá*“ ke zvýšení svých příjmů na trhu práce (Lošťák 2006: 253). Proto se v případě tohoto kapitálu jedná o soukromý statek. Jinými slovy nemůže být tento kapitál oddělený od konkrétního člověka, jak tomu může být v případě finančního či materiálního bohatství (Lošťák 2006: 254). Lidský kapitál představuje znalosti, které přispívají k formování profesionální kvalifikace (Lošťák 2006: 251) a „*přispívají k vytváření osobní spokojenosti, společenského blaha a ekonomické prosperity*“ (Šubrt a kol. 2010: 140-141). Vzdělání tak přestává být chápáno pouze jako prostředek k dosažení vyšších příjmů, ale jako potenciál pro rozvoj celého člověka.

Kulturní kapitál ukazuje aktérům, jak jednat v dané společnosti a umožňuje pochopit kulturu jednotlivých jejích vrstev. Jinými slovy se jedná o určitý „smysl pro hru“ v sociálním prostředí (Bourdieu 1991). Můžeme ho označit také jako obecné kulturní (kontextuální) povědomí či vědění nebo obeznámenost (Hubík 2006). Jedná se tak o veřejný statek, protože nikdo nemůže být vyloučen ze „spotřeby“ tohoto vědění. „*Jde například o znalost toho, jak správně mluvit, jak se správně oblékat, co je správné umění, hudba...*“ (Šubrt a kol. 2010: 142), nebo-li umění pracovat s informacemi v dané společnosti. Tento kapitál získává člověk od dětství prostřednictvím socializace v rodině a to často i nevědomě. Kulturní i lidský kapitál jsou složeny ze zdrojů, které jsou primárně vlastněné jednotlivcem. Jedná se o bohatství uvnitř jejích „hlavy“ (Lošťák 2006: 255) a tak zanikají smrtí jednotlivce. Jednotlivec je nemůže prodat, věnovat ani dát do zástavy (Šubrt a kol. 2010: 138).

Sociální kapitál pak poukazuje na významnost vztahů mezi lidmi (spíše veřejný statek) a dosazování vyšších pozic v rámci sociální struktury (spíše soukromý statek). O tomto typu kapitálu je podrobně pojednáno v kapitole 6.2.6.

Ve své podstatě jsou nehmatatelné formy kapitálu podobné ekonomickému pojetí kapitálu, protože je nutné do nich také investovat, aby přinášely zisk. Významně se však liší od ekonomického kapitálu tím, že jejich používáním (pokud nezmezí např. důvěra u sociálního kapitálu, protože ji někdo narušil) nedochází k jejich opotřebování, ale naopak k akumulaci. Především pro ekonomické teorie bývá sociální a kulturní kapitál těžce uchopitelný. Přesto objem literatury zabývající se nehmatatelnými formami kapitálů neustále roste a bývá základem úvah o rozvoji dané země či regionu (Veselý 2006: 8), protože

obyvatelé v některých regionech jsou schopni se aktivizovat a podílet se na rozvoji onoho území.

Tabulka 3 Teoretické přístupy k různým formám kapitálů

	Klasická teorie	Lidský kapitál	Kulturní kapitál	Sociální kapitál	
Představitel	Marx	Becker	Bourdieu	Lin, Coleman	Coleman, Putnam
Objasnění přístupu	Sociální vztahy: objasnění prostřednictvím vztahu buržoazie a dělníků	Pracující získává dodatečnou hodnotu uplatnitelnou na trhu práce.	Reprodukce dominantních symbolů a hodnot.	Přístup a užívání zdrojů zakořeněných v sociálních sítích	Solidarita a reprodukce skupiny
Kapitál	A. Část nadhodnoty mezi hodnotu zboží a hodnotou práce dělníka. B. Investice do produkce a oběhu komodit.	Investice do technických znalostí a dovedností.	Osvojení nebo nevědomé uznání dominantních hodnot.	Investice do sociálních sítí.	Investice do vzájemného uznání a důvěry.
Úroveň analýzy	Strukturální (třídní)	Jednotlivec	Jednotlivec/ třída	Jednotlivec	Skupina

Zdroj: Lin (1999), vlastní zpracování

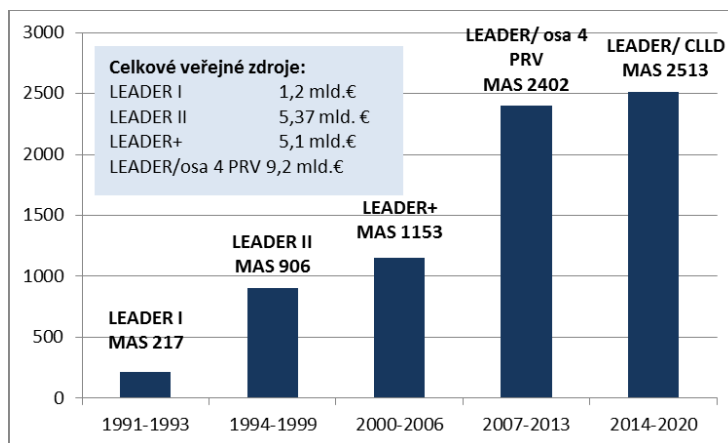
Pro úspěšnou implementaci přístupu LEADER je nezbytné pravidelné používání a přítomnost vysokého množství zmíněných nehmotných forem kapitálů. Přesto v praxi často dochází k ne příliš jasnému pochopení teoretického základu těchto neviditelných forem kapitálů. Často je pracováno pouze s kapitálem lidským, ale je opomíjen kapitál kulturní. Sociální kapitál je pak ještě o něco více složitější, protože je možné ho sledovat z různých úhlů pohledu (Lošťák a Hudečková 2010: 253). V následující kapitole je představen přístup LEADER, jehož základní myšlenky jsou postaveny na využívání nehmotných záležitostí (např. význam spolupráce) při rozvoji evropského venkovského prostoru a kterým se tato disertační práce zabývá.

6.1 Vývoj přístupu LEADER

Cílem přístupu LEADER je nalézt skryté potenciály v dané oblasti a využitím místních zdrojů dosáhnout udržitelného rozvoje (vyvážením ekonomické, sociální a environmentální oblasti). Tento přístup je praktickým příkladem uplatňování neo-endogenního modelu rozvoje. O možnosti uplatnit tento model v rozvoji venkova se začíná hovořit od 80. let 20. století. Výsledkem diskuzí byl vznik Iniciativy LEADER I., která byla vyhlášena Evropskou komisí v roce 1991 jako jedna z Iniciativ Společenství. Jednalo se o speciální programy, jejichž úkolem bylo řešit problémy regionů s určitými společnými charakteristikami (Tomšík 2009: 63). LEADER řešil problémy venkovských oblastí. Objevil se tak zcela nový přístup k rozvoji venkova, který kladl důraz na integrovaný endogenní rozvoj prostřednictvím malých akcí (projektů). V průběhu času se tento, nejdříve experimentální přístup, rozvinul do řady různých fází (LEADER I, LEADER II, LEADER+, LEADER/osa 4 a dnes CLLD) a začal být široce

uplatňován a prosazován jako nástroj podporující zapojování a aktivizaci obyvatel venkova a víceúrovňové spravování (governance) jak na úrovni evropských politik, tak v praxi na lokální úrovni. Rozvoj lokalit spadajících pod přístup LEADER je založen na místních integrovaných strategiích, které vytvářejí tzv. místní akční skupiny (Boukalová a Kolářová 2014: 77). Během posledních dvaceti let pomohl LEADER vytvořit jedinečnou síť venkovských aktérů ve všech členských státech EU. Obrázek č. 2 zobrazuje vývoj počtu MAS v Evropské unii. „Experimentální“ fáze LEADER I (1991-1993) zahrnovala 217 MAS, na jejichž území žilo 11,3 mil. obyvatel (Tomšík 2009). LEADER II (1994-1999) byl primárně zaměřen na znevýhodněné venkovské oblasti a počet MAS byl značně rozšířen (906). Také došlo ke stanovení horního limitu v počtu obyvatel pro jednu MAS na 100 000. Celkově žilo v oblastech působení MAS přibližně 50 mil. obyvatel. LEADER+ byl třetí fází implementace (2000-2006) tohoto přístupu. Největší rozdíl od předchozích dvou fází byl v tom, že aplikace LEADER již mohla být uplatňována ve všech typech venkovských oblastí. Ve třetí fázi působilo 1 153 MAS a na územích, v nichž MAS působily, žilo v nich 52,7 mil. obyvatel (Tomšík 2009). LEADER 2007-2013 byl začleněn jako čtvrtá horizontální osa v Programech rozvoje venkova členských států EU (Boukalová a Kolářová 2014: 78). Celkový počet MAS se zvýšil na 2 402 (ENRD 2014). V současném programovém období 2014-2020 pod přístupem LEADER, nebo také CLLD funguje v celé EU 2513 MAS (ELARD 2016).

Obrázek 2 Vývoj počtu MAS v EU v jednotlivých fázích LEADER

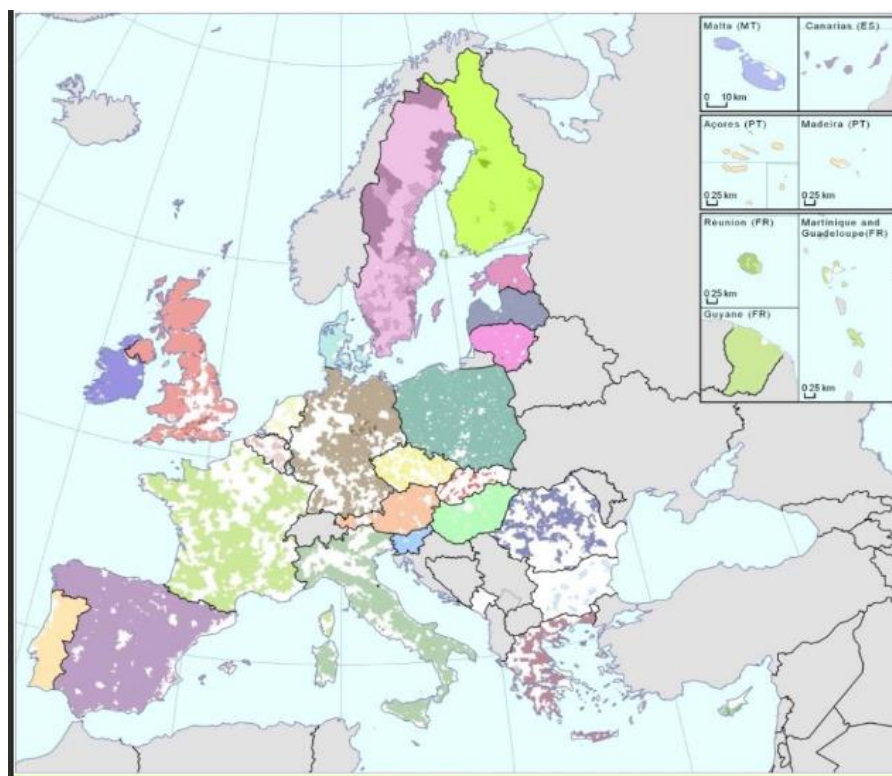

Zdroj: ENRD 2014, ELARD 2016, vlastní zpracování

LEADER I má sice svůj původ v rozhodnutí vedeného shora-dolů (z Evropské komise), ale protože umožňoval relativně vysokou míru svobody a nezávislosti v aktivitách místních aktérů (zdola-nahoru), usadil se velmi rychle v iniciativě zdola (v místních akčních

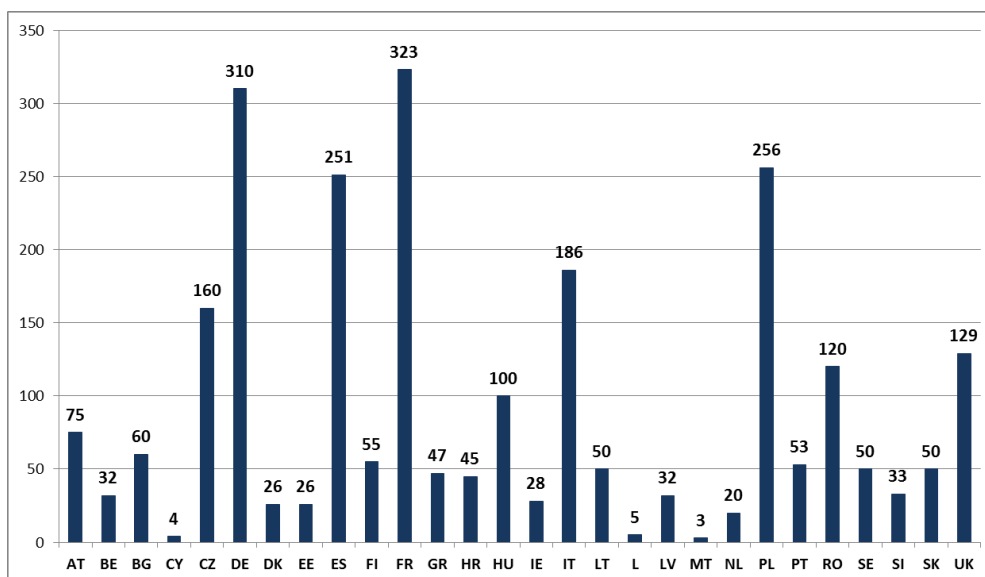
skupinách) a dokázal tak přinést právě rozvoj místních partnerství (Boukalová a Kolářová 2014: 78). LEADER II byl dle všeobecně rozšířeného názoru méně pružný než jeho předchůdce a byl zaměřen více na investice (Ray 2000: 165). LEADER+ pak považovali zástupci MAS opět o „něco více byrokratičtější“ než LEADER II, především z důvodu kontroly ministerstvy a při komunikaci s místními aktéry (Bryden 2006: 8-10), nejasně nastavených pravidel a jejich rychlých a nepředvídatelných změn (Wade and Rinne 2008: 93). LEADER+ byl charakterizován jako upevňující mechanismus shora-dolů a omezující autonomii místních akčních skupin (Dargan and Shucksmith 2008: 286). Přesto měl být zaměřen především na rozvoj spolupráce, na „měkké“ akce a na rozvoj sítí (ÚZPI 2006: 7). Přes výše zmíněné překážky a se zvyšujícím se počtem členů Evropské unie začalo v EU fungovat více než 2 400 místních akčních skupin. Svým územím pokrývají místní akční skupiny 77 % rozlohy EU a mají tak nezanedbatelný vliv na rozvoj venkova. Z původních 217 pilotních skupin se LEADER rozšířil do téměř všech koutů venkovské Evropy, což dokládá obrázek č. 3 (EK 2014b).

Obrázek 3 **Pokrytí území MAS v Evropské unii v programovém období 2007-2013**

Zdroj: ENRD, prosinec 2013

Obrázek 4 **Očekávaný počet MAS na konci období 2014-2020 v celé EU**

Zdroj: ENRD 2016¹⁴

Obrázek č. 4 ukazuje předpokládaný počet MAS, které budou podpořeny v programovém období 2014-2020 v jednotlivých státech EU. Z obrázku je patrná výrazná diferencovanost v počtu MAS mezi členy EU. Obecně jsou země jako Francie, Španělsko nebo Německo charakteristické vysokým počtem menších MAS, na rozdíl od např. Skandinávie, kde je menší počet MAS, ale prostorově zabírají velká území.

Přes výše zmíněné problémy má přístup LEADER (a dnes CLLD) stále potenciál zajistit udržitelný rozvoj nejen venkovských, ale i městských oblastí. Provázání spolupráce mezi venkovem a městem by jistě umožnilo také lepší navázání vztahů město - venkov (ENRD 2012) s důrazem na komunikaci a spolupráci aktérů v těchto oblastech. Není proto náhodou, že myšlenka přístupu LEADER se rozšířila i do implementace dalších fondů EU v jejich projekci do příslušných operačních programů. V současné době tak LEADER přesahuje v podobě CLLD i do nevenkovských oblastí a klade důraz na integraci a kooperaci různých typů území (rybářské a pobřežní oblasti, venkovské a městské oblasti). Podobně jako LEADER bude i CLLD prováděn ve venkovských oblastech v programovém období 2014-2020 (především) prostřednictvím místních akčních skupin. V přímořských oblastech se jedná o rybářské místní akční skupiny a ve městech o městské MAS.

¹⁴ AT – Rakousko, BE – Belgie, BG – Bulharsko, CY – Kypr, CZ – Česká republika, DE – Německo, DK – Dánsko, EE – Estonsko, ES – Španělsko, FI – Finsko, FR – Francie, GR – Řecko, HR – Chorvatsko, HU – Maďarsko, IE – Irsko, IT – Itálie, LT – Litva, L – Lucembursko, LV – Lotyšsko, MT – Malta, NL – Nizozemsko, PL – Polsko, PT – Portugalsko, RO – Rumunsko, SE – Švédsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko, UK – Velká Británie.

LEADER se odráží v konceptu integrovaného (=zahrnujícího všechny oblasti života) neo-endogenního rozvoje. Ten zdůrazňuje nejen území, ale také participaci regionálních skupin (aktivní obyvatelé) a využívání místních rozvojových potenciálů a tím odhalení zdrojů nejen ekonomických, ale také neekonomických (Jehle 1998: 12). Ray (2000: 166) charakterizuje integrovaný neo-endogenní přístup jako rozvoj, který se odehrává v teritoriálních rámcích (ne sektorových), v němž místní využívají lokální zdroje, a zároveň vyzdvihuje zaměření se na schopnosti a potřeby lidí v daném místě v propojení s nadlokálními aktéry. Přístup LEADER je také ukotven v konceptu „governance“ – spravování venkova, kdy je venkov stále více konstruován prostřednictvím nových sociálních hnutí akcentujících rurální identitu (Lošťák a Hudečková 2010: 251).

6.2 LEADER/CLLD z pohledu teoretických přístupů

Základní principy přístupu LEADER korespondují s (integrovaným) neo-endogenním rozvojem a jsou zakotveny v Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1303/2013: (1) tvorba integrovaných rozvojových strategií pro celistvé území, (2) partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem, (3) přístup bottom-up, (4) multi-sektorová implementace strategií, (5) inovace, (6) spolupráce a (7) tvorba (lokálních i nadlokálních) sociálních sítí (EP 2013). Je zřejmé, že rysy přístupu LEADER jsou navzájem propojené a nelze je od sebe jednoznačně oddělovat. Důraz je pak kladen na zapojení místních obyvatel a jejich znalostí s cílem nalézt inovativní řešení venkovských problémů (Shucksmith 2010: 2) a tímto podporovat spolupráci a vytváření sociálních sítí. Díky takto formulovaným principům můžeme mluvit o přístupu LEADER jako o přístupu založeném na nehmotných formách kapitálů, které mají potenciál nahradit kapitál ekonomický. V tomto případě lze mluvit o vlivu tzv. neoliberálního diskurzu, protože nehmotné formy kapitálů mají schopnost podporovat rozvoj, aniž by vznikaly velké finanční náklady na tento rozvoj (Sutherland and Burton 2011: 233). Na druhou stranu, jak uvádí Ray (2000: 166), základním předpokladem pro uplatňování přístupu LEADER v praxi bylo jeho nastartování a udržení rozvoje dané lokality pomocí vnějších zdrojů a následné přenechání kontroly nad rozvojem místní komunitě.

6.2.1 Rozvoj zaměřený na soudržné území (přístup place-based)

Klíčovým principem endogenního i neo-endogenního přístupu k rozvoji venkova je využívání místních zdrojů (zahrnující všechny formy kapitálů – hmotné /hmatatelné/ i nehmotné /nehmatatelné/) pro udržitelný rozvoj. Místo podpory z vnějšku je endogenní přístup orientován na aktivaci místních lidí a jejich zapojení do rozvoje daného regionu/lokality s cílem eliminovat sociální vyloučení. Tento posun ve vnímání „jak dělat rozvoj“ je posunem

od sektorově zaměřeného regionálního rozvoje k teritoriálně zaměřenému (Barca 2009: VII; Furmankiewicz et al. 2010: 52), který OECD vnímá jako „nové paradigma regionální politiky“ (Barca 2009: XI), jež již bylo v uplynulých dvou dekadách úspěšně implementováno (příkladem je právě přístup LEADER). Významným aspektem je možnost vytvořit místní partnerství, jehož hranice nemusí být (a v praxi často nejsou) shodné s administrativně vymezenými (umělými) hranicemi (Maurel 2008: 524). Ray (1999: 524) uvádí, že pojem teritorium („místo“) zahrnuje úsilí formulovat možnosti, jak mohou obyvatelé jednat v regionu, ke kterému pocítují sounáležitost. Ray také říká, že i přesto, že v současné době vnímáme teritoriální přístup k rozvoji venkova jako „novinku“, není tomu tak. První známky formovat pohled na teritorium ve smyslu určité konzistentní jednotky byly zaznamenány již v Anglii a severní Americe v 18. a 19. století (Ray 1999: 525).

Popsané změny v přístupu k rozvoji venkova umožnily vznik nových struktur, které mají potenciál lépe uchopit a použít místní kapacity. Při jejich vzniku byl kladen důraz na to, aby byla nová sociální hnutí v regionu zakořeněná, aby je místní obyvatelé znali a zároveň aby bylo možné k rozvojovým otázkám přizvat aktéry ze všech sektorů (Furmankiewicz et al. 2010: 52). Místní partnerství by proto mělo působit na dostatečně malém, geograficky, ekonomicky i sociálně homogenním území (Čepelka 2001: 16).

6.2.2 Partnerství veřejného a soukromého sektoru v průhledu do teorie učících se regionů

Místní partnerství (místní akční skupina) je v kontextu této práce pojímáno jako komunitní sociální hnutí na venkově, které se aktivně zapojuje do procesu znovuoobnovování venkovské společnosti (Woods 2008: 129). Jedná se o skupiny se stejnými či podobnými zájmy, sdílenými hodnotami a vzájemnými interakcemi (Sýkora a Matoušek 2008: 2). Místní akční skupiny jsou složeny ze zástupců místní správy, podnikatelů, neziskových organizací a aktivních obyvatel a lze je označit za subjekty, které mají potenciál aktivizovat a mobilizovat venkovské oblasti. Jejich cílem je prostřednictvím aktivizace místních laiků (stakeholderů), ale také místních expertů (shareholderů) přispět k rozvoji venkovského území, na kterém působí.

Aktivizace místního partnerství znamená příležitost pro aktéry v území spojit své síly a začít se dobrovolně organizovat a převzít nedílnou spoluzodpovědnost za regionální rozvoj, protože učící se (a aktivní) lidské zdroje a instituce v regionech jsou považovány za jeden z rozhodujících faktorů konkurenceschopnosti (Blažek a Uhlíř 2011: 62, Chabičovská 2009: 19). Odkazující na endogenní model rozvoje venkova s jeho důrazem na využívání místních zdrojů a animaci aktivit na venkově můžeme stejné myšlenky nalézt v institucionálních

teoriích regionálního rozvoje. Do této skupiny náleží i teorie učících se regionů, kdy se podle R. Floridy (1995) učící regiony stávají stále významnějším zdrojem inovací a ekonomického růstu. Tato teorie zdůrazňuje znalosti, schopnost učit se, získávat nové informace a vytvářet kulturní prostředí, které napomáhá inovacím a právě „*rozdíly ve schopnosti učit se a inovovat jsou považovány za klíčový mechanismus regionální diferenciacce, jejichž role se bude do budoucna s největší pravděpodobností zvyšovat*“ (Blažek a Uhlíř 2011: 190).

Asheim rozlišuje trojí chápání této teorie. Prvním je pohled ekonomických geografů, kteří učící se region zasazují do regionálních klastrů a sítí za účelem podpory inovativnosti a konkurenceschopnosti firem a regionů v globální ekonomice (Asheim 2001: 4). Druhý přístup je podobný prvnímu, ale klade větší důraz na geografickou koncentraci a teritoriální aglomerace. Poslední zdůrazňuje regionálně zakořeněné koalice. Učící se region je podle něj tvořen koalicí kooperativních vztahů mezi širokou sítí sociálních aktérů a jejich vzájemné spolupráce (Asheim 2001: 3). Všechny tři přístupy pokládají za nejvýznamnější znalosti, schopnost učit se a podporu inovativních řešení. Přesto až poslední zmiňovaný pohled je nejbližší myšlenkám přístupu LEADER i chápání učícího se regionu v této disertační práci, kdy je pro zajištění udržitelného rozvoje venkova nutné propojit prvky systému (politika, občané, ekonomika, nezisková sféra) v daném regionu a „*vytvořit prostor pro vzájemnou důvěru a společnou akci a budování kapacit*“ (Kulhánek 2007: 486). Je však nutností, aby při takovém postupu byly brány v úvahu rozdílné zájmy a očekávání různých subjektů. Z tohoto důvodu je ve venkovských oblastech klíčové, aby se aktéři naučili pracovat společně (Wellbrock et al. 2012: 4, 7). V mírném protikladu k přístupu zaměřeném na geografickou koncentraci uvedeném výše poukazuje Morgan (1997) na fakt, že teorie učících se regionů může být aplikována jak v méně rozvinutých regionech, tak v těch rozvinutých.

Podstatným prvkem této teorie jsou podle Blažka a Uhlíře (2011: 191) tzv. kodifikované (standardizované) znalosti, které je možné naučit se „*pomocí instrukcí a návodu*“ a nekodifikované (tacitní) vědomosti, získané pouze „*vlastní zkušeností a spoluúčastí na dané činnosti*“ nebo také „*předáváním informací o nových postupech*“ (Blažek a Uhlíř 2011: 191; Wellbrock et al. 2012: 7; Wokoun a kol. 2008: 267). Prvně zmíněné je možné považovat za znalosti získané na základě formálního vzdělání a lze je označit také jako expertní znalosti. Tyto znalosti jsou výsledkem vzdělávacího procesu, který je zaměřen na určitou specifickou oblast (Lošťák 2006: 253). V tomto případě lze mluvit o lidském kapitálu, který odráží právě technické znalosti, dovednosti a kompetence (Lin 2001: 190).

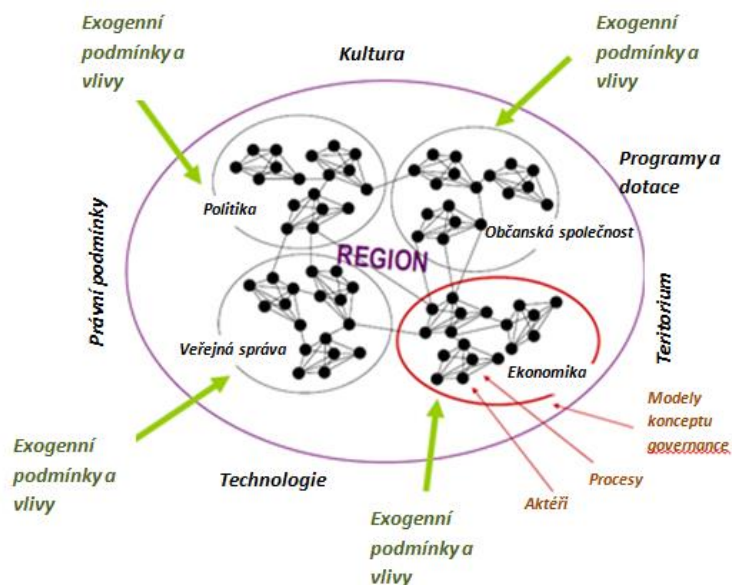
Tacitní znalosti zahrnují mnohem širší oblast než kodifikované. Jedná se o poznatky získané praxí, užíváním (learning-by-doing), tedy celým procesem socializace (ne pouze vzdělávacím procesem). Tacitní znalosti vznikají v každodenní rutinní činnosti „dělání rozvoje“ ve specifickém regionálním kontextu, v daném sociálním prostředí a znají je jen ti, kteří se těchto aktivit účastní (jedná se například o způsob dosahování konsensu, způsob předávání informací). Tyto znalosti je možné spojit s Bourdieuem rozvíjeným kulturním kapitálem, který představuje onu praxi v dělání věcí a každodenní činnosti prováděné v určité kultuře. Dobře fungující dlouhodobá spolupráce podporuje vznik důvěry, získávání a přenos tacitních znalostí zapojených aktérů, protože tyto znalosti jsou bez osobního kontaktu prostřednictvím sociálních sítí prakticky nepřenositelné (Lawson and Lorenz 1999: 310; Wokoun a kol. 2008: 267). Přesto nelze tacitní znalosti izolovat od kodifikovaných znalostí. Při aplikování konceptu učícího se regionu (a především nekodifikovaných znalostí) dochází k užívání nehmateľných forem kapitálů v podobě sociálního (tvorba sociálních sítí v regionu), lidského (zvyšování znalostí a schopnosti učit se) i kulturního (aktéři získávají kulturní povědomí a „smysl pro hru“ v dané komunitě).

6.2.3 Rozvoj venkova za přispění přístupu zdola nahoru (multi-sektorového zapojení všech aktérů)

Multi-úrovňové spravování představuje inovativní přístupy v řízení a správě regionů. Anglický pojem „governance“ nabyl v posledních 20-ti letech na významu nejen v politických vědách, ale také v regionální politice i v politice rozvoje venkova (Böcher 2008: 385). Lukesch a Payer (2005: 4) popisují spravování ve smyslu „governance“ jako vědomé a účelné interakce mezi klíčovými aktéry z různých sfér (veřejné, politické, ekonomické i občanské), kteří žijí v určitém regionu a směřují k ovlivnění socio-ekonomického rozvoje tohoto regionu. Cílem decentralizované regionální politiky je potom iniciování udržitelného regionálního rozvoje (Böcher 2005: 2), a ne tak ostré ohraničení veřejného a soukromého sektoru (Goodwin 1998: 5). Proto pojem „governance“ (spravování) nelze jednoduše označit jako synonymum pojmu „government“ (vládnutí). Zatímco „government“ se zabývá formálními institucemi a rolí státu, koncept „governance“ zabírá mnohem širší spektrum aktérů a obrací svou pozornost na spolupráci vládních i nevládních organizací (Goodwin 1998: 5-6). Centrální myšlenkou konceptu „governance“ je využití potenciálu, který nabízí sociální sítě za účelem spolupráce regionálních aktérů a spolupodílení se na „decision-

making“¹⁵. Jinými slovy se zabývá nastavením toho „kam v regionu směřovat“ a „koho a v jakém rozsahu zapojit do těchto rozhodnutí“ (van Depoele 2013: 2).

Obrázek 5 **Základní prvky konceptu regionálního spravování**

Zdroj: Lukesch and Payer 2005, vlastní zpracování

Principy „governance“ se v rozvoji regionu/venkova neobjeví samy o sobě, místní obyvatelé je musí iniciovat. Böcher (2008: 380) v této souvislosti poukazuje na podobnost tohoto konceptu s přístupem LEADER. Významným aspektem konceptu „governance“ je zvyšování odpovědnosti obyvatel regionu za správu místa, kde žijí. V přístupu LEADER se tento princip odráží v zapojování místních aktérů do tvorby rozvojových strategií. Dále Böcher zdůrazňuje v konceptu „governance“ hustotu sociálních sítí. V přístupu LEADER tuto skutečnost představují místní akční skupiny a zároveň myšlenka, že aktéři si sami mohou definovat podobu regionu. Nedílnou součástí je vytvoření a odsouhlasení společné vize rozvoje a zapojení a spolupráce (nacházení konsensu) subjektů ze všech sektorů (v přístupu LEADER s podmínkou minimálně poloviny aktérů ze soukromého sektoru). Zapojováním širokého spektra aktérů však často dochází ke kolizím různých zájmů (tedy ke konfliktu) různých subjektů (Schiller 2011: 11), proto koncept spravování zdůrazňuje také význam evaluací. Tedy jak byly jednotlivé zájmy přijaty skupinou místních aktérů. V přístupu LEADER je vedle povinného externího hodnocení (exogenní) prováděno také sebehodnocení (endogenní), které „předpokládá plnohodnotné a aktivní zapojení zainteresovaných stran v celém

¹⁵ Anglický výraz je možné do češtiny přeložit jako „učinit rozhodnutí“, ale obecně je do tohoto pojmu možné zahrnout i přípravu na rozhodnutí a samotné rozhodnutí pak mohou provést formálně volení zástupci (Čepelka 2001: 12).

evaluačním procesu“ (Remr 2009: 123). Exogenní hodnocení spočívá v kontrole dozorujících orgánů, endogenní v procesu „learning by doing“, v budování kapacit a lokální identity obyvatel venkova (High and Nemes 2007).

Přístup LEADER ukazuje, že koncept bottom-up dokáže úspěšně fungovat souběžně s top-down řízenou správou, protože, jak už bylo zmíněno, nové formy spravování jsou iniciovány místními aktéry, ale tato spolupráce stále často vyžaduje podnět z vnějšku regionu např. v podobě určitého programu nebo podpory (Böcher 2008: 385). Přesto je řádně nastavená správa věcí veřejných předpokladem pro nastavení politik směřujících k udržitelnému rozvoji (EK 2002: 84).

6.2.4 Uplatňování inovačních přístupů

Slovo inovace pochází z latinského obnovit, udělat znovu, měnit. Velký sociologický slovník definuje pojem inovace jako „*věc, ideu, metodu jednání chápané jako novota, ale zároveň se může jednat i o implantaci této novoty, která dokáže změnit stávající sociální situaci*“ (Maříková a kol. 1996: 432). Z pohledu teorií tranzice, které inovace sledují, lze na mnoho iniciativ na venkově pohlížet jako na niky (rozuměno novinky, „mezery“), v nichž vznikají inovace a které jsou utvářeny inovacemi. Důvodem toho, proč aktéři vytváří niky jako „ostrůvky pozitivní deviace“ je to, že z jejich pohledu není zaběhlá struktura dělání věcí schopná řešit problémy, se kterými se v každodenním životě setkávají (Lošťák et al. 2014: 170). Příkladem je i přístup LEADER, který se stal v počátcích své implementace ve venkovských oblastech novinkou. Jeho cílem byla podpora „*přenositelných inovačních projektů*“, které demonstrovaly nové přístupy k rozvoji venkova a přenos know-how (Čepelka 2001: 14). Tato skutečnost byla významná pro post-komunistické země, protože lidé zde nebyli zvyklí sami se aktivně podílet na rozhodování o budoucnosti místa, kde žijí (Marquardt et al. 2012: 399-400).

LEADER poprvé nabídl veřejné zdroje prostřednictvím aktéra (místní akční skupiny), který zahrnoval subjekty z více sektorů. Přesto implementace přístupu LEADER (dnes CLLD) a komunitního rozhodování včetně společné přípravy rozvojové strategie měla zaručit jak synergické efekty plynoucí ze vzájemné spolupráce, tak inovativní řešení problémů lokalit (Přístup Leader 2006: 12). Přimět rurální aktéry k aktivní angažovanosti pro rozvoj regionu vyžaduje delší časový horizont. Odkaz k teorii tranzice lze vidět jak ve změně struktury (v kontextu teorie tranzice nazývané sociotechnickým režimem) do té doby nastaveného systému rozdělování dotací vně regionu, tak ve změně vztahů mezi sociálními aktéry, kteří nebyli do této doby zapojeni do rozhodování o rozvoji regionu (Darnhofer 2011: 4). Úspěšný

rozvoj novinky (niky) však nepovede sám o sobě do přeměny v „niku“ bez tlaku ze socio-technologického (vnějšího) prostředí, které umožňuje využít tuto příležitost prostřednictvím tlaku na režim (ibid: 5).

Nika je vytvořena aktéry na místní úrovni, kteří jsou ochotni podporovat takovou inovaci (místní akční skupinu), která se odchyluje od režimu/struktury (rozhodování o rozvoji bez zapojení místních lidí). Niky jsou klíčové pro proces tranzice, protože zajišťují počátek změny systému (Elzen et al. 2008:7). Niky se stávají úspěšnými, když začnou zahrnovat účast „silných“ aktérů, kteří dokáží ospravedlnit existenci niky, prezentovat ji jako příklad dobré praxe a tím ji učinit dlouhodobě životaschopnou. Nika se tak významně liší od zaběhnutého sociotechnického režimu, ačkoli její aktéři musí operovat v rámci daného režimu (Lošťák et al. 2014: 167, 170). Samotné Nařízení Evropského parlamentu a rady o společných ustanoveních fondů ESI č. 1303/2013 zdůrazňuje inovační prvek jako jednu z důležitých charakteristik komunitně vedeného místního rozvoje (EP 2013: čl. 32).

V očích veřejnosti jsou inovace viděny často ve smyslu technickém či ekonomickém (expertní znalosti, high technologie, věda a podniky), ale v případě přístupu LEADER jsou významné tzv. sociální inovace. Ty jsou úzce spojené se schopností učit se (odkaz k podkapitole 6.2.2). Neumeier dokonce přikládá sociálním inovacím v rozvoji venkova takový význam, že dle něho především na této podobě inovací závisí úspěch nebo neúspěch rozvoje určitého regionu (Neumeier 2012: 65). Teoretické vymezení sociální inovace vychází z následujících faktorů:

- jedinec sám o sobě nemůže vyvolat sociální inovaci, pouze kolektivní jednání může přinést sociální inovaci, sociální inovace tak vycházejí ze spojení různých aktérů; podmínkou vzniku sociální inovace je existující sociální síť a sociální kapitál zapojených aktérů,
- vznik a rozvoj sociální inovace má podobný průběh jako inovace technická v tom smyslu, že je nutný nějaký počáteční impuls, který ji vyvolá (tento impuls může být interní i externí vzhledem k postavě aktéra),
- v případě sociální inovace se jedná o změnu postoje, chování nebo vnímání,
- sociální inovace jsou nemateriální, materiální výstupy jsou výhradně doplňkové (Neumeier 2012: 54-55).

Přes zdůrazňování úlohy sociálních inovací Dargan a Shucksmith (2008: 287-288) uzavírají svůj článek tím, že sociální inovace jsou často v rozvoji venkova podceňovány, přestože hrají nespornou roli v úspěchu či neúspěchu každodenního úsilí o rozvoj venkovských lokalit.

Jedním z důvodů tohoto podcenění může být nesnadnost definování a měření sociální inovace v praxi (Neumeier 2012: 63). Dargan a Shucksmith (2008: 283-284) ve své studii také uvádějí, že inovace nebyly explicitním cílem v projektech místních akčních skupin, ale že se nicméně často objevovaly (ne mnoho technických, ale spíše sociální). Stejní autoři také uvádějí, že k šíření sociálních inovací na venkově často přispívají husté sociální sítě aktérů (ibid 285). Lošťák et al. (2014: 170) pak poukazuje na fakt, že inovace ve venkovských oblastech jsou často podnícené tzv. „outsiders“, lidmi, kteří přišli do lokality z jiného prostředí. Inovace se totiž vztahují jak k dynamice užívání lokálních znalostí, tak ke schopnosti využít „ne“ lokální znalosti v prostředí lokality, protože inovace se objeví, až když jsou aktéři schopni kombinovat znalosti, které mají k dispozici s těmi, které přicházejí z vnějších toků (Esparcia 2014: 2).

6.2.5 Spolupráce jako významný prvek v činnosti místních akčních skupin

Spolupráci je možné definovat jako *„činnost uvnitř skupiny nebo navenek, jejíž podmínkou je akceptace společných cílů (lidé souhlasí s tím, co považuje jejich prostředí za důležité) a dobrá vzájemná komunikace (ale také informovanost), kdy zúčastněné strany hledají konsensus a dosažení společného zisku, který bude vyšší, než kdyby se snažily maximalizovat pouze zisk vlastní“* (Maříková a kol. 1996: 532-533; Znebežánek 2013: 97-99). Spolupráce je onen prvek, který napomáhá vzniku a akumulaci sociálního kapitálu i sociálních sítí a je spojen se sociálními inovacemi. Spolupráce probíhá jak na horizontální úrovni (partnerství na regionální úrovni), tak na vertikální úrovni, kdy se jedná o partnerství mezi regionem a „vyšší“ úrovní (Böcher 2005: 5).

Mnozí autoři se zamýšlejí nad tím, proč vlastně aktéři spolupracují. Coleman dochází k závěru, že jednotlivci *„uspokojuje své zájmy prostřednictvím zdrojů, nad nimiž má kontrolu, ale také prostřednictvím zdrojů, nad nimiž mají kontrolu jiní aktéři, kteří zase mohou mít zájem o zdroje tohoto aktéra“* (Coleman in Znebežánek 2013: 97). Putnam (1993) vychází při své studii občanské společnosti v Itálii z předpokladu, že čím větší je úroveň důvěry v komunitu, tím větší je pravděpodobnost, že aktéři v komunitě budou vzájemně spolupracovat. A spolupráce samotná podporuje vznik důvěry. Podle van Depoele (2013) LEADER sám o sobě podporuje inovace tím, že vede k vytváření důvěry a podněcuje důvěru aktérů na venkově v to, že dokáží něco změnit. Pojítkem je přesvědčení, že bez vzájemné pomoci nelze dosáhnout cílů jednotlivých aktérů a následně i prospěchu pro celou komunitu (Znebežánek 2013). Spolupráce je pak jednodušší v takových komunitách, které disponují

vyšším množstvím sociálního kapitálu v podobě norem reciprocity založené na důvěře a sociálních sítí občanské angažovanosti (Putnam 1993).

O konceptu spolupráce je možné mluvit v souvislosti se symbolickým interakcionismem, jehož základní myšlenkou je to, že „*kolektivní jednání vzniká v interakcích mezi individuálními aktéry*“ (Znebežánek 2013: 78). Interakce a přítomnost aktérů je základem pro spolupráci. Symbolický interakcionismus vysvětluje dění ve společnosti na základě vzájemného spolupůsobení individuů či skupin a více než ostatní teorie klade důraz na aktivního a tvůrčího jedince. Symbolický interakcionismus zaměřuje pozornost člověka na detaily interakcí, které pak umožňují pochopit, co druzí dělají a říkají (Giddens 1999: 536-537). Sociální interakce je tak základním předpokladem tohoto přístupu a spolupráce je vedle sociální komunikace, moci a konfliktu jedním z prvků, které lze zahrnout pod sociální interakce (Maříková a kol. 1996: 439-440). Pojem sociální interakce je pak úzce spjat s pojmem sociální vztahy.

Kolektivní akce souvisí s problematikou sociálních hnutí. Sociální hnutí označuje Giddens (2013: 923) jako společnou snahu komunity/kolektivu prosadit vlastní zájem nebo dosáhnout společný cíl prostřednictvím „*kolektivní akce mimo sféru etablovaných institucí*“ (Giddens 2013: 994). Tedy v sítích, které jsou spíše skryté a decentralizované (Gorlach et al. 2008: 163). „*Jednání sociálních hnutí je založeno na propojení individuálních a kolektivních interpretací situace, v nichž převládá symbolická interakce*“ – účastníci sdílejí určitou společnou definici situace (Znebežánek 2013: 78). Nová sociální hnutí na venkově (například místní akční skupina) v českých podmínkách nevedla k obnově tradičního venkovského způsobu života či tradiční vesnici, ale především ke změně myšlení lidí tak, že dokázali nalézt svoji vlastní cestu bez kopírování městských vzorů (Gorlach et al. 2008: 168).

Lze shrnout, že interakce (a tedy i spolupráce) jsou úspěšnější, pokud jsou informace drženy „ukázněnými účinkujícími“ a když jsou „tým“ i „obecenstvo“ méně početné (Goffman 1999: 210). Toto je v souladu s teorií her, protože ta poukazuje na to, že omezený počet hráčů usnadňuje spolupráci. Důležitějším jsou pak hry s nenulovým součtem, které umožňují, aby mezi jednotlivými stranami vzniklo nejen soupeření, ale i spolupráce. Jak uvádí Deutsch (2006), největší výhodou je to, že při spolupráci, nebo také tzv. win-win řešení, naleznou spolupracující aktéři většinou konstruktivnější řešení dané situace než aktéři, kteří mezi sebou soupeří.

Problematiku spolupráce či nespolupráce lze nalézt také v sociologických dilematech konsensu a konfliktu. Cílem konsensuálních teorií je snížit problematické záležitosti

ve společnosti, které by mohly ohrozit či znesnadnit spolupráci a tímto rozrušit řád a harmonii existující v dané společnosti. Konsensus lze definovat jako shodu určité skupiny, komunity nebo společnosti na určitých základních hodnotách, které přispívají k sociální stabilitě ve společnosti (Giddens 2013: 94). Konsensus je, navzdory všem změnám, podle funkcionalisticky orientovaných teoretiků (mezi něž patří např. T. Parsons, Durkheim) stěžejním rysem společnosti (Giddens 2013: 92). Tito autoři tvrdí, že trvání společnosti závisí právě na spolupráci všech subjektů. Premisou tohoto přístupu je, že všichni lidé v určitém území pracují společně na rozvoji daného regionu proto, aby zlepšili život celé komunity (tedy i jich samotných). Přesto, že je zapojeno mnoho aktérů s různorodými zájmy, společný cíl je dostatečnou motivací pro to spojit se a nalézt konsensus (Lowe et al. 1998: 23-24). Teorie konfliktu naopak zdůrazňují především všudypřítomné napětí a soupeření ve společnosti. I přesto, že se nemusí vždy jednat o otevřený konflikt, jednou dojde ke střetnutí společenských zájmů různých skupin (Giddens 2013: 92). Podle Dahrendorfa může mít konflikt formu zápasu, soutěže, hádky, tenze nebo srážky sociálních sil (Dahrendorf in Znebežánek 2013: 90). Giddens zmiňuje Karla Marxe a Maxe Webera, kteří vidí společnost jako plnou napětí a kteří zdůrazňují především všudypřítomnost sociálních konfliktů (pozorovatelných i latentních). Z jejich pohledu je pouhou iluzí, že se lidé většinou snaží spolu přátelsky vycházet; i když nevidíme otevřenou konfrontaci, zůstávají mezi lidmi rozdíly zájmů, které mohou dříve nebo později přerůst ve skutečný pozorovatelný konflikt (Giddens 2013: 95).

Znebežánek poukazuje na to, že teprve až poté, co jsou vnější okolnosti interpretovány (dojde k sociální konstrukci reality), vedou tyto interpretace ke konfliktnímu jednání (Znebežánek 2013: 90). Teorie zabývající se konfliktem vnímají lokální nerovnosti jako příčinu vzniku chudoby a marginalizace. Tento model také jako předchozí klade důraz na zapojování lidí do diskuse nad problémy a společné nacházení řešení těchto problémů. Rozdíl však lze spatřovat především v zapojování znevýhodněných skupin obyvatel a posilování pozice těch, kteří se nacházejí mimo mocenské struktury (Lowe et al. 1998: 24). Někteří autoři tak poukazují na to, že společnost posouvá dále ve svém vývoji konflikt, jiní zastávají naopak názor, že touto hnací silou je právě konsensus a spolupráce. V obou myšlenkách je však předpoklad konstrukce kolektivního jednání sociálních skupin, protože „*ve všech společnostech existuje nějaký druh obecné dohody na hodnotách a ve všech bezesporu existuje i konflikt*“ (Giddens 2013: 95). Jinými slovy „*každá kooperace obsahuje konfliktní děje a každý konflikt děje kooperativní*“ (Znebežánek 2013: 102). Konstrukce kolektivního

jednání je pak chápána jako „*aktivní tvůrčí činnosti individuí*“ (Znebežánek 2013: 89). Většina projektů realizovaných ve venkovských oblastech však explicitně nebo implicitně vychází z modelu konsensu, kdy je zde předpokladem určitá míra sociální soudržnosti a solidarity zájmů vyplývající ze specifických problémů a rozdílů v dané lokalitě. Pro mnoho lidí však tento model představuje ideál, který nelze v sociální realitě dosáhnout (Lowe et al. 1998: 24).

6.2.6 Síťování aktérů v průhledu do teorie sociálních sítí (spojené se sociálním kapitálem)

Maříková a kol. (1996: 986) definuje sociální síť jako „*množinu sociálních subjektů propojených směnnými vztahy*“. Jinými slovy lze sociální síť popsat jako strukturu vztahů založených na reciprocitě, která zahrnuje tři nebo více lidí a interakce z ní vzešlé (Bušíková 1999: 193). Lee et al. (2005: 271) definuje sociální síť jako „*tok informací, zdrojů a identit, které jsou zapojeny do rozvoje venkova nebo komunit obecně*“. Teorie sociálních sítí je koncepcí popisující sociální sítě a pojednávající o pozornosti věnované buď sociálním vazbám „*různé intenzity a hustoty, nebo morfologické struktury („stavbě“) těchto vazeb*“ (Maříková a kol. 1996: 986).

V teorii sociálních sítí lze rozlišit dva základní typy vazeb mezi aktéry – silné (blízcí přátelé, rodina) a slabé (známosti, lidé v jiných kruzích než v jedincově). Autorem zabývajícím se problematikou slabých a silných vazeb existujících v dané komunitě je Mark Granovetter, který ve své studii „*Síla slabých vazeb*“ (1973) dospěl k závěru, že pro šíření informací a zpřístupnění zdrojů v sociální síti jsou mnohem více důležité slabé vazby než silné. Argumentuje tím, že individua s malým počtem slabých vazeb jsou zbavena informací ... a jejich informace budou omezeny pouze na názory jejich blízkých přátel (Granovetter 1983: 202). Slabé vazby tedy napomáhají rozšiřování sociálních sítí a snadnější dostupnosti informací od aktérů z jiných sítí než té, kterou jedinec disponuje. Sílu vazby charakterizuje Granovetter jako „*(pravděpodobně lineární) kombinaci množství času, emocionální intenzity, intimity a vzájemných služeb, které vazbu charakterizují*“ (Granovetter 1973: 1361). Sociální systém, který nemá dostatek slabých vazeb, bude roztržštěný a nové inovativní myšlenky se nebudou šířit dostatečně rychle. Přesto má každý člověk známé (tzv. sousedské známosti), kteří spadají do sítí s nízkou hustotou kontaktů (slabé vazby), zatímco ti samí lidé mají také přátele a rodinu (silné vazby), jejichž kontakty budou mezi sebou hustě propleteny (Granovetter 1983: 201-202). Slabé vazby ale dle Granovettera napomáhají rozšiřování sociálních sítí a snadnější dostupnosti podpory od aktérů z jiných sítí.

Analogicky ke konceptu sociálních sítí lze mluvit o sociálním kapitálu, který Putnam charakterizuje jako „*vlastnosti sociální organizace spojené s důvěrou, normami a sítěmi, které napomáhají aktérům v jednání a tím zvyšují efektivitu fungování společnosti*“ (Putnam 1993: 167). Autor nejdříve uvažuje o sociálním kapitálu jako elementu prospěšném pro celou komunitu. Na základě kritiky však Putnam (2000) své úvahy dále rozšiřuje a přidává ještě rozlišení sociálního kapitálu na dvě základní dimenze – přemostňující (bringing) a svazující (bonding) sociální kapitál (Putnam 2000: 22-23). Svazující sociální kapitál je přítomný v úzkých vztazích a silných poutech uvnitř komunity (vztaženo k silným vazbám), kde se lidé dobře znají. Vytváří silnou sociální loajalitu vůči skupině, která může přerůst až v nepřátelství navenek, mimo skupinu. Putnam označuje tuto formu sociálního kapitálu jako druh sociologického superlepidla (Putnam 2000: 22-23), které napomáhá posilovat identitu a homogenitu sociálního útvaru (komunity, organizace, skupiny). Přemostňující sociální kapitál naopak představuje slabé vazby vzdálenějších kontaktů. Tato forma kapitálu nestaví na silné důvěře výhradně ve společenství, ale vytváří širší identitu a reciprocitu, přijímá názory na svět od různých sociálních skupin a tím umožňuje výměnu informací. Pokud svazující sociální kapitál označuje Putnam jako superlepidlo, pak přemostňující sociální kapitál je podle něho tzv. kutilské WD 40, což je prostředek, který např. zastavuje vrzání nebo uvolňuje zaseknutý mechanismus. Následně byla doplněna třetí forma sociálního kapitálu, tzv. spojující (hierarchický, „linking“), který vytváří spojení mezi aktéry, kteří nejsou na stejné hierarchické úrovni a zastávají různé mocenské pozice (Šafr a Sedláčková 2006: 28).

Ve vazbě na sociální síť Putnam (2000: 22) poukazuje na to, že pro zapojení místních subjektů do rozvoje komunity jsou významná silná pouta („svazující“ sociální kapitál), bez jejich existence by nebyl možný vznik lokálních společenství, silné vnímání místní identity a zájem lidí angažovat se v rozvoji daného regionu. Přesto, že i Putnam stejně jako Granovetter uvažuje dvě základní formy sociálního kapitálu (přemostňující a svazující), při rozvoji regionu přisuzuje významnější roli svazujícímu sociálnímu kapitálu (silným sociálním vazbám).

V průhledu do regionálního/ rurálního rozvoje lze konstatovat, že slabé vazby přinášejí jedinci i skupině nové informace a tedy i nové příležitosti (nové pohledy a přenos zkušeností, inovativní řešení pro rozvoj venkova). K tomu, aby ve skupině existoval dostatečný počet slabých vazeb, je nutná přítomnost přemostňujícího sociálního kapitálu, který dovolí jedincům ve skupině komunikovat a učit se od jiných sociálních skupin vně komunity. Pokud nebude v komunitě existovat dostatečné množství slabých vazeb, lze předpokládat, že tato komunita

nebude schopna mobilizovat svoje zdroje k dosažení společných cílů a toto může vést až k jejímu úpadku (Granovetter 1973: 1373). Na druhou stranu existence silných vazeb podporuje lokální soudržnost (a identitu) jedinců v rámci dané komunity, tímto dochází k vyšší angažovanosti lidí v lokálním společenství (Putnam 2000). Lze tedy konstatovat, že je potřebné, aby byly v rozvoji venkova i v komunitních společenstvích přítomny obě formy sociálního kapitálu – svazující (odkazující k silným vazbám) a přemostující (odkazující ke slabým vazbám). Vzájemná existence obou konceptů je podmínkou dlouhodobě úspěšného rozvoje venkova/regionu.

Pro komplexní pochopení konceptu sociálního kapitálu je nutné odkázat ještě na jeho dualistické pojetí v podání Putnama, který chápe sociální kapitál jako kolektivní entitu, a Bourdieuho chápání sociálního kapitálu vázaného na sociální status jedince. Francouzský sociolog Bourdieu definuje sociální kapitál jako souhrn aktuálních nebo potenciálních zdrojů, které jsou spojené s více či méně institucionalizovanými vztahy známostí a uznání (Bourdieu 1986: 51). Zároveň poukazuje na to, že sociální kapitál představuje část zdrojů, které jsou dostupné a vlastněné jen určitými skupinami ve společnosti. Tyto skupiny označuje jako dominantní třídu (Šafr a Sedláčková 2006: 15-16) a sociální kapitál pomáhá udržet a chránit privilegovanou pozici této třídy ve společnosti (Lin 1999: 34). Svůj sociální kapitál dle Bourdieuho pak jedinec využívá v rámci snahy dosáhnout vyšší pozice (statusu) v sociálním poli a proto musí soutěžit s ostatními ve skupině i s dalšími skupinami – zdůraznění kompetitivní podstaty sociálního kapitálu (Lee et al. 2005: 271). Množství sociálního kapitálu vlastněného jedincem tudíž závisí na velikosti jeho sociální sítě, kterou jedinec dokáže efektivně mobilizovat (Bourdieu 1986: 51). Do popředí jeho úvah se tak dostává otázka moci a boje nad získáním či udržením moci (Hudečková a Lošťák 2003: 301).

Na druhou stranu Putnam vnímá sociální kapitál ne na úrovni jednotlivce jako Bourdieu, ale komunity, jako něco nadosobního, nevázaného na jedince, ale spíše na kolektivitu. Sociální kapitál dle něj odkazuje k „*rysům sociální organizace jako normy, důvěra a sítě, které usnadňují spolupráci*“ (Putnam 1993: 167), což je z pohledu této disertační práce klíčové. Koordinace našich aktivit prostřednictvím sociálního kapitálu činí naše jednání méně transakčně nákladným (Bělohradský 2002). Sociální kapitál tak napomáhá dosažení společných zájmů a cílů komunity. Putnam vnímá komunitu jako entitu, která má vlastní zájmy a vlastní zdroje přesahující rámec jednotlivce. Podle Putnama jsou nejdůležitějším předpokladem vytváření sociálního kapitálu právě sítě občanské angažovanosti. Komunity, kde jsou lidé často členy v dobrovolných sdruženích, jsou nepochybně svázány s vysokou

hladinou sociálního kapitálu (Stachová 2008: 27). Stachová dále uvádí, že právě „*komunita je nejviditelnějším projevem sociálního kapitálu*“ (2008: 39).

Přístup LEADER pak umožňuje hledat řešení problémů ve venkovských oblastech využíváním sociálního kapitálu ve smyslu veřejně vlastněného zdroje, ze kterého může čerpat zisk celá komunita, ne jen jednotlivci (Nardone et al. 2010: 63-64). Jinými slovy budování kapacit na venkově je umožněno právě akumulací a následným používáním sociálního kapitálu, což vede k tvorbě nových forem sociálních hnutí – místních akčních skupin (ibid). Místní akční skupiny budují sociální kapitál, který je založený na využívání lokálních zdrojů a participaci místních obyvatel při vytváření udržitelných a společně sdílených místních strategií. (Casieri et al. 2010: 24).

7 Spojení prostorového, institucionálního i konceptuálního rámce v holistický pohled na rozvoj venkova

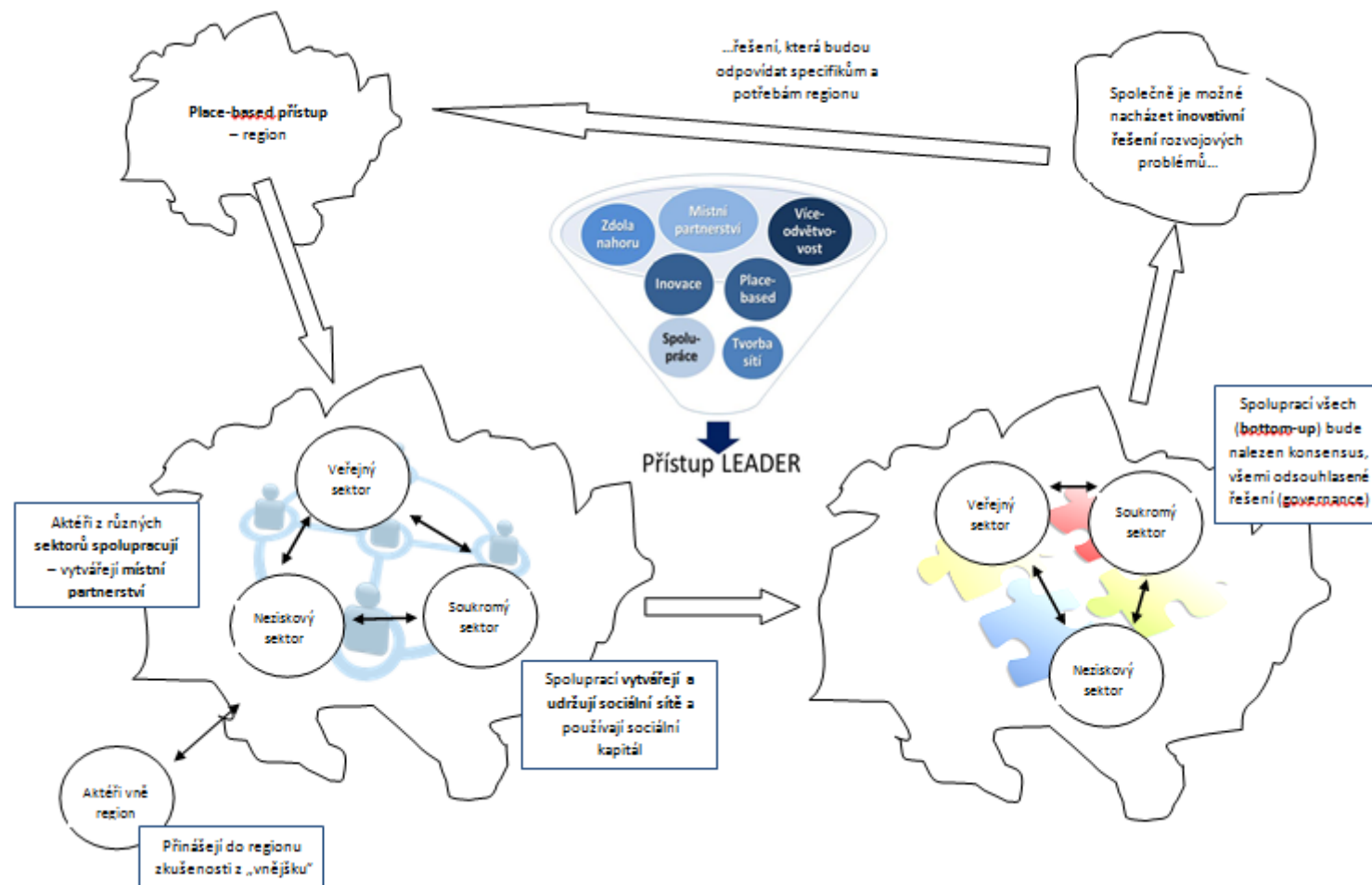
Úspěšné uplatnění (neo-) endogenního modelu rozvoje v praxi závisí nejen na ekonomických, ale významně i na ne-ekonomických faktorech. Předchozí kapitola uvádí teoretické koncepty charakterizující jednotlivé principy přístupu LEADER odděleně. Obrázek č. 6 pak ukazuje komplexnost a nutný holistický přístup při práci s jednotlivými teoriemi a koncepty tak, aby byl rozvoj venkova skutečně dlouhodobě udržitelný a úspěšný.

Neo-endogenní přístup je možné provádět pouze na omezeném teritoriu, které bude menší, než území národních států. Jedině v tomto případě lze úspěšně a aktivně zapojit do rozvoje komunitu, obyvatele žijící v daném prostoru. Základem pro provádění přístupu LEADER je tak homogenní a menší území. Bez multi-sektorového zapojení aktérů z regionu vždy bude v plánování rozvoje chybět mnohostranný pohled. Protože veřejný sektor přináší do rozvoje znalost zákonných pravomocí a veřejné prostředky, podnikatelský sektor poskytuje své know-how a neziskový nadšení a energii. Významným prvkem je tedy spolupráce jednotlivých aktérů. Vzájemným poznáváním jednotlivých sektorů a spoluprací vznikají místní partnerství subjektů oživující území regionu (jedním z těchto partnerství jsou právě místní akční skupiny). MAS musí být schopna zformulovat potřeby regionu a umět je představit lidem a ty zaangažovat do přípravy strategie a dalších rozvojových činností. K tomu využívá svůj sociální kapitál na úrovni kolektivního aktéra (a jeho konstituční prvky jako důvěra a normy vzájemné reciprocity) i jednotlivce, lokální komunikaci a sociální interakce. Hrdost, loajalita k místu a ochota ke změně jsou významnými podmínkami pro společné úsilí komunity tak, aby měla zájem (a snahu) dosáhnout společného cíle. Teprve tehdy je možné odkazovat k významné přítomnosti sociálního kapitálu, který napomáhá a zároveň usnadňuje spolupráci. To znamená, že spolupracovat dokáže lépe komunita, která vykazuje přítomnost sociálního kapitálu (Putnam 1993). Jak dokládá také Bernard (2010: 20), vzájemné interakce mezi lidmi (mezi různými, často protichůdnými názory-konflikty) v dané lokalitě pomáhají zvyšovat kvalitu života a to především díky schopnosti najít společně existující problém a vyřešit ho (konsensus).

Při řešení problému se však komunita nesmí uzavřít „do sebe“, ale měla by přijímat informace a znalosti aktérů z vně regionu a inspirovat se např. příklady dobré praxe. Když dojde k zapojení všech relevantních a aktivních subjektů v regionu, je zde pravděpodobnost dosažení konsensu a dlouhodobě udržitelného řešení problémů v území. Zároveň budou aktéři

cítit větší spoluodpovědnost za rozvoj daného místa, protože do aktivit vložili svůj kapitál (ať už finanční, materiální nebo nemateriální). Čím více kontaktů „leaderovská“ skupina má s dalšími skupinami a organizacemi, tím je její zakořenění v regionu větší a akceptuje ji široké spektrum aktérů (Schiller 2011: 66) Při společném zapojení všech je možné lépe dosáhnout inovativního řešení problémů v regionu a zde se zpětně vracíme k tomu, že region musí být menší celek, aby mohla být komunita zapojena do rozhodování. Celý tento postup je zarámován v integrovaném neo-endogenním modelu rozvoje venkova. Celým procesem pak prochází vztahy kooperace i soupeření mezi jednotlivými aktéry tak, jak se o tom zmiňují teoretická dilemata týkající se konsenzu a konfliktu ve společnosti.

Obrázek 6 Praktická aplikace přístupu LEADER v rozvoji venkova

Zdroj: vlastní zpracování autorky disertační práce

8 Místní partnerství v podmínkách České republiky

První místní akční skupiny vznikaly v České republice v letech 2002 a 2003. Následně se přístup LEADER stal v podmínkách České republiky dynamicky se rozvíjícím sociálním hnutím, které v poměrně krátké době působilo v téměř každé venkovské oblasti ČR (Čepelka 2008: 4). Masivní rozvoj „leaderovských“ skupin významně ovlivnil Program obnovy venkova (financován z národních zdrojů), „který byl v ČR realizován v letech 1991-2006“ (MZe 2009: 6-7). Inspirací pro vznik Programu obnovy venkova bylo Rakousko a Bavorsko, „kde takové programy měli již 10 let“ (ÚZPI 2006: 5) a které podporovaly především integrované projekty venkovských mikroregionů (UZPI 2006: 7). První evropskou zkouškou v uplatňování principů přístupu LEADER byl pro ČR předvstupní program SAPARD. Tento program pomáhal zemím vstupujícím do Evropské unie v přípravě na Společnou zemědělskou politiku. V rámci něho tak Česká republika poprvé uplatňovala v praxi principy přístupu LEADER spadající pod prioritu II-Trvale udržitelný rozvoj venkovských oblastí¹⁶. V letech 2000 – 2003 bylo v rámci tohoto programu podpořeno 210 místních rozvojových strategií venkovských mikroregionů¹⁷ (PRV 2013: 27). Tyto projekty musely být podány v souladu s vypracovanou strategií a byly vybírány na místní úrovni (ÚZPI 2006: 6). V roce 2004 byl ustanoven „LEADER ČR“ (národní program), který přebíral principy evropského přístupu LEADER a inspiroval se příklady ze zahraničí. V ročním cyklu (do roku 2008) se opakoval výběr MAS, jejich záměrů a projektů. V letech 2004-2006 v rámci realizace Operačního programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství došlo k plnému uplatňování principů (tehdy) iniciativy LEADER. Podpořeno bylo prvních pilotních 10 místních akčních skupin. V období 2007-2013 se počet podpořených MAS desetinásobně navýšil. V první vlně v roce 2008 bylo podpořeno 48 MAS. Ve druhé vlně mělo být vybráno původně 32 MAS, ale vzhledem k významu přístupu LEADER a množství připravených strategických plánů rozhodl tehdejší ministr zemědělství o výběru dalších 32 MAS (MZe 2009: 6).

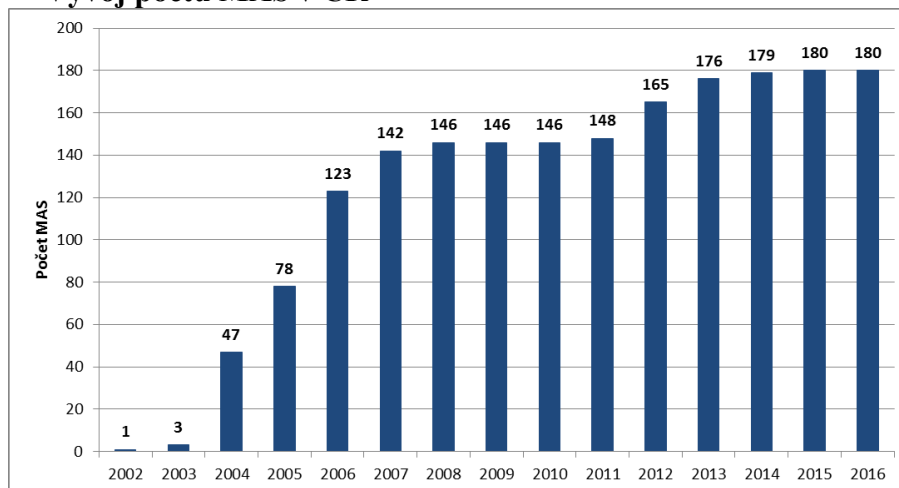
V současné době nejvíce místních akčních skupin působí ve Středočeském kraji (27) a nejméně v kraji Karlovarském (5). Každá MAS je specifická, což dokládá i pouhé zaměření na počet obcí a obyvatel a rozlohu. Nejmenší místní partnerství má 7 obcí, největší leží na území 98 municipalit. Dle počtu obyvatel je nejmenší MAS s 10 781 obyvateli (spodní hranice, kdy ještě může MAS vzniknout) a největší má 90 563 obyvatel. Nejmenší MAS leží na rozloze 52 km², největší zaujímá území 1 499 km² (NS MAS 2014: 12). Z obrázku č. 7 je

¹⁶ Priorita I-Zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství, Priorita III-Odborná pomoc (vzdělávání).

¹⁷ Jednalo se o podporu především meziobecní spolupráce, přesto připravil program SAPARD půdu pro implementaci přístupu LEADER v plném rozsahu v podmínkách ČR.

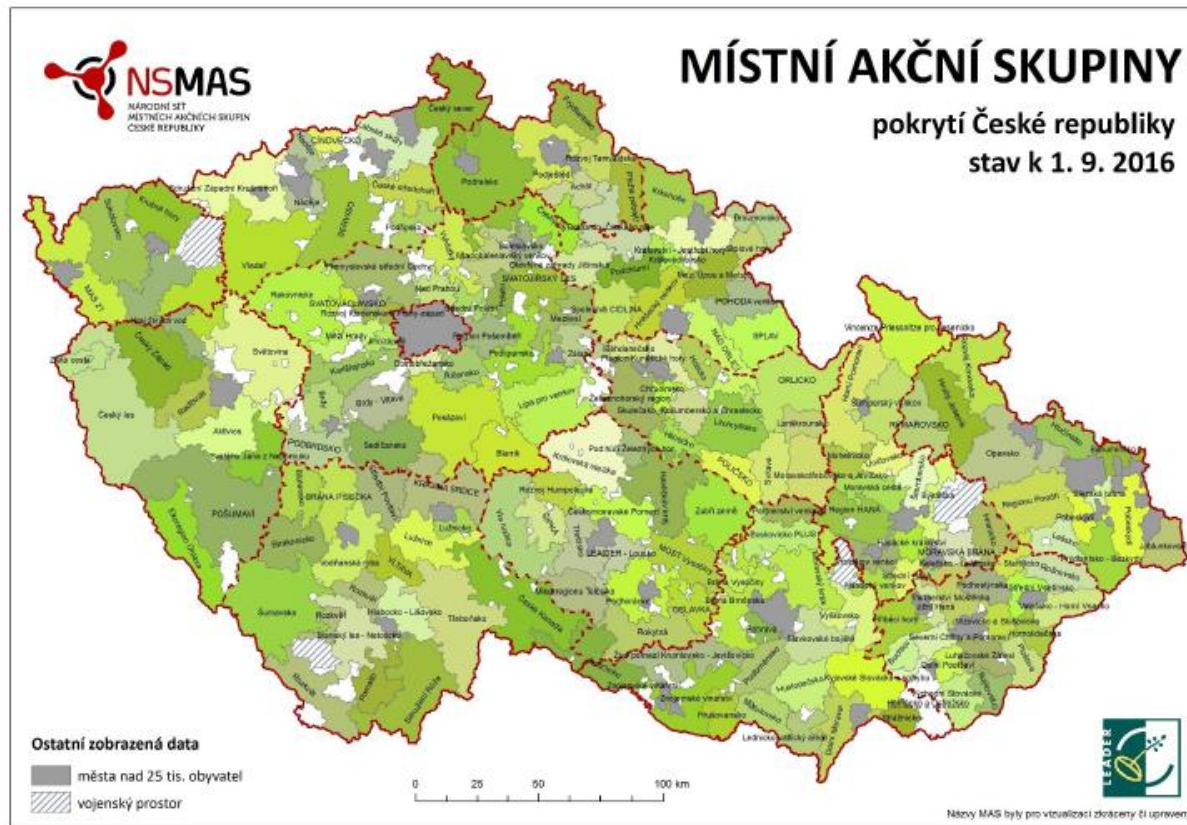
patrné, že MAS v ČR vznikaly ještě na přelomu programových období 2007-2013 a 2014-2020. Obrázek č. 8 pak dokládá významné pokrytí ČR místními akčními skupinami. Dle Národní sítě MAS ČR (2016) je v současné době (k 1.9.2016) místními akčními skupinami pokryto přibližně 94 % území ČR, ve kterém žije více než 6 milionů obyvatel ČR a působí 5 873 obcí.

Obrázek 7 Vývoj počtu MAS v ČR

Zdroj: NS MAS 2016 a vlastní zpracování

Obrázek 8 Místní akční skupiny v ČR (2016)

Zdroj: Národní síť místních akčních skupin ČR, Krajský workshop ke Strategickému plánování, 27.10.2016, Benešov

8.1 Problémy při vzniku místních partnerství

Přes očekávání spojená s podporou nehmátatelných forem kapitálů, s aktivizací venkovských komunit naznačují již provedené empirické studie (o těchto studiích detailně dále v textu) zaměřující se na implementaci přístupu LEADER v České republice, že některé MAS byly zakládány spíše za účelem „sáhnout“ si na evropské peníze než na potřebě partnerství a spolupráce (viz teoretická východiska přístupu LEADER). Důkazem toho může být i překotné zakládání MAS v letech 2005 – 2008 (NS MAS 2014: 11). Dalším příkladem toho, že české MAS zaostávají za „leaderovskými“ principy, je i to, že se primárně nezaměřují na partnerství, sítě, tvorbu a používání sociálního kapitálu a spolupráci, ale spíše na investice (Hudečková a Lošťák 2008: 555). Toto dokládá i studie Binka a kol., která uvádí jako paradox rozvoje venkova založeném na principu partnerství fakt, že 70 % finančních prostředků (PRV, osa IV) na projekty MAS bylo určeno na opatření nevyžadující žádnou formu spolupráce s dalším subjektem (Binek a kol. 2011: 95). Jak uvádí Čermák a Vobecká, projekty mohou být „*jakousi zástěrkou k pouhému získání peněz nebo cíle jejich aktérů nejsou takové, jaké deklarují. V některých případech byla spolupráce MAS brána čistě jako možnost dosáhnout na peníze bez dalších vedlejších přínosů zapojení do projektu*“ (Čermák a Vobecká a kol. 2011: 132-133). I přes výše uvedené negativní zkušenosti se v České republice již stala téměř běžnou komunikace a spolupráce mezi jednotlivými MAS především v podobě poradenské činnosti (Hudečková a Balzerová 2010: 10).

Další šetření uvádějí jako problematickou transparentnost hodnocení projektů a následné alokace prostředků, která vedla k neochotě MAS spolupracovat s orgány na vyšší hierarchické úrovni. Toto ve svém důsledku přispívá ke snižování sociálního kapitálu v MAS a poklesu důvěry v reprezentanty na vyšších úrovních (Hudečková a Balzerová 2010: 8).

8.2 Situace ve vztahu k místním akčním skupinám v České republice v programovém období 2014-2020

Při vyjednání podmínek implementace CLLD probíhala intenzivní vyjednávání s řídicími orgány, která často vycházela z požadavků místních aktérů. Tento postup vedl k upevnění pozice CLLD a z počátku se zdálo, že i k překlenutí počáteční nedůvěry v jeho implementaci. Za místní akční skupiny vyjednával koordinátor zastupující tato sdružení v rámci Národní sítě místních akčních skupin ČR. Například ve Finsku nebo Dánsku tomu tak nejprve nebylo a každá MAS prosazovala vlastní názory, což snižovalo a tříštilo výsledky vyjednávání, proto i tyto země volaly po koordinátorovi, který by prezentoval jednotné stanovisko za všechny členské MAS (Boukalová a Kolářová 2014: 82-83).

Pro programové období 2014-2020 připravovalo v České republice své rozvojové strategie celkem 180 místních akčních skupin. Impulsem pro takové množství integrovaných strategií byl fakt, že Česká republika využila možnosti multi-fondového financování prostřednictvím nástroje Komunitně vedeného místního rozvoje. V rámci Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova je na CLLD vyčleněna alokace ve výši 5% z prostředků celého fondu. Český Program rozvoje venkova 2014 – 2020 se primárně zaměřuje na oblast zemědělství a lesnictví a nezemědělské aktivity (podpora podnikatelů na venkově), občanská vybavenost a památky z něho byly zcela vyjmuty (NS MAS 2014). Jedině prostřednictvím MAS mohou být z PRV podpořeny investice jak do zemědělských, tak současně do nezemědělských podniků. Financovány mohou být také projekty podporující místní produkci, rozvoj lesnické a zemědělské infrastruktury, zavádění preventivních protipovodňových opatření v lesích, neproduktivní opatření v lesích a další zaměřené dle PRV. V rámci Integrovaného regionálního operačního programu lze podpořit např. investice do rozvoje regionálního školství, bezpečnosti na místních komunikacích, rozvoj sociálního podnikání a infrastruktury sociálních služeb. Operační program Zaměstnanost je zaměřen na podporu neinvestičních akcí jako např. prevence sociálního vyloučení, podporu zaměstnanosti a prarodinná opatření. Z Operačního programu Životní prostředí mohou MAS zaměřit svou podporu velmi omezeně a to pouze na likvidaci invazních druhů rostlin a výsadbu mimolesní zeleně.

Z Evropského fondu pro regionální rozvoj je vyčleněno pro CLLD 4,95 % (prostřednictvím Integrovaného operačního programu a Operačního programu Životní prostředí) a 2,17 % z Evropského sociálního fondu (prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost a prostředky na animaci území z Operačního programu Výzkum, vývoj, vzdělávání).

Integrovaný regionální operační program (IROP) převzal po PRV roli hlavního nástroje, který financuje aktivity v rámci Strategie komunitně vedeného místního rozvoje a dále náklady spojené s administrativní a provozní činností kanceláře MAS (tzv. režijní náklady). V IROP je vyčleněna horizontální osa číslo 4 nazvaná Provádění investic v rámci komunitně vedených strategií místního rozvoje. Pod touto investiční prioritou jsou zahrnuty dva specifické cíle. Prvním z nich je 4.1 Posílení komunitně vedeného místního rozvoje za účelem zvýšení kvality života ve venkovských oblastech a aktivizace místního potenciálu. Druhým je 4.2 Posílení kapacit komunitně vedeného místního rozvoje za účelem zlepšení řídicích a administrativních schopností MAS¹⁸.

¹⁸ Jedná se právě o ony zmíněné režijní náklady na fungování kanceláře MAS.

Realizaci CLLD se nepovedlo vyjednat v Operačním programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost. Zde se nepodařilo prolomit bariéru nedůvěry a obavy z předání části kompetencí na regionální aktéry v podobě místních akčních skupin. V tomto operačním programu tak není CLLD implementováno a projekty jsou stejně jako v minulém programovém období 2007 – 2013 administrovány agenturou Czech Invest.

Tabulka 4 Uplatňování CLLD v operačních programech ČR

Operační program	Plánovaná alokace	
	v % z daného programu	v mld. Kč
Program rozvoje venkova	5	4,1
Integrovaný Regionální OP	8	8,2
OP Zaměstnanost	3	1,7
OP Životní prostředí	2,45	0,5
Celkem		14,5

Zdroj: Národní síť místních akčních skupin (2016) a vlastní úprava

Alokace přes CLLD je v České republice v novém programovém období přesto 4krát vyšší než bylo množství finančních prostředků určených místním akčním skupinám v programovém období 2007-2013.

Všechny místní akční skupiny v České republice, pokud chtěly implementovat CLLD, musely uspět v tzv. procesu standardizace. Požadavky na standardizaci byly uvedeny v tzv. Metodice, kterou schválila v květnu 2014 vláda. Jednalo se o požadavky, jejichž splněním daná MAS zaručila, že je schopna implementovat programy financované z Evropských strukturálních a investičních fondů. Jednalo o soubor pěti tematických okruhů, mezi které patřilo vymezení územní působnosti MAS, dokládání způsobu zapojení partnerů a vztahů mezi nimi, vymezení způsobu fungování orgánů MAS, způsob fungování kanceláře MAS a její prezentace navenek a institucionalizace MAS, nebo-li určení právní formy a posuzování finančního zdraví organizace¹⁹. Pokud Ministerstvo zemědělství ČR posoudilo, že MAS všechny výše uvedené oblasti splňuje, vystavilo dané MAS tzv. Osvědčení o plnění standardů s tím, že MAS splňuje požadavky stanovené Metodikou pro standardizaci místních akčních skupin v programovém období 2014-2020. Až po získání Standardizace mohla MAS požádat o podporu své Strategie komunitně vedeného místního rozvoje. Standardizace MAS se v českých podmínkách stala spíše „honem“ za jednotností MAS místo toho, aby byla podpořena specifika každé MAS.

¹⁹ Místní akční skupina je ve spojitosti s termínem „organizace“ v kontextu této práce vždy vnímána jako postmoderní typ organizace, protože MAS lze označit za „něco mezi“ dobrovolným seskupením typu sdružení a organizací v hlavním smyslu tohoto slova (typická útvar pro vertikálně organizovanou společnost).

Nakonec se také stalo to, že se začaly rozměňovat podmínky pro získání Osvědčení a nakonec Standardizaci získalo všech 180 MAS, které o ni požádaly.

Následně začaly MAS na podzim roku 2015 předkládat k hodnocení své Strategie komunitně vedeného místního rozvoje. Z počátku nebyl na předkládání integrovaných nástrojů připraven informační systém, přes který byly strategie podávány na Ministerstvo pro místní rozvoj ČR k hodnocení. Poté vyšla najevo nepřipravenost ministerstev na celý proces hodnocení (především Ministerstva pro místní rozvoj ČR a Ministerstva zemědělství). Ze strany ministerstev nebyly dodržovány lhůty stanovené v pravidlech pro hodnocení strategií, proces hodnocení se zpozd'oval. K rychlé implementaci CLLD nepřispěly ani požadavky ministerstev na neustálé doplňování strategií a rozdílnost požadavků jednotlivých ministerstev. Z celého procesu vyplynulo, že pracovníci ministerstev často nepochopili principy přístupu LEADER (CLLD), a požadovali doplňovat strategie informacemi, které nemohli manažeři MAS znát, protože nejsou koncovými příjemci podpory.

Formální stránka strategií se tak stala důležitější než samotný způsob zpracování strategií (komunitní plánování při zapojování aktérů z regionu) a jejich obsahová stránka. Hodnocení integrovaných strategií se v případě ČR stalo závislým na „slovíčkaření“, na kterém mohla být strategie dokonce vyřazena z hodnocení. Ke konci ledna 2017 bylo z hodnocení vyřazeno 22 strategií MAS a po více než roce hodnocení (první strategie začala být hodnocena v říjnu 2015) bylo schváleno k podpoře 41 strategií MAS. Výzva na předkládání Strategií komunitně vedeného místního rozvoje byla uzavřena 31. 12. 2016.

MAS, kterým byly strategie schváleny, jsou vydány ze strany řídicího orgánu tzv. akceptační dopisy. V nich je stanovena alokace finančních prostředků pro konkrétní projekty žadatelů z území MAS. Poté může MAS vyhlásit výzvu, do které se přihlašují projekty žadatelů z území dané MAS. Následně výběrový orgán složený z odborníků z území MAS posuzuje podle předem známých preferenčních kritérií projektové žádosti a rozhodne o podpoře konkrétních projektů a stanoví seznam projektů náhradních. Následně musí MAS předat seznam projektů k podpoře řídicímu orgánu, který ověří jejich způsobilost a vydá rozhodnutí o poskytnutí dotace. Kancelář MAS pomáhá žadateli s celým procesem administrace jeho projektu.

9 Shrnutí poznatků z teoretické části práce

Teoretická část práce položila základ pro umné zpracování výstupů z provedených šetření v empirické části. Nejdříve bylo v teoretické části nezbytné vymezit prostorový (geografický) rámec v podobě venkovského prostoru. Objektem výzkumu jsou rozuměny místní akční skupiny, které nebyly zvoleny náhodně. Právě ony představují v evropském prostoru významné aktéry na poli rozvoje venkova.

Pro prostorové ohraničení výzkumu, jehož výsledky budou představeny v následujících částech práce, bylo zvoleno území Středočeského kraje. Výběr tohoto území byl zvolen z několika důvodů. Autorka práce se fungováním místních akčních skupin v této oblasti dlouhodobě zabývá a tuto lokalitu velmi dobře zná. Významným důvodem výběru byl také fakt, že v tomto kraji působí nejvyšší počet MAS v ČR a lze zde tedy předpokládat významnou aktivitu těchto skupin.

Protože tyto skupiny nefungují ve vzduchoprázdnu, bylo nezbytné vymezit také institucionální rámec, který významně ovlivňuje jejich působení na lokální úrovni. V pojetí této práce se jedná o politiku rozvoje venkova.

Místní akční skupiny pak fungují na základě sedmi principů, kdy pro empirickou část práce je stěžejní především koncept spolupráce. Jednotlivé principy jsou však vzájemně neoddelitelně propojeny, nicméně se jeví, že bez spolupráce by nemohly být jednotlivé principy naplněny. Partnerství veřejného a soukromého sektoru předpokládá spolupráci subjektů z těchto oblastí, stejně tak multi-sektorové zapojení všech aktérů. Spolupráce napomáhá uplatňování inovačních přístupů a zároveň posiluje síťování aktérů a stabilitu vytvářených i existujících sociálních sítí. Region pak lze považovat za ohraničenou oblast (jak geograficky, tak aktéry, kteří zde působí), ve které se odehrává převážná „část“ spolupráce mezi lokálními aktéry.

Teoretická část práce je zakončena propojením prostorového (geografického), institucionálního i konceptuálního rámce (teoreticko-metodologické uchopení sledované problematiky) ve snaze dospět k holistickému pohledu na rozvoj venkova. Do tohoto kontextu je zasazena sekundární analýza podmínek fungování MAS v ČR v programovém období 2014-2020, která tvoří poslední kapitolu této části práce.

10 Neformální spolupráce z pohledu MAS Středočeského kraje

Empirická část práce vychází z teoretických východisek, které vymezily prostorový (geografický), institucionální a konceptuální rámec zkoumané problematiky. Následující text upřesňuje metodický postup, který je využit při empirickém šetření tak, aby bylo dosaženo cílů práce.

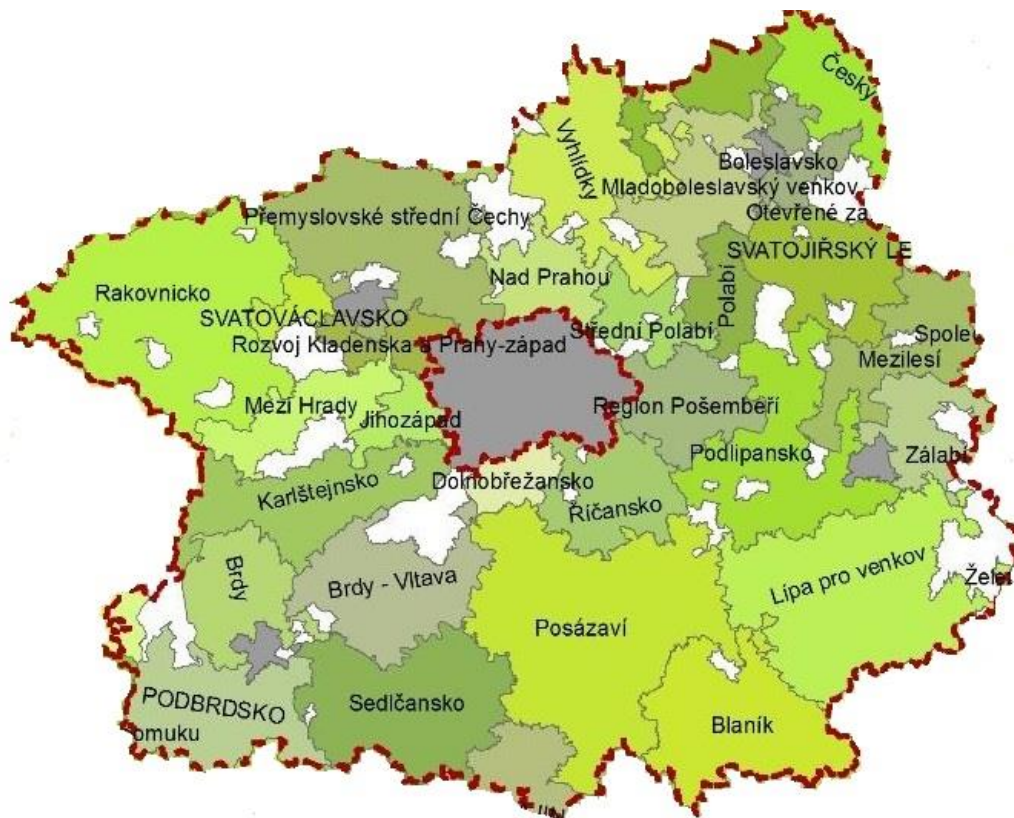
10.1 Nástin zvoleného metodického postupu

Kvalitativní přístup v podobě semistrukturovaných rozhovorů byl v této části použit proto, aby bylo možné o problematice spolupráce místních akčních skupin získat detailní informace, které se kvantitativními technikami obtížně sledují (Majerová a Majer 2006:15-18). S pomocí takto získaných informací je případně možné utvářet teoretické poznatky nebo formulovat hypotézy následně podstoupené empirické koroboraci. Kvalitativním výzkumem „*rozumíme jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiným způsobem kvantifikace*“ (Strauss a Corbinová 1999: 10). Jeho snahou je „*nalézt struktury, pravidelnosti, které v datech existují*“ (Disman 2002: 287). Jedná se tak o výzkum, který není transformovatelný do tabulek a grafů, „*na místo toho je třeba používat citace a úryvky z rozhovorů*“ a tím dokumentovat výsledky a závěry analýzy (Janák 2011: 19). Náplně a zaměření rozhovorů vychází z teoretické části práce. Proto se rozhovory zaměřily především na následující oblasti: jak dotazovaní zástupci MAS vnímají spolupráci mezi těmito skupinami, co považují za nezbytné předpoklady pro vznik spolupráce a z jakých důvodů vlastně spolupracují (jak mezi sebou, tak s dalšími aktéry v regionu) a nakonec, co představuje, podle nich, bariéry pro spolupráci. Struktura otázek, které byly dotazovaným pokládány, je uvedena v příloze č. 1 této práce.

Rozhovory byly provedeny se zástupci místních akčních skupin Středočeského kraje od dubna do července roku 2014. V první fázi výzkumu bylo uvažováno o rozhovorech se zástupci všech MAS ve Středočeském kraji. Osloveny byly všechny MAS, které měly minimálně roční zkušenost s fungováním. Jednalo se celkem o 22 MAS, které v tu dobu ve Středočeském kraji fungovaly. Bylo nutné vymezit konkrétní aktéry (představitelé MAS) a konkrétní území (geografický rámec), ve kterém MAS operují. Pro výzkum byl zvolen venkovský prostor Středočeského kraje (byly osloveny ty MAS, které převážnou částí svého území působí právě v tomto kraji). Důvody výběru jsou popsány v předchozí kapitole 9 Shrnutí poznatků z teoretické části práce. Venkov je pro výzkumné účely této disertační práce vymezen jako prostor, ve kterém fungují místní akční skupiny. Toto vymezení venkova vychází z Nařízení

Evropského parlamentu a Rady č. 1303/2013 a Dohody o partnerství pro programové období 2014-2020 a je podrobně rozepsáno v teoretické části této práce. V tomto kraji také funguje nejvyšší počet MAS, proto je zde uvažována významná aktivita těchto partnerství.

Obrázek 9 Rozložení MAS ve Středočeském kraji

Zdroj: NS MAS ČR, 2016

Oproti původnímu záměru oslovení 22 MAS bylo již po realizaci jedenáctého rozhovoru patrné, že se odpovědi začínaly opakovat a nepřinášely nové nebo významné poznatky. V průběhu samotného výzkumu tak došlo k teoretické saturaci (nasycení) tak, jak toto požaduje tzv. zakotvená teorie, když její autoři uvažují o otázce, kolik respondentů je třeba k dosažení reliabilních závěrů (Glaser and Strauss 1967: 61-62). Přesto byly provedeny další dva rozhovory s dotazovaným R12 a R13 (viz Tab. č. 5), aby byl tento předpoklad ověřen. Z tohoto důvodu, který reflektuje princip hospodárnosti výzkumu (Disman 2002: 304), nebyly rozhovory provedeny se všemi původně zamýšlenými dotazovanými. Celkem tak bylo provedeno 13 interview.

Rozhovory byly prováděny vždy se statutárními zástupci nebo manažery MAS. Všechny rozhovory byly se souhlasem dotazovaných zaznamenány na zvukové médium. Dotazovaní byli ujisti, že nahrávka bude sloužit pouze pro účely zpracování dat k tomuto výzkumu.

Byly pořízeny poznámky z rozhovorů, které byly následně zpracovány. Na základě získaných dat bylo provedeno jejich zpracování a analýza s využitím kódování, kdy cílem bylo nalézt a prozkoumat význam spolupráce (a propojení spolupráce do dalších principů přístupu LEADER) v činnosti místních akčních skupin. Analýza získaných dat byla provedena přepsáním provedeného rozhovoru, rozdělením výpovědí dle jednotlivých témat (kategorizace) a opětovným složením odpovědí dle shodných vlastností či vztahů (Strauss a Corbinová 1999: 39). V první fázi analýzy tak bylo přistoupeno k tzv. otevřenému kódování. Údaje byly „rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány. Porovnáním byly zjištěny podobnosti a rozdíly“ (Strauss a Corbinová 1999: 43). Nejprve byla provedena konceptualizace údajů a následně kategorizace, tedy seskupení pojmů, které náleží ke stejnému jevu. Následovalo rozvinutí nalezených kategorií a podmínek, které daný jev vyvolávají (axiální kódování). Při analýze se pak tyto dva způsoby kódování prolínaly. Text v uvozovkách a psaný kurzívou v další části práce označuje doslovné citace z provedených rozhovorů. Analýza byla provedena na všech 13 uskutečněných rozhovorech.

Mezi respondenty byli představitelé „velmi zkušených MAS“, které fungovaly od prvopočátku realizace přístupu LEADER v České republice, tak zástupci „zcela nově vzniklých“ MAS, které svoji činnost teprve rozvíjejí (podmínkou zapojení do výzkumu byl minimálně jeden rok fungování místního partnerství). „Nově vzniklé“ MAS se neúčastnily ani jednoho z programů na podporu rozvoje venkova prostřednictvím místního partnerství²⁰.

Tabulka 5 **Informace o uskutečněných semistandardizovaných rozhovorech**

Kód dotazovaného	Délka rozhovoru	Počet osob	Muž/Žena
R01	0:37:13	1	Ž
R02	1:27:07	1	Ž
R03	1:09:16	1	M
R04	0:58:18	1	Ž
R05	1:11:14	3	Ž/Ž/M
R06	0:56:58	1	M
R07	1:13:29	1	M
R08	1:58:03	2	Ž/Ž
R09	1:01:43	1	Ž
R10	1:11:21	1	Ž
R11	1:06:13	2	Ž/M
R12	0:42:31	1	M
R13	0:51:28	2	Ž/M

Zdroj: vlastní zpracování

²⁰ Případně se účastnily pouze projektu Osvojování schopností. Tento projekt umožnil nepodpořeným MAS v programovém období 2007-2013 („nezkušeným“ v Ose IV PRV 2017 – 2013) vyzkoušet si práci spojenou s vypisáním a administrováním výzvy pro místní žadatele pod vedením „zkušené“ MAS.

Délka rozhovorů se pohybovala od 37 minut do 180 minut. Průměrná délka rozhovorů však byla více než jednu hodinu. Již v samotném průběhu rozhovorů se ukázala jedna zajímavá skutečnost. Původní předpoklad autorky, že rozhovory s méně zkušenými manažery budou trvat kratší časový úsek, protože takoví respondenti „nebudou mít co říci“, se nenaplnil. K dokreslení kontextu rozhovorů je nezbytné zmínit, že byly prováděny na přelomu programovacích období (2007-2013 a 2014-2020), kdy již aktéři dokázali zhodnotit své aktivity v letech 2007-2013 a připravovali se na nové období 2014-2020. Počet dotazovaných není roven počtu provedených rozhovorů z toho důvodu, že u jednoho rozhovoru mohlo být (a bylo) přítomno více dotazovaných účastníků.

10.2 Význam pojmu spolupráce pro představitele MAS

Při zkoumání vnímání spolupráce očima reprezentantů místních akčních skupin bylo nejprve nezbytné zjistit, co si představitelé MAS představují pod pojmem spolupráce, jaké jsou jejich první asociace spojené s tímto termínem. Otázka byla všem dotazovaným položena v tomto znění „Co vás napadne, když řeknu slovo spolupráce?“

Z provedených rozhovorů vyplynulo, že dotazovaní vnímají spolupráci vždy jako něco pozitivního. „*Pro mě je to asi taková, jako, když si vezmu tu asociaci, tak radost, energii.*“ (R01).

V rozhovorech lze identifikovat dvě úrovně vnímání spolupráce. Jedna skupina dotazovaných mluví o spolupráci především jako o **přenosu informací a předávání si zkušeností prostřednictvím sítí**. Spolupráce je to, „*že ti někdo poradí a předá ti to, co už oni někde vyzkoušeli a vybádali, že vlastně některé ty věci nemusíš zkoumat a poznávat znova*“ (R10). Dotazovaní v interview R05 vnímají spolupráci jako „**navazování vztahů** jako takových, předávání informací, kontakty, propojování, síťování potřeb toho regionu“. Spolupráce znamená „*vědět, kde co je, kde to lze využít a jak to provázat.... aby to mělo smysl. Že se dozvíte o tomhle, o tomhle a přitom vás vlastně napadne, že když je dáte do řetězu, tak z toho je, že by si mohli být navzájem užiteční* (R08)“. Role MAS je v tomto pojetí vnímána jako informační a komunikační platforma, která zaštiťuje a zprostředkovává kontakty mezi aktéry. Zprostředkování a zajištění kontaktů (a tím posilování slabých vazeb²¹) probíhá jak na horizontální úrovni mezi aktéry v regionu, tak vertikální úrovni mezi nadlokálními a lokálními aktéry. „*Tak my jsme jim* (pozn. autorky: studentům z univerzity) *zprostředkovali*

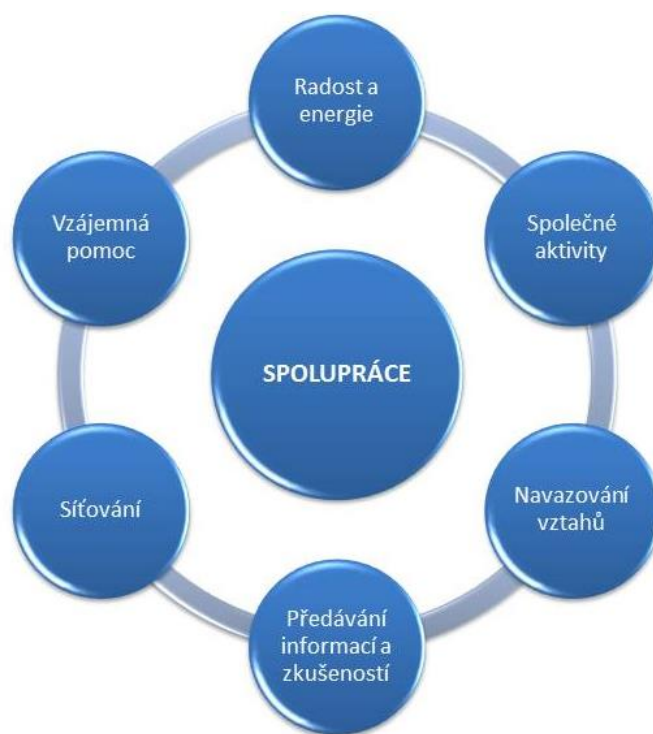
²¹ V praxi fungování MAS však může docházet také k posilování silných vazeb například na úrovni přátelských vztahů mezi zástupci MAS. Na toto se však autorka práce ve výzkumu primárně nesoústředila a z tohoto důvodu je o existenci tohoto jevu uvedena pouze poznámka pod čarou.

kontakt s těmi obcemi, se starosty, vzali jsme je tedy na nějaké veřejné setkání“ (R01). Sociální sítě jsou zde vnímány jako nástroj přesunu informací, kdy se v tomto případě střetávají (chápáno v pozitivním slova smyslu) lokální síly s nadlokálními ve vzájemném působení (Ray 2001: 279). Je tak aplikován neo-endogenní typ rozvoje, kdy se místní partnerství nemohou zaměřovat pouze na horizontální úroveň, ale musí jednat také na rovině vertikální směrem k mimoregionálním aktérům (ibid).

Druhá skupina pak již zmiňuje pod pojmem spolupráce realizaci **společných aktivit** v příslušné lokalitě (regionu), kdy *„dva a více lidí, skupin nebo subjektů se dají dohromady a něco dělají společně, a pokud se jim to povede, tak z toho mají užitek oba“ (R11). „Spolupráce už je něco organizovaného, konkrétního, to už je ta práce – od slova SPOLU PRÁCE, je tam definice cíle a výsledku“ (R09). Toto vnímání spolupráce odpovídá Colemanovu pojetí, který vychází z předpokladu, že jednotlivec spolupracuje pro to, aby získal část zdrojů, které vlastní jiný aktér, a zároveň nabízí k využití své vlastní zdroje, nad nimiž má kontrolu (Coleman in Znebežánek 2013: 97). Jinými slovy aktér chce získat, co ještě nemá, získat určité výhody a naopak nabízí vlastněné výhody k využití. Cílem by pak mělo být, aby z těchto interakcí měli prospěch všichni účastníci (Šafr a Sedláčková 2006: 18). „Aby se něco udělalo, vytvořilo. Rozhodně bez spolupráce bychom byli o pár let pozadu“ (R04).*

Colemanovu pojetí i pojetí spolupráce dle Velkého sociologického slovníku pak dobře odpovídá výrok dotazovaného R07, který označil spolupráci jako: *„Já umím tohle, ale neumím to, co umíš ty. Když spolu nebudeme spolupracovat, tak se to nikdy nedozvíme, že si **můžeme vzájemně pomoci**. Můžeme být výborní oba dva, ale kdybychom to někde před půl rokem dali dohromady nebo si o tom řekli, že bychom mohli být za ten půl rok ještě lepší. Že tam je hledání přidané hodnoty. Spíš si myslím, že funguje, když se propojují schopnosti, znalosti, kapitály nebo prostě.“* Jak poznamenala dotazovaná R08, když si nedokáží pomoci lidé v regionu, nikdy jiný jim nepomůže. Pro dokreslení uvažování sledovaných respondentů je možno uvést výklad pojmu spolupráce ve „zkušeném“ prostředí implementace přístupu LEADER, manažerkou anglické MAS Chalk and Cheese Sarah Watson, která říká *„spolupráce je něco jako ‚randění‘ – musíš se do toho prostě jen dostat!“ (ENRD 2012: 9).*

Obrázek 10 Pojem spolupráce očima zástupců MAS

Zdroj: vlastní výzkum

10.3 Předpoklady pro vznik a rozvoj spolupráce

Předpokladem pro to, aby spolupráce vznikla a dále se rozvíjela, je kombinace několika faktorů, které jsou níže podrženy a označeny tučně. Zástupci MAS uváděli, že v počátcích existovala určitá míra nedůvěry mezi místními aktéry ohledně spolupráce (proč vlastně spolupracovat). MAS musely aktéry ke spolupráci přemlouvat a přesvědčovat, že spolupráce je účelná a ukázat jim, že nejde o to soutěžit, ale vzájemně se doplňovat. To dokládá následující úryvek z rozhovoru: „*Když jsem to začal používat (pozn. autorky: že kapitalismus je postaven na spolupráci) i třeba při setkání s podnikateli, tak si klepali na čelo, že kapitalismus je o konkurenci hlavně. Ale po těch 20-ti letech jsem se ubezpečil o tom, že ano, spolupráce v jakékoliv oblasti podnikání nevyjímaje, je jakoby je nezbytná pro to, aby se v dnešních dobách člověk, jak bych to řekl. Ne přežil, ale prostě aby se něco rozvíjelo, bez té spolupráce nelze rozvíjet, v jakýchkoli podmínkách, oborech*“ (R07). Toto potvrzuje i zahraniční zkušenost manažera MAS Sauwald (Rakousko) Thomase Müllera, který říká že „*když to nezažijete, necítíte to*“ (pozn. autorky: potřebu spolupracovat) (ENRD 2012: 11). Dle výpovědí z rozhovorů zjistí aktéři z území v průměru až po 5 – 6 letech intenzivní práce s nimi, že spolupráce je důležitá. Dneska ještě „*nemají (místní obyvatelé) možnost porovnání.*

Třeba podívejte se, tady vedle v sousední vsi to dělají a už se jim podařilo za 5 let vybudovat dětský hřiště, naučnou stezku, vysázet alej. Lidem se nejlíp srovnává, když to dělají vedle, proč my to nemůžeme.“ (R05 – nově vzniklá MAS). Těžší výchozí pozici do nového programového období 2014 - 2020 tak mají samozřejmě ty MAS, které za sebou nemají několikaletou historii²². Z výše uvedených výpovědí z rozhovorů lze usuzovat, že obecnou podmínkou vzniku spolupráce je existence vzájemné **důvěry** mezi jednotlivými aktéry. Opakovaná (dlouhodobá) spolupráce totiž podporuje přetrvávání a posilování důvěry a posiluje přítomnost sociálního kapitálu. „*Ono se s tím regionem musí dlouhodobě pracovat...*“ (R02). Stejnou zkušenost má i již zmíněná Sarah Watson (Chalk and Cheese – MAS na jihozápadě Anglie), která říká, že efektivní spolupráce je založena na dlouhodobých vztazích, které vznikají mezi jednotlivci, organizacemi a podnikateli než na krátkodobých projektech (ENRD 2012: 9). Další studie Evropské sítě pro rozvoj venkova poukazují právě na efektivní zapojení aktérů (tzv. stakeholderů), které se neodehraje „přes noc“, ale vyžaduje delší čas, než se aktéři mobilizují a je zajištěna jejich účast na společném projektu (ENRD 2015: 29).

Důležitý byl pohled na to, že právě MAS má potenciál podněcovat vznik důvěry mezi lokálními subjekty. Toho je možné dosáhnout dle dotazované R09 tak, že „*ta MASka potřebuje mít jednoho nebo dva vyloženě prostě zaměstnance, kteří dělají jenom pro tu MASku a nedělají nic jiného a jsou právě důvěryhodný tým, že dělají pro tu MASku a ne pro nikoho jiného a všichni jim můžou věřit.*“ Z pohledu aktérů napomáhajících spolupráci v území (Lowe et al. 1998: 28-29) lze MAS označit za „animátora“. Ten pracuje s komunitou, poskytuje jí podporu a rady tak, aby bylo dosaženo společných potřeb a cílů. Úlohou animátora je vyslechnout místní a vzbudit jejich důvěru, identifikovat klíčové problémy a příležitosti a formulovat vhodná řešení. Animátor podporuje udržitelný rozvoj regionu tak, aby všechny aktivity přinášely pro toto území dlouhodobý prospěch. Za naplnění role MAS lze považovat, když sama skupina ze začátku iniciuje spolupráci, ale později začnou aktéři spolupracovat sami mezi sebou a vzájemně se i podporovat.

Komunikace je podle Giddense (2013: 983) základním prvkem sociální interakce a je předstupněm samotné spolupráce. „*Ta MASka je podle mě stejně hodně založená na tom dialogu mezi lidma*“ (R12), a aby mohli lidé mezi sebou spolupracovat, je vzájemná

²² Toto může být pro nově vzniklé MAS výrazně ohrožující prvek se stále se opožďujícím procesem schvalování Strategii komunitně vedeného místního rozvoje, kdy tyto MAS začínaly a již minimálně rok ve svých území slibují implementaci této strategie, která ale zatím stále, díky administrativním průtahům ze strany ministerstev, často nepřichází – situace z prosince 2016.

(intenzivní) komunikace a naslouchání si naprosto nezbytné, protože toto prostupuje úplně vším. Zároveň v rozhovorech často zaznívalo, že lidé, kteří spolu spolupracují, musí najít „společnou řeč“. „*Sešli se lidi, kteří chtějí něco dělat dohromady*“ (R05). „*Asi jako je jasné, že se člověk trefí na problémové lidi, ale to si myslím, že to je jenom o komunikaci a zvyknout si jako by na styl komunikace mezi některými lidmi*“ (R12).

Protože důvěra a její budování je úzce spojena s reciprocitou (Putnam 1993), nabízí se venkov jako prostor pro její sledování, protože právě na venkově lze mnohem lépe sledovat vzájemnou reciprocitu, jelikož spolupráce se zde odehrává v **omezeném okruhu subjektů** (to je pro fungující spolupráci žádoucí). „*Tady pořád pracujete na venkově s omezenou skupinou lidí a furt se dokola točíte s těmi samými. Takže je to složitější než ve městě, kde se s někým pohádáte, najdete si pět dalších kolegů a tohohle člověka už nemusíte nikdy vidět*“ (R09). Jak uvádí dotazovaná R08, na základě zkušenosti už by dnes omezila okruh subjektů „*na opravdovou spolupráci, tak jak já bych si to představovala v té kvalitě, tak je tak maximálně do těch 20-ti obcí*“. Tomu odpovídá i teorie her, která vychází z předpokladu, že omezený okruh hráčů usnadňuje dosažení konsensu (Putnam 1993)²³. Butler a Rothstein (2007: 21) také dokládají složitost rozhodování v případě velkých skupin (lidí, území), protože masivní zapojení představuje mozaiku rozdílných názorů, zájmů a priorit (Lowe et al. 1998: 23, ENRD 2015: 24). I přesto, že omezený okruh aktérů může být velmi integrovaný, o činech skupiny vždy rozhodují akty jednotlivých jejích členů (Znebežánek 2013: 67). Toto není zcela v souladu s přístupem v současné době prosazovaným na úrovni Evropské unie, která klade důraz na zahrnutí co nejširšího spektra aktérů do diskusí nad rozvojem daného území. Dle doporučení Evropské sítě pro rozvoj venkova je nutné zahrnout všechny „hlasy“ do debat, včetně méně organizovaných aktérů, marginalizovaných skupin, mladých lidí apod. Avšak ENRD také zdůrazňuje, že tyto debaty musí končit jasnou, explicitně definovanou a společně sdílenou volbou (ENRD 2015: 29). Tu však lze paradoxně lépe dosáhnout v omezeném okruhu aktérů než přizváním všech k vyjádření se.

Dalším předpokladem pro vznik a rozvoj spolupráce, jak vyplynulo z analýzy rozhovorů, jsou **aktivní lidé**, kteří jsou ochotni věnovat svůj čas a schopnosti pro rozvoj regionu a svým entusiasmem získat další aktéry, kteří se zapojí do dění (aktivní občanská společnost). Aktivně vyhledávají další aktéry a zapojují je do dosahování společných cílů komunity a tím vytváří „spolupracující region“ (Ray 2001: 286). Jedná se tak o „společné sdílení časových,

²³ Více v teoretické části práce, kapitola 6.2.5 Spolupráce jako významný prvek v činnosti místních akčních skupin.

lidských a finančních kapacit jednotlivých zainteresovaných aktérů“ (Khendriche Trhlínová 2014: 59), protože když se lidé na nějaké aktivitě sami podílejí, „*tak si to nezničí, váží si toho*“ (R08). Na začátku byla „*chuť těch lidí, že chtějí něco dělat spolu a že do toho chtějí dávat svůj čas, kterej je hrozně drahej.*“ a „*peníze jsou dobrý, ale nejsou to důležitý, když máte peníze, neznamená to, že to funguje. Takže jsou důležitý ty lidi*“ (R02).

Zajímavou skutečností je, že všechny dotazované, se kterými byly rozhovory prováděny, je možné označit za „hráče“ v pojetí E. Goffmana (1999). Tito pracují s obecnstvem, pro které předvádějí určitý výkon a pracují na vytvoření cílové situace (tedy toho, že budou aktéři spolupracovat). Zástupci MAS jsou často považováni za „**lokální lídry**“, kteří chtějí (a mají odvahu) převzít odpovědnosti za celý proces vzniku a rozvoje spolupráce v regionu a tento proces také koordinují. Toto není v případě postsocialistické Evropy zatím obecně rozšířeným jevem (Marquardt et al. 2012: 399-400, Maurel 2008: 516, Bruckmeier 2000: 221 /pozn. autorky: v případě bývalého východního Německa/, Binek 2010: 47), i když i zde se zodpovědnost za rozvoj území, kde žijí, začíná postupně prosazovat (ENRD 2015: 28). Místní obyvatelé těmto lídrům věří (důvěra je základním předpokladem vzniku spolupráce) a „následují je“, protože na obecnstvo udělali dojem, jak uvádí Goffman (1999). Toto nejlépe dokládá výrok z rozhovoru s dotazovaným R07, „*mě připadají tyhle věci, že by se dělat měly, že bez toho se to území stane mrtvým, anonymním. Spíš ty lidi budou na sebe vrčet a dělat si naschvály, než aby spolu dali něco dohromady*“ ... „*proto ty místní AKČNÍ skupiny by měly sdružovat hlavně akční lidi*“. Jedná se o uspokojení z toho, že jejich práce má smysl, „*když oni (pozn. autorky: aktéři z území) vlastně spolupracují a podporují se navzájem*“ (R01) a právě to zástupce MAS vnitřně naplňuje a motivuje je to do další práce (R08, R10, R11, R13).

Nestačí však samotná existence iniciativy zdola nahoru (aktivní lidé). Subjekty se musí také **společně scházet** a tím posilovat vzájemnou důvěru a sociální sítě mezi sebou, protože během setkávání se nejvíce utříbí a vyjasní případná nedorozumění. Jak poukazuje dotazovaný R07 „*spolupráce hodně probíhá fyzicky na těch setkáních, projednáváních a plánováních, tam jako to, protože ty lidi jsou spolu. My jsme zkoušeli i třeba přes skype některý věci řešit, abychom se fyzicky nemuseli, ale vždycky tam pak ještě něco zůstalo viset ve vzduchu, jako jo nebo prostě se něco neudělalo. Ač jsou technologický možnosti neskutečný, tak pořád to živý setkání nejvíc přispívá*“. Tím, že se místní partnerství (aktéři) scházejí a diskutují aktuální a potřebné záležitosti, se spolupráce a síťování posilují. Během diskuse se profilují myšlenky jednotlivců a generují se nové myšlenky, dokud se neobjeví nejlepší řešení (Butler and

Rothstein 2007: 21). Dodržování společné dohody je pak snazší, když je každý do procesu utváření konsensu zapojen (ibid). Je zřejmé, že pro dotazované je stále velmi významné osobní setkání a diskuse nad danou problematikou i přesto, že v dokumentech na evropské úrovni se objevuje význam virtuálních sociálních sítí (myšleno webových aplikací, digitálních technologií) jako nových způsobů participace a animace debat, které umožňují zapojit stále širší spektrum aktérů (ENRD 2015: 29).

Obrázek 11 Předpoklady pro vznik a rozvoj spolupráce očima zástupců MAS

Zdroj: vlastní výzkum

10.4 Důvody vedoucí ke spolupráci

Jak zmiňuje Böcher (2005: 4), region je určitá ohraničená oblast spolupráce, která je utvářena hustotou sociálních vztahů mezi lokálními aktéry. Aby bylo možné odpovědět na otázku, co podněcuje zástupce MAS ke spolupráci a tím k posilování sociálních vztahů v regionu, bylo zjišťováno „z jakého důvodu začali v území spolupracovat“, jinými slovy proč spolupracují).

MAS spolupracuje a vede ostatní aktéry ke spolupráci proto, aby se vytvořil pocit sounáležitosti s místem, kde lidé žijí (**regionální identita**²⁴). Regionální identita a sounáležitost hrají významnou roli v podněcování sociálních a ekonomických změn na venkově (Lee et al. 2005: 269). To je důvod, proč se MAS snaží pocit regionální

²⁴ MAS má potenciál posilovat regionální identitu na rozdíl od jiných formálních uskupení, jako jsou například obce s rozšířenou působností z toho důvodu, že není uměle územně vytvořenou skupinou obcí, ale vznikla na základě dobrovolnosti.

soudržnosti posilovat a rozvíjet. „*Já si myslím, že je to opravdu o tom, že ty lidi se poznají v tom regionu a že se pak dokážou spolu domluvit*“ (R06) a „*kde to v tomhleto duchu funguje, tam se prostě lépe žije. Abychom tady byli rádi a aby se spíš sem ty lidi vraceli, aby si to zvolili pro to bydlení, než aby odsud odcházeli*“ (R08). Jak zmiňuje dotazovaná R02, je důležité, aby lidé byli hrdí, že žijí v daném regionu, proto je cílem MAS přivést obyvatele ke spolupráci. R04 pak mluví o společném vytváření, společném sdílení problémů a nacházení společného řešení, které musí být pro všechny zúčastněné přijatelné (pozn. autorky: výše zmíněná úloha animátora venkovského prostoru). Právě společně sdílené zkušenosti, společná lokální identita stabilizují spolupráci a budují důvěru (Böcher 2005: 5). Společný zájem (v tomto případě zájem o místo, kde žijí) předpokládá dlouhodobou životaschopnost komunity v případě, kdy skončí podpora z vnějšku (Meyer and Elbe 2006: 16). Na nesporný význam společné (kolektivní) sounáležitosti lidí pro rozvoj venkova poukazuje i případová studie provedená Lee et al. v Irsku a Norsku z roku 2005. Tato studie podtrhuje důležitost posilování sebedůvěry lidí na venkově, zvyšování jejich znalostí a dovedností a jejich schopnosti jednat společně s cílem sdílet úspěch celé komunity.

Existence **společného zájmu** je významným důvodem ke spolupráci (Khendriche Trhlínová 2014: 34). Jak uvádí R01: „*Tak vždycky tam musí být ten společný zájem, to znamená probudit vůbec v lidech zájem o něco, o nějakou konkrétní věc a pak, když tam bude ten zájem a oni budou cítit, že ten zájem je jejich, že oni z toho můžou něco hezkého vyzískat, tak do spolupráce půjdou*“. Společným zájmem může být i to, že aktéři chtějí do území MAS získat více finančních prostředků. Zajímavé je, že tento důvod byl vždy uveden u nově vzniklých MAS. Otázkou však zůstává, pokud tato společenství naplní svůj prvotní cíl, tj. dostanou do regionu prostředky prostřednictvím oficiální intervence, zda budou dále usilovat o spolupráci aktérů v území a udrží životaschopný a intenzivní rozvoj svého regionu tak, jak o tom píše Ray (2000: 166). Zde se výpovědi jednotlivých MAS rozcházejí. Jedna skupina poukazovala na to, že udržet spolupráci bez peněz nelze, minimálně ne na takové úrovni, o jakou se v MAS snaží (R03, R04, R09, R13). Druhá skupina (R02, R06, R07) naopak poukazovala na to, že „*paradoxně k ní (pozn. autorky: ke spolupráci) přispívá to, že nejsou prachy, protože nakonec vám nezbyde nic jinýho, než jako s někým prostě něco, ty uděláš to, já udělám to*“ (R06). V rozhovorech bylo také zmiňováno, že některé MAS operují v takovém regionu, kde jsou lidé poměrně bohatí a z historického hlediska spolupracovat nepotřebovali (R05, R07, R10). Tuto pozici detailně dokládají výpovědi z rozhovoru s R07, „*lidem není až tak špatně a nebylo nikdy a nemuseli třeba spolupracovat, než tam kde mají ty*

lidi sice od sebe dál fyzicky, ale mají pak k sobě blíž, protože potřeba tou přirozenou cestou nějak vzejde“.

Zástupci MAS pak uváděli, že spolupráce obohacuje dle nich obě kooperující strany a nejdůležitější je ten moment, kdy si lidé v území uvědomí, že spolupráce přináší oběma stranám užitek a dokáží si vybrat takové partnery, kteří nabízí něco unikátního se specifickou hodnotou, což následně „přinesou“ do spolupráce (Ray 2001: 288). Proto je pro zástupce MAS důležité spolupráci podněcovat, kdy *„každý rok přicházejí noví lidi (pozn. autorky: a přinášejí nové myšlenky, které mají potenciál přivést k inovativnímu řešení rozvoje daného území), samozřejmě někteří odcházejí, ale stále to na sebe nabaluje další a další a pořád se to propojuje“* (R02). Jak uvádí Putnam (1993), spolupráce je jednodušší v takových komunitách, kde existuje vyšší množství sociálního kapitálu, který je založen na **vzájemné reciprocitě a vzájemném obohacení** a Ray (2000: 167) toto vztahuje přímo na platformu MAS, když píše, že MAS jsou projevem principů recipročních vztahů. *„Je to vlastně takovej výměnný systém předávání si informací. Když je pak potřeba někdy, když je něco, bych řek, rozsáhlejšího, tak tam třeba poskytneme nějak ten náš stánek s obsluhou, protože my tam zase bereme informaci o sobě a oni jsou rádi, že tam vlastně vedle těch svých stánků, ať už se týkají čehokoliv, že tam je vlastně někdo za to území. Že to tím pádem, ta spolupráce dostane zase, že se posune o etáž výš“* (R07).

Reprezentanti MAS zmiňovali i osobní důvody, které je vedou k podněcování spolupráce. Manažeři a statutární zástupci, se kterými byly rozhovory prováděny, pocházejí z různých oblastí a mají za sebou rozdílnou profesní historii. Přesto lze v jednotlivých výpovědích nalézt spojující prvky, které odkazují na určitou charakteristiku osobností pracujících v MAS, resp. osobních důvodů, které vedou pracovníky MAS k tomu, aby usilovali o rozvoj regionu a o spolupráci. Zaměření každé MAS je výrazně svázáno s postavou manažera, s oblastí jeho/jejího vzdělání (obor, který manažer vystudoval), čím se zabývá (např. i koníčky) a tomu aktivity v MAS přizpůsobuje. Z tohoto důvodu jsou tato uskupení a jejich fungování velmi zajímavé, protože, jak zaznělo v jednom rozhovoru, každá MAS je jiná tým, jací lidé s jakými zájmy v ní pracují. Klony (homogenita) nejsou ničím zajímavé. Není tomu tak, že kdyby současné vedení MAS odešlo, sdružení zanikne. Bude fungovat dál, ale jinak, protože je postavená na lidech, kteří ji vedou (je jejich obrazem). Právě v tomto jsou MAS zajímavé, protože každá je jiná a každá odráží specifika daného území.

Ve vztahu k činnosti MAS a profilům lidí, kteří MAS utvářejí se objevoval odkaz na snahu ministerstev sjednotit fungování MAS prostřednictvím tzv. standardizace MAS, kdy

standardní unifikace je typickým znakem modernity (Ritzer 2003). Ale právě růzností se MAS při spolupráci obohacují a z tohoto důvodu je snaha o unifikaci místních partnerství nesmyslná. Nakonec tyto pokusy jsou postaveny proti principům přístupu LEADER, který je post-moderní formou vedení rozvojových aktivit Ray (1999, 2000). Dotazovaný R07 vypověděl: „*ministerstvo se v tom nevyznalo totálně, jaký kdo má svoje statuty, stanovy a valný hromady a já nevím, co. Aby to úředník byl schopný určit, „tak pojďme, uděláme, MASky budou mít jednu právní formu“ a nevědělo se jako, protože je tady nový občanský zákoník, tak kterou vlastně použít. No a to byl půlrok bojů o to, aby to tak nebylo. Takže nakonec z toho ucukli...“* Dotazovaná z rozhovoru R11 zmiňuje podobné problémy, které procesem standardizace v praxi nastaly: „*Mě to hrozně rozčiluje, protože si myslím, že je to úplně zbytečný a myslím si, že nás to fakt otravuje. A dokonce, ač teda zatím všichni si myslí, že musíme být standardizovaný, jakou musíme mít strategii a že ji musíme mít všichni, když řeknu – stejnou jako stejný kopyto atd., tak já nejsem vůbec přesvědčená, protože každá MASka je postavená na něčem jiném, každá MASka by měla předložit strategii o svém území. Měli by ji tak i posuzovat. To znamená, jestli je postavená tak, aby tam ty lidi přinesli peníze a uměli to prostě udělat. A když se teda ještě vrátím k té standardizaci, tak je viditelný, že i podle emailů, že si s tím nevědí rady a dokonce i to, že ač nás nazvali vším možným, tak si myslím, že to ministerstvo zemědělství vidí, že to teď bude velmi těžký, proto ani teď v červnu nevypsali tu standardizaci.*

Předchozí odstavec se sice částečně oddálil přímo od problematiky spolupráce, a však právě to, jak budou MAS fungovat, významně spolupráci ovlivňuje.

Častou odpovědí v osobní rovině na to, proč vést aktéry v regionu ke spolupráci (či aktivitám podněcujícím spolupráci), bylo „*nabíjí mě to... moje práce je můj život... člověk si za ty roky vytvořil hrozně moc vztahů, hrozně moc kamarádů a pořád se to propojuje“* (R02). Z rozhovorů bylo patrné, že se jedná o časově velmi náročnou práci a zástupcům MAS přináší **pocit uspokojení z toho, co dělají**. „*To chce opravdu člověka, kterej je fakt zapálenej tahoun a dokáže tím svým entusiasmem motivovat ty ostatní“* (R04). Tuto práci není možné vykonávat čistě úřednickým přístupem, i když „*některé MASky to berou jako úředníci. ... To prostě nelze. Tohle si myslím, že je jako problém, že s těmi lidmi je potřeba pohovořit. Ten starosta sem přijde, přijde sem třeba se žádostí o dotaci, ale my třeba skončíme, co v obci dělá, kdy má zastupitelstvo a jaký má zastupitele a tak dál. A to si myslím, že je potřeba“* (R11). Tuto práci je nezbytné dělat s radostí (s entusiasmem), nad rámec povinností a často

také dobrovolně (jak říká dotazovaný R05). Někdy se dle dotazovaných stane, že MAS doplňuje to, co nedělají úředníci na obci s rozšířenou působností (např. metodické vedení).

Entusiasmus však významně narušuje stále narůstající byrokratická zátěž související s administrací projektů (a v roce 2016 také v souvislosti s hodnocením Strategií komunitně vedeného místního rozvoje), kdy se v podmínkách ČR stalo, že na základě velmi složitého systému hodnocení a nejednotných, a v průběhu času se měnících požadavků ze strany nadřízených orgánů, se musejí pracovníci MAS potýkat často s nesmyslnými povinnostmi, které negativně ovlivňují zájem v této práci pokračovat i entusiasmus lidí²⁵. V České republice taková situace nastává i přesto, že stále rostoucí administrativní zátěž byla Evropskou unií identifikována již v programovém období 2007-2013 jako významná bariéra implementace přístupu LEADER, kterou je nutné minimalizovat (ENRD 2015: 28). „*Ta spolupráce a to opravdové partnerství vám uniká, protože pořád jenom papírujete, papírujete, papírujete a vlastně bojujete o přežití a na to vlastně, na tu duši bych řekla, že ubývá, čím dál tím méně je na to prostoru a ty lidi, který do toho jdou, šli, ty naši lidi hodně kvůli té duši, jsou hodně z toho otrávený*“ (R08).

Mohlo by tak v českých podmínkách dojít k ohrožení chápání přístupu LEADER (dnes CLLD), kdy na evropské úrovni je spolupráce mezi lokálními aktéry vnímána jako klíčová pro posilování a implementaci strategie komunitně vedeného místního rozvoje (ENRD 2012: 5). Tím, že MAS zapojila aktéry do tvorby strategie a i nadále pokračuje v jejich zapojení v průběhu implementace, vytváří pocit odpovědnosti za realizaci strategie, protože ta je „jejich, rozuměj lidí v regionu“. Toto vlastnictví posiluje lokální spravování věcí veřejných (to, že lidé se zapojují do spolurozhodování o budoucnosti regionu, což u nás zatím není tak obvyklé) a rozvíjí sociální kapitál prostřednictvím MAS (ENRD 2012: 7). V těchto souvislostech lze mluvit o ohrožení CLLD v podmínkách ČR, protože vzhledem k nepochopení principů LEADER ze strany jednotlivých ministerstev dochází k neustálému oddalování implementace strategií a místní aktéři začínají ztrácet důvěru v zástupce MAS (důvěra = základní předpoklad spolupráce) a tím dochází k oslabování pozice MAS v regionu.

²⁵ Na počátku programového období bylo prezentováno, že je ČR vlajkovou lodí z hlediska rozsahu implementace CLLD v jednotlivých operačních programech ze všech zemí EU. Tomu odpovídá i alokace finančních prostředků pro CLLD, po Španělsku a Polsku třetí nejvyšší pro ČR. V tuto chvíli však ČR (spolu se Slovenskem) zaostává za ostatními členskými státy z hlediska schvalování strategií pro programové období 2014-2020. První výzvy byly vypsány v listopadu 2016 (např. v Dánsku byly první výzvy vypsány již v prosinci 2014, v Portugalsku v srpnu 2015) - tyto informace byly poskytnuty kanceláří ELARD). Proces hodnocení strategií se stal natolik rigidní a složitý, že sám způsobuje zacyklení hodnocení a celý proces trvá nepřiměřeně dlouho (u některých strategií již rok od podání stále není strategie vyhodnocena), metodická pravidla se v průběhu schvalování upravují, nejsou dodržována lhůty dané v metodických pravidlech. Situace začíná být pro mnoho MAS neudržitelná.

Obrázek 12 Důvody, které vedou zástupce MAS k tomu, že spolupracuje

Zdroj: vlastní výzkum

10.5 Bariéry ve spolupráci

Bariéry spolupráce byly zjišťovány pomocí otázky „Co podle Vás brání spolupráci?“. Mezi nejčastěji uváděné bariéry spolupráce patří nevhodný výběr partnera ke spolupráci (osobní nesympatie), nedostatek času lokálních aktérů a v případě formální spolupráce nutnost „vejít se“ do škatulek (podrobit se formálním předpisům) a nejednotný výklad pravidel ze strany nadřízených orgánů.

Spolupráce může dle dotazovaných probíhat v případě, že si lidé jsou navzájem blízcí (**osobní sympatie**) „a to mnohdy zvítězí nad tou věčností“ (R07). „Je 90 % lidí, se kterými vyjdete. Pak je 9 %, s kterými se třeba pohádáte, ale něco vyřešíte a pak je 1 % a ty jsou jako negativisti a s těma nedohodnete nikdy nic“ (R06). Dle dotazovaného R05 i R02 je to jako v běžném životě, „...s tím, kdo vám nesedí, pak už nespolupracujete, že jo. Jako je to asi stejný jako v běžném životě mezi lidma“. A jak poznamenává R13, „tak potkáš někoho s kým si sympatickej, tak se dáš do řeči. Ale myslím si, že ty MASky jsou hodně otevřený, takže tam neformální spolupráce funguje dobře“. Z toho lze usuzovat, že spolu budou aktéři

spolupracovat buď na základě vzájemné pozitivní zkušenosti o sobě samých, nebo na základě společně definovaného cíle, případně kombinace obou. Budou tak vzájemně patřit do tzv. referenční skupiny, kterou Znebežánek definuje jako příslušnost k určité skupině se společným zájmem, kdy se jedinec s touto skupinou identifikuje (2013: 54).

Jak poznamenává Lošťák a Hudečková (2008: 560), hlavní myšlenkou přístupu LEADER je propojovat aktivity prostřednictvím utváření lokálních sítí, protože ty jsou významné pro teritoriální spolupráci. Přesto, jak uvádí Marquardt et al. ve studii zabývající se rozvojem sociálních sítí na rumunském venkově, lidé v post-komunistických zemích zatím neberou aktivní zapojení jako samozřejmost. Je to dáno historickým vývojem, kdy lidé v postkomunistické střední Evropě stále ještě často pasivně čekají na rozhodnutí z vyšších úrovní (bojí se převzít onu spoluodpovědnost za rozvoj místa, kde žijí) a nezapojovat se aktivně do místního dění (Marquardt et al. 2012: 398 – 400). V těchto zemích zatím nedošlo v celospolečenském měřítku k přijetí myšlenky, že rozhodnutí by se měla odehrávat na co možná nejnížší úrovni (Lowe et al. 1998: 21). Stále tak přetrvává tzv. symptom outsidera, tedy pocit vyřazenosti, bezmocnosti cokoli v komunitě ovlivnit tak, jak ho pojmenovali Vajdová a Kostecký (1997: 464).

Okolnosti zmíněné v předchozím odstavci potvrzují i výpovědi z rozhovorů, kdy lze rozdělit „**nezapojení se**“ (neaktivitu) do dvou úrovní. První z nich je neochota spolupracovat (zde je přítomen záměr jednajícího aktéra), druhou úrovní je to, že si lidé nedokáží uvědomit význam spolupráce (v tomto případě není přítomen záměr aktéra). Naopak ti, kteří to dokáží, jsou pro ostatní „divní“, protože „ti ostatní“ nedovedou pochopit, „*proč on to dělá*“ (R05). Jak dokládá výpověď dotazované R10: „*...jo jako, u některých narazíš na to, že vlastně jakoby do té aktivní spolupráce prostě nechťej. Ať už protože nemají čas, nebo maj jakoby strach o něčem rozhodovat. Řeknou si, že to vlastně není pro ně. To je možná ta věc, jako že prostě nejsou ty úplně malinký, a kór ty podnikatelé prostě ochotný akceptovat to, že by se do toho mohli zapojit. Že to opravdu není jenom pro ty tam nahoře.*“ Stále je tedy možné se setkat s nedůvěrou ze strany podnikatelů v zapojení se do místních partnerství, protože zde panuje obava z konfrontace nezávislých podnikatelských projektů s místní strategií (zaměřenou víceodvětvově), která může potenciálně zmařit individuální investorské strategie (Marquardt et al 2012: 409). Marquardt dále popisuje, že když rumunští podnikatelé zjistili, že LEADER není o podpoře individuálních projektů, ale naopak o těch integrovaných a přispívajících k rozvoji celého regionu, ztratili o participaci v MAS zájem (Marquardt et al 2012: 409).

Shodně vypovídá R07, který podobný příklad ukazuje na úrovni veřejné správy. „*A děláme to taky proto (pozn. autorky: podněcování ke spolupráci), že tady, že v tom území nebyl zvyk, nebyl návyk jakoby. Jako prostě obec sama pro sebe všechno možný je schopná, ale aby třeba jenom informačně popustila nějakou dobrou zkušenost s touhleto firmou, že nám něco udělala, abych to popustil sousedovi – proč bych to dělal. Jako ne že by v tom byl jako zlej úmysl, ale vůbec je jako nenapadlo, že tam...*“ (R07). A dotazovaný R11 celou problematiku shrnuje: „*mizerná je účast lidí na veřejném dění, na správě věcí veřejných, když to tak řeknu otevřeně. Ochota podílet se na čemkoliv. To je velice nízký. To je celospolečenský jev.*“ Jedině participace a spolupráce lidí v rozvoji komunity však může stimulovat nové formy (a posilovat stávající) vazeb mezi lidmi a překonat závislost na vnějších faktorech a zdrojích (Lowe et al. 1998: 19-20).

Výše zmíněné je úzce spojeno s **nedostatkem času** (omezenou časovou kapacitou) lokálních aktérů (limitovanými lidskými zdroji na venkově), kteří ve svých komunitách často zastávají vícero rolí (/neuvolněný/ starosta, hasič, fotbalista, myslivec, člen tělovýchovné jednoty, podnikatel). „*Já si myslím, že té spolupráci nejvíc brání nedostatek času, že jako při všech těch jako základních aktivitách, které ti lidi maj, aby se uživil, opečovali si rodinu, tak už na tu spolupráci tolik času nezbyvá. Je to hodně o tom, jestli ty starostové na to mají čas, pokud jsou neuvolnění, mají svoje zaměstnání a pro tu obec mají vyhraněný určité čas, tak vždycky budou prioritně řešit aktuální problémy v té obci a věci nad rámec (pozn. a zde myšlena i spolupráce) se budou zvažovat a nebudou pro ně nikdy prioritní, protože na ně nebude ten čas. Takže to bych asi tak jako viděla jako největší překážku, co se týče tady toho území a ve spojení toho, kam lidi dojíždějí za prací, kolik času volného jim zbývá a veškerý ty aktivity, který by mohli nějak takhle směřovat tak jsou jako vždycky zvažovaný a srovnávaný s tím, co musím, abych nějakým způsobem přežil*“ (R01). Podobně o omezených časových kapacitách v případě podnikatelských subjektů mluví dotazovaný R06. V případě veřejného sektoru pak zaznívalo, že obce musí plnit řadu zákonných povinností, takže už jim nezbyvají kapacity na aktivity, které nejsou zákonem vyžadovány, i když jsou nesmírně žádoucí, jako je například spolupráce s MAS. Aktivit se pak často účastní stále ti samí lidé. Ke stejnému zjištění dochází i Čermák a Vobecká (2011) ve své studii z roku 2011 zabývající se participací a partnerstvím na lokální úrovni. Důvod, proč se aktivit účastní neustále titíž lidé, je spatřován ve skutečnosti, kdy tyto osoby bývají zároveň vzhledem ke svému postavení v komunitě považovány za sociální nebo politické lídry. Toto však může vyústit v riziko, které v rozhovorech zmiňováno nebylo. Opakující se zapojení stále stejné skupiny osob může vést

ke konsenzu na názorech, které reprezentují pouze názory té dané skupiny, ale následně je vydávají za konsenzus celé komunity. Vznikají tak místní elity, které disponují zkušenostmi a mocí, a tím mohou ovlivňovat směřování komunity prostřednictvím svým názorů. Na tyto okolnosti upozornil již Bruckmeier v roce 2000 ve své studii zabývající se přístupem LEADER v západním a východním Německu (Bruckmeier 2000: 222-223). Stejně tak se o možnosti vydávat názory představitelů komunity za názory celé komunity zmiňuje o devět let později Thuesen v případě dánských místních akčních skupin (Thuesen 2009).

Z rozhovorů bylo zřejmé, že významnou bariérou pro rozvoj spolupráce je také, „*když se do toho tahá politikaření*“ (R02). Jak vypověděla dotazovaná R04: „*My jsme apolitický a já osobně nebo MASka, myslím si, že politika by v tomhleto vůbec neměla hrát roli, protože jsme tady v tom území nějak na jedny lodi, chceme, hádám všichni to nejlepší a je úplně jedno, jestli je někdo zelenej nebo oranžovej... Ale bohužel jako to roli hraje samozřejmě, co si budeme povídat.*“ Někteří zástupci MAS z tohoto důvodu odmítají vstoupit do komunální politiky, protože pracují pro celý region a proto musí zůstat stranou od vlivu politických stran. Jiní naopak říkají, že „*politika sem nepatří. Do MASky prostě politika nepatří*“, ale druhým dechem dodávají, že „*sice jsme v podstatě my z veřejného sektoru zástupci určitých politických stran, ale o tomhleto se tady vůbec nebavíme. Prostě do MASky to nepatří. Tmelí nás úplně něco jinýho. Bereme to jako absolutně apolitickou záležitost. Na tom se asi všichni shodneme. A to si myslím, to je právě i jeden z těch zásadních principů toho, že nás spojuje doopravdy to dobrý a to co chceme udělat pro ty obce a vůbec tady neřešíme nějaký politikaření. To právě bohužel v těch zastupitelstvech funguje. A i dobrá věc právě na základě toho, když třeba jenom zástupce zvolený do MASky, je člen nějaký strany, tak to může být problémem, aby se prosadilo něco dobrýho. Bohužel, takhle to chodí. I když teda našťástí zaplat' Pán Bůh, se nám to ještě nestalo úplně, vždycky se nám podařilo spíš ty lidi přesvědčit*“ (R05). Dotazovaní se obecně shodovali v tom, že MAS nemá pracovat na politické platformě a díky zastoupení více sektorů zde funguje větší veřejná kontrola, protože „*v těchleto malých peněžích se daleko líp to uhlídá a míň se krade, v tom regionu ty lidi si do toho viděj*“ (R08). V uvedených výpovědích je tak možné nalézt odkazy ke konceptu teritoriální governance (ve smyslu spravování venkovského prostoru se zapojováním místních obyvatel), jak je o něm pojednáváno v teoretické části práce.

Vzájemná nekomunikace (ať už záměrná nebo neúmyslná) mezi spolupracujícími subjekty pak vede k ukončení kooperace. Jak vypověděli dotazovaní R02 nebo R04, pokud se nekomunikuje, dochází ke komunikačním šumům a nedorozumění, která se pak těžko

vysvětlují a jejich náprava stojí mnoho energie. Nikdy nelze spoléhat na to, „že ten konflikt se vyřeší tím, že se změní ta druhá strana. Takže jsme prostě tady něco udělali jinak, jiného a pak jsme to té druhé straně, když nedošlo ke smíru přímo na, když to byla jednorázová záležitost, když to nějak přerostlo, tak jsme to se snažili, z toho nadhledu se nad tím podívat, že tím si nepomůžeme, že tím si budeme škodit a že to může mít ten dominový efekt“ (R07). Dotazovaní zároveň při zmínce o potřebě komunikace při spolupráci nacházeli zároveň odpověď, jak předcházet problémům a nedorozuměním během komunikace. Řešením je dle nich konstruktivní diskuse, která vždy posouvá zúčastněné dál (R07), jak uvádí dotazovaná R02: „Já jsem zastáncem si to vyříkat“.

Obrázek 13 **Bariéry ve spolupráci**

Zdroj: vlastní výzkum

Vzájemná komunikace a aktivita lidí (aktivní občanská společnost) byly dotazovanými vnímány jako základní předpoklady pro vznik a pokračování spolupráce. Znovu byly tyto oblasti zmiňovány v překážkách spolupráce („v obráceném významu“). Je možné je tedy označit z pohledu účastníků dotazování za velmi významné.

10.6 Subjekty, se kterými MAS v území spolupracují

V průběhu rozhovorů se zástupci MAS Středočeského kraje zjišťovala autorka disertační práce také, s jakými subjekty MAS při svých aktivitách spolupracují. Doplňující otázka

v rozhovorech zněla „S kým nejčastěji spolupracujete?“ Jednalo se o spolupráci mezi subjekty v území dané MAS. Protože i MAS jsou složené ze zástupců tří skupin, lze tuto kapitolu rozdělit dle výpovědí dotazovaných podle sektorů.

Rozdělení spolupráce dle sektorů

První zmíněná otázka vedla v rozhovorech vždy k posouzení spolupráce na úrovni jednotlivých sektorů (veřejný, neziskový, podnikatelský). Všichni účastníci dotazování uvedli, že spolupracují s veřejným sektorem. Zde lze usuzovat, že je tomu tak především proto, že zástupci obcí (v osobě starosty, případně zastupitelstva) jsou „dobře identifikovatelní“ mezi aktéry na venkově. Zajímavý byl ale názor, který se v jednotlivých rozhovorech opakoval, a to, že dle zástupců MAS nezáleží na tom, jaký aktér spolupráci podněcuje, významné je, že se toto děje. Zde bylo poukazováno na skutečnost spolupůsobení na stejném území dobrovolných svazků obcí a místních akčních skupin. Podle dotazovaných je místní akční skupina nebo dobrovolný svazek obcí pouze název (obal, „vnější skořápka“). Důležité je, co daný aktér reálně dělá (náplň, obsah). Tímto respondenti poukazovali na fakt, že mezi subjekty nesmí být konkurence, ale vzájemná pomoc a synergie při rozvojových aktivitách, což je patrné z výpovědi dotazované R02: *„Ale vlastně tady všichni fungujeme dohromady. Takže ta spolupráce je na jakýkoli úrovni, ne jenom jakoby s těma občanama, s tím venkovem, ale v rámci mikroregionů a MASky, tak vlastně to tady funguje. Tady je vlastně ta centrála toho dění v tom regionu.“* (pozn. autorky: protože MAS a reprezentanti mikroregionu sdílí společné prostory).

Spolupráce s neziskovým a podnikatelským sektorem se ve výpovědích jednotlivých účastníků rozhovorů liší. Obecně však zástupci MAS zmiňovali, že spolupráce s podnikateli si velmi cení, ale tato spolupráce není tak intenzivní, jako s ostatními sektory. Jak uvedla dotazovaná R08, podnikatelů *„těch si hrozně vážíme. Jsou jako sůl nebo šafrán“* (R08). Stejný pohled sdílí i dotazovaní R05 a R13, kteří sdělili, že spolupráce s podnikateli *je asi nejhorší. To jsou jenom podnikatelé, kteří vědí, že jim dokážeme něco nabídnout, tak ty s náma spolupracujou“* (R13). Odlišnou zkušenost oproti ostatním dotazovaným se spoluprací s podnikateli má dotazovaný R07, který označuje jako nejlepší spolupráci právě s podnikatelským sektorem, protože je intenzivní. R07 pomáhá podnikatelům s propagací jejich výrobků a prezentuje je na různých regionálních i národních akcích. *„Kdybychom to brali ryze na tý podnikatelský bázi, tak my to nakoupíme a prodáme, ale tam je něco navíc, co bez té spolupráce, kdy si obě dvě strany uvědomujeme, že je to dobrý spolu!! pracovat. Tak jenom ten bussiness, to by, to je málo, tam není ta přidaná hodnota... Takže to je například*

takovýhle vztah. Řekl bych, že když bych měl jmenovat ty příklady lepší, kdy to vyšlo z nějakýho jakoby přirozenýho rozvíjení těch vztahů, tak je to právě s téma podnikatelema. Je to paradoxní, že například s téma obcema, tam to trošku jakoby, tam to drhne nejvíc. Na třetím místě bych řekl, je spolupráce s obcema, na druhém místě, ale hodně do široka je s téma neziskovýma organizacema“ (R07).

V případě dotazovaného R05 bylo patrné, že naopak nejvíc spolupracuje právě s neziskovými organizacemi, protože v rozhovoru byl nejčastěji zmiňován tento typ subjektů. Jak uvedl R07, neziskový sektor (podobně jako podnikatelský) je složený z různě zaměřených subjektů. Z toho lze usuzovat, že je složitější identifikovat všechny aktéry a cestou, jak tohoto docílit, je navazovat spolupráci vždy na základě tématu, které se jich dotýká. Obecně *„tam není problém se jakoby na tom domluvit, protože tam většinou ty neziskovky tvoří lidi, který něco chtějí dělat, protože tam, že to tam je takový to nejpřirozenější.“* (R07). Viditelný je pak rozdíl z pohledu zapojení se do rozvojových aktivit a spolupráce mezi „tradičními“ a „novými“ neziskovými organizacemi. Dobře toto shrnuje dotazovaná R10: *„Já myslím, že neziskový sektor, asi záleží na tom, jak který... sportovci a řekla bych, takový ty sportovní kluby, jako ty tradiční v uvozovkách, čili ty fotbalisti vesnický, když to tak shrnu, tak to jsou takový ty... a to já mám pocit, že ti hasiči jsou ještě takový ty průbojní. Že oni, jak tu a tam potřebujou nějaký vybavení, potřebujou občas nějakou tu zbrojnici opravit a tak, takže jsou třeba zvyklí jako, že se na to dají sehnat dotace přes ten kraj. Ty jsou ještě takový, že už o tom aspoň slyšeli a ti fotbalisti klasický, ty podle mě jedou neustále v tom tradičním duchu, že jako jsou ty obecní a že obec jim vždycky dala nějaký příspěvek a jsou takový...starosta tam seděl a povídal, no ledaš bys jim ten projekt napsala. Tak to si myslím, že přesně vystihuje...“* (R10).

Celou diskusi o tom, s kým MAS spolupracují, lze shrnout výpovědí dotazovaného R13, který uvedl, že *„spíš to jsou vždycky lidi, který nějakým způsobem mají k tý MASce blízko“* (R13).

11 Formální spolupráce MAS Středočeského kraje v kombinaci s výstupy z rozhovorů

Tato kapitola je zaměřena na analýzu formální spolupráce mezi místními akčními skupinami Středočeského kraje. Reprezentanti MAS v rozhovorech vždy zmiňovali v souvislosti se spoluprací (ti, kteří realizovali) projekty spolupráce podpořené z Programu rozvoje venkova ČR v programovém období 2007-2013. Z tohoto důvodu bylo nezbytné se touto formou spolupráce podrobněji zabývat (nad rámec provedených rozhovorů). V této kapitole jsou proto rozpracována data ze statistik Státního zemědělského a intervenčního fondu o projektech spolupráce středočeských MAS a tato data jsou doplněna o výpovědi z provedených rozhovorů.

11.1 Nástin zvoleného metodického postupu

Formálně institucionalizovaná spolupráce je z pohledu této disertační práce vnímána jako spolupráce, která má stanovená přesná psaná pravidla ukotvená ve smlouvě o spolupráci, jež mezi sebou partneři v projektu (chápáno v tomto kontextu ve smyslu projektového managementu) uzavírají. Ve smlouvě jsou pak přesně vymezena práva a povinnosti obou (či více) partnerů. Spolupráce uvažovaná v této kapitole disertační práce je tedy formální, daná psanými pravidly a je podpořena vnější finanční intervencí. Pravidla jsou nastavena nadřízenými aktéry, kteří mají možnost ovlivňovat svými rozhodnutími rozvoj dané lokality. Toto pojetí formální spolupráce je shodné s pojetím formálních vztahů, tj. „vztahů mezi lidmi, jež jsou stanoveny v pravidlech organizace“ (Giddens 2013: 722).

Kapitola obsahuje analýzu projektů financovaných z Programu rozvoje venkova ČR 2007-2013 (osa IV., priorita Zlepšení řízení a mobilizace přirozeného vnitřního rozvojového potenciálu venkova, opatření IV.2.1 Realizace projektů spolupráce). Programem rozvoje venkova ČR 2007-2013 bylo deklarováno, že projekty spolupráce MAS mají být realizovány především za účelem přenosu dobré a odzkoušené praxe a znalostí mezi místními akčními skupinami na národní i nadnárodní úrovni a zároveň musejí být tyto projekty v souladu se Strategickým plánem LEADER daných MAS. Do analýzy vstupují projekty, které byly v územích MAS schváleny řídicím orgánem a realizovány (ne pouze registrovány).

Základní použitá technika vychází ze zjednodušené modifikace analýzy sociálních sítí, která vychází ze „šetření ve strukturách vztahů mezi sociálními aktéry nebo skupinami“ (Breiger 2004: 3). Pro vymezení sítí spolupráce jsou uvažovány veřejně dostupné informace prostřednictvím internetu a webových stránek jednotlivých skupin či Státního zemědělského

intervenčního fondu týkající se projektů spolupráce. Pro zobrazení sítí spolupráce byl použit program yEd Graph Editor pro vytváření grafů a diagramů, verze 3.10.2.

Uvažována jsou zde všechna kola příjmu žádostí na projekty spolupráce od března 2009²⁶ do konce roku 2013 (5., 7., 8., 10., 13., 15., 17. a 19. kolo). V roce 2009 a 2013 byly vyhlášeny vždy 2 kola výzev, v ostatních letech jedno kolo. Jednotlivé výzvy od sebe oddělovalo (kromě kola 7. a 8.) vždy minimálně 8 měsíců. V analýze není operováno s posledním, 22. kolem z toho důvodu, že cílem této výzvy byla „celoplošná“ podpora MAS za účelem využití zkušeností z období 2007-2013 a společné zpracování doporučující metodiky pro jedno z následujících tří témat:

- Přidaná hodnota projektů spolupráce,
- Evaluace a monitoring strategie MAS,
- Uplatňování principu LEADER, organizační struktura MAS a proces výběru projektů, využití MAS jako platformy pro různé aktivity v oblasti regionálního rozvoje apod.

V rámci této výzvy byly vytvořeny dva „velké“ projekty spolupráce pro celý Středočeský kraj (MAS se rozdělily na dvě skupiny), kdy každá MAS mohla být podpořena maximální částkou 500 000Kč. Obě skupiny si vybraly téma Evaluace a monitoring strategie MAS. Nejednalo se však o „klasické“ projekty spolupráce tak, jak byly vedeny v předešlých kolech výzev, a proto nebyly zahrnuty do analýzy v této disertační práci.

V první části této kapitoly je vymezen finanční přínos realizovaných projektů spolupráce a tematické oblasti, na které byly projekty zaměřeny. V druhé části je zobrazena modifikovaná analýza sociálních sítí složená z vazeb na úrovni počtu realizovaných projektů spolupráce MAS mezi sebou. Práce věnuje pozornost jak různé intenzitě a hustotě těchto vazeb, tak jejich struktuře. Analýzu sociálních sítí lze označit za empirickou metodu, která „je systematickým, promyšleným a objektivním postupem k získání poznatků a dosažení cíle“ (Široký a kol. 2011: 27). Donald Breiger (2004: 3) definuje analýzu sociálních sítí „jako disciplinované šetření ve strukturách vztahů mezi sociálními aktéry, stejně jako strukturách vztahů mezi aktéry na rozdílných úrovních analýzy (např. skupiny)“. Tato analýza „nám také říká, jak konceptualizovat sociální sítě a jak je následně analyzovat“ (Nooy et al. 2005: 3) Dle Buščíkové (1999: 193) je analýza sociálních sítí „situačně podmíněným rozbořením sociální

²⁶ Vyhlášení první výzvy proběhlo již v roce 2008, ale žádosti byly schváleny až v roce 2009. Data schválení projektů spolupráce v jednotlivých výzvách – 5. kolo: 13. března 2009, 7. kolo: 10. listopadu 2009, 8. kolo: 26. února 2010, 10. kolo: 19. listopadu 2010, 13. kolo: 25. října 2011, 15. kolo: 17. srpna 2012, 17. kolo: 2. dubna 2013 a 19. kolo: 6. prosince 2013.

struktury“, která je proměnlivá a pružná. Informace dokreslují výpovědi zástupců MAS ze Středočeského kraje vztahující se k realizaci projektů spolupráce.

11.2 Finanční přínos projektů spolupráce MAS ve Středočeském kraji

Ve všech krajích ČR existují Krajské sítě MAS, které zastupují zájmy místních partnerství na území daného kraje i vůči Národní síti MAS v ČR. Krajská síť ve Středních Čechách se však schází nejčastěji ze všech krajských sítí v ČR²⁷ a to pravidelně 1x za měsíc (v letních měsících nejdéle 1x za 2 měsíce). V tomto přístupu lze spatřovat základ pro rozvoj spolupráce lokálních partnerství a vytváření sítí mezi nimi, protože se všichni navzájem znají, jsou schopni spolu komunikovat, zaměřit se na společné zájmy a ve většině případů vystupovat jednotně vůči hierarchicky vyšším orgánům.

²⁷ Zjištěno na základě vlastní účasti na těchto setkání a na základě informací od MAS z ostatních krajů ČR.

Tabulka 6 Seznam MAS ve Středočeském kraji, délka fungování a realizované projekty spolupráce

Název MAS	Datum založení	Projekt spolupráce	Počet projektů spolupráce ²⁸	Finanční přínos do území prostřednictvím opatření 2.1 Realizace projektů spolupráce (v Kč)
Brdy-Vltava o.p.s.	29. 8. 2006	ano	1	2 276 770
Lípa pro venkov z.s.	7. 6.2006	ano	5	2 829 931
MAS - Střední Polabí, z.s.	18. 1. 2013	ne	0	0
MAS Blaník, z.s.	10. 5. 2013	ne	0	0
MAS Boleslavsko z.ú.	21. 1. 2015	ne	0	0
MAS Brdy, z.ú.	28. 3. 2014	ne	0	0
MAS Dolnobřežansko o.p.s.	29. 8. 2012	ne	0	0
MAS Jihozápad o.p.s.	28. 1. 2014	ne	0	0
MAS Karlštejsko, z.ú.	8. 1. 2008	ano	1	1 796 490
MAS Mezi Hradý, z.s.	4. 2. 2013	ano	1	1 602 540
MAS Nad Prahou o.p.s.	8. 2. 2013	ne	0	0
MAS PODBRDSKO, z.s.	7. 2. 2006	ne	0	0
MAS Podlipansko, o.p.s.	25. 1. 2006	ano	5	6 159 730
MAS Polabí, o.p.s.	30. 1. 2013	ne	0	0
MAS rozvoj Kladenska a Prahy-západ, z.s.	10. 12. 2013	ne	0	0
MAS Říčansko o.p.s.	5. 10. 2006	ano	4	7 646 853
MAS Sedlčansko, o.p.s.	19. 12. 2005	ano	4	4 662 980
MAS SVATOVÁCLAVSKO, z.s.	22. 4. 2015	ne	0	0
MAS Vyhlídky, z.s.	11. 10. 2004	ano	3	3 171 123
Místní akční skupina Mezilesí, z.s.	24. 5. 2005	ne	0	0
Místní akční skupina SVATOJIŘSKÝ LES, z.s.	18. 4. 2006	ne	0	0
Místní akční skupina Zálabí, z.s.	3. 7. 2006	ano	3	1 848 276
Mladoboleslavský venkov, z.ú.	19. 10. 2012	ne	0	0
Posázaví o.p.s.	25. 3. 2004	ano	10	16 238 718
Přemyslovské střední Čechy o.p.s.	11. 3. 2004	ano	3	2 778 565
Rakovnicko o.p.s.	19. 2. 2008	ano	10	12 640 921
Region Pošembeří o.p.s.	14. 3. 2007	ano	4	3 913 348
Celkem				67 566 245

Zdroj: NS MAS 2016, vlastní zpracování

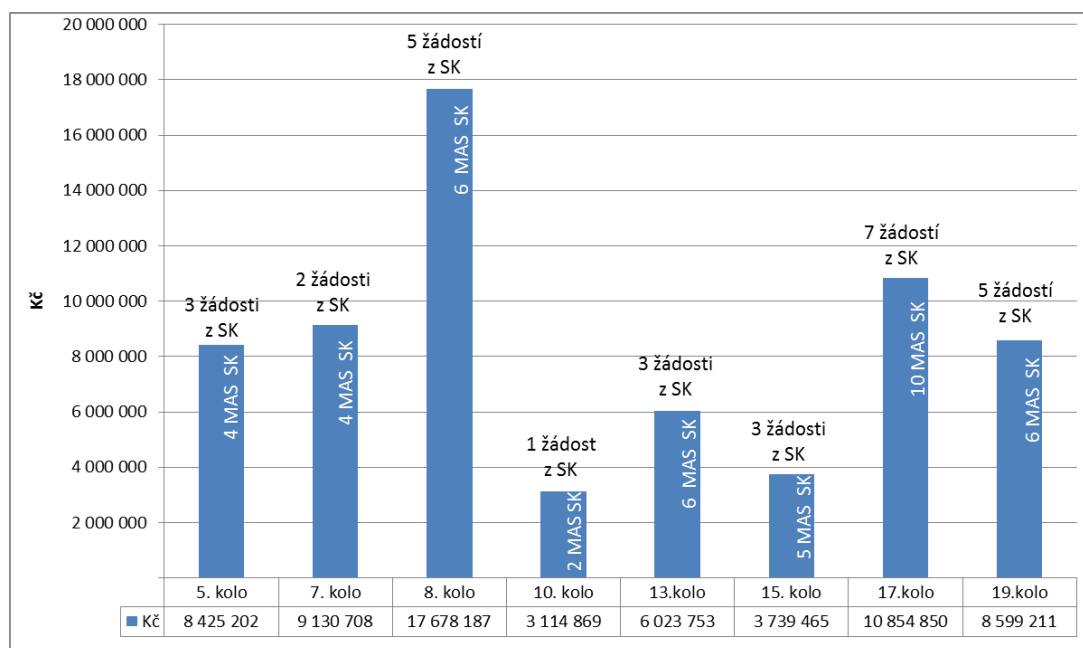
²⁸ V tomto sloupci není smysluplné uvádět součet projektů spolupráce, protože jeden projekt mohl být realizován 2 a více MAS.

Na území Středočeského kraje (tabulka č. 6) bylo k 27. říjnu 2016 registrováno 27 MAS²⁹, 13 z nich pak realizovalo projekty spolupráce buď s MAS ze Středočeského kraje nebo s MAS z jiného kraje či zahraničí. MAS, které nerealizovaly žádné projekty spolupráce v programovém období 2007 – 2013, jsou ve většině případů nově založená místní partnerství. Všechna níže uvedená data o délce fungování MAS se vztahují k listopadu 2016. Nejstarší MAS ve Středočeském kraji z hlediska doby fungování je Posázaví o.p.s. a Přemyslovské střední Čechy o.p.s. (obě fungují již 152 měsíců, více než 12,5 roku), nejmladší je pak MAS Svatováclavsko, z.s (19 měsíců, 1,5 roku). Průměrná délka fungování středočeské MAS je 89 měsíců (7 ¼ roku). Z tabulky je patrné, že nejvíce MAS vznikalo před a na začátku programových období. Sedm bylo založeno v roce 2006 (pro období 2007-2013) a šest v roce 2013 (pro období 2014-2020).

Celkem přinesly projekty spolupráce do území MAS ve Středních Čechách více než 67 mil. Kč. Nejzkušenější MAS jsou z pohledu počtu realizovaných projektů i získaných finančních prostředků Posázaví o.p.s. a Rakovnicko o.p.s. Tyto dvě místní akční skupiny realizovaly celkem 10 projektů spolupráce a z toho většinu z nich jako společné projekty. Posázaví o.p.s. pomáhala již v roce 2008 při založení Rakovnicko o.p.s. a od té doby spolu tyto dvě skupiny aktivně spolupracují. To vyplývá i z evaluace spolupráce obou MAS z roku 2011. U Posázaví o.p.s. je možné nalézt první zmínky o partnerské spolupráci již v roce 2000 (Posázaví o.p.s. 2012). Jedná se o období, kdy v ČR začíná být poprvé implementován předvstupní program SAPARD (2000 – 2004). Více než 50% finančních prostředků rozdělených v rámci projektů spolupráce středočeských MAS bylo rozděleno mezi 3 MAS (Posázaví o.p.s., Rakovnicko o.p.s. a MAS Podlipansko, o.p.s.).

29 V práci již není uvažována jako aktivní Místní akční skupina Mníšecko o.s., která již více než rok nevykazuje žádnou aktivitu a k 1.listopadu 2016 je i Národní sítí MAS evidováno území této MAS jako bílé místo (tedy území, na které nepůsobí žádná místní akční skupina).

Obrázek 14 **Počet žádostí (a následně realizovaných projektů) v jednotlivých kolech a rozdělení finanční prostředků MAS ve Středočeském kraji**

Zdroj: MZe ČR, vlastní zpracování

MAS ve Středočeském kraji realizovaly celkem 29 projektů národní či mezinárodní spolupráce. V tomto čísle jsou započítány i projekty, kde byla např. mezi jednou MAS ze Středočeského kraje a MAS z jiných krajů ČR. Graf (resp. obrázek) č. 14 zobrazuje rozdělení finančních prostředků na projekty spolupráce pro MAS ve Středočeském kraji za každé kolo výzvy. Dále je v grafu uvedeno, kolik MAS z tohoto kraje bylo v projektech zapojeno a kolik bylo celkem realizováno projektů, ve kterých byly zastoupeny MAS Středočeského kraje. Zajímavé je, že finančně největší projekty byly realizovány v prvních výzvách (7. kolo – průměrně 4 565 354 Kč na jeden projekt) a poté již průměrné náklady na projekt klesají a pohybují se kolem 1 500 000 Kč. Nejvíce prostředků bylo rozděleno v 8. výzvě, a to do 5-ti žádostí. Nejméně prostředků připadalo na následující 10. kolo.

11.3 Tematické zaměření projektů spolupráce

Zajímavější z hlediska naplnění cílů této práce je, než sledovat množství rozdělených finančních prostředků v jednotlivých výzvách v ose IV. 2.1 Realizace projektů spolupráce, zkoumat tematické zaměření projektů spolupráce, které MAS realizovaly. Z tohoto důvodu se práce podrobně zabývá tématy, která byla v projektech spolupráce obsažena. Na základě dostupných anotací k projektům spolupráce bylo možné 29 realizovaných projektů MAS Středočeského kraje rozdělit do 8 tematických celků, které zobrazuje následující tabulka (včetně rozdělení finančních prostředků do jednotlivých oblastí). Tabulka obsahuje všechna kola výzev 8. - 19.

Tabulka 7 **Tematické oblasti projektů spolupráce vč. finanční alokace v jednotlivých oblastech**

Tematické zaměření projektů spolupráce	Rozdělení finančních prostředků dle témat (v Kč)	Procentuální rozdělení z celkové alokace
Mapování (historie, památky, příroda)	22 225 766	32,89
Naučné stezky	14 110 277	20,88
Cestovní ruch	8 126 881	12,03
Místní produkce	6 341 073	9,38
Vybavení na akce	6 252 237	9,25
"Soudržnost"	5 079 357	7,52
Vzdělaný venkov	4 056 795	6,00
Propagace MAS	1 373 859	2,03
Celkem	67 566 245	100,00

Zdroj: Vlastní zpracování

Největší objem finančních prostředků připadl v projektech spolupráce na akce, které se zabývaly **mapováním historie, památek nebo přírody** v regionu s cílem zachovat vytvořené materiály budoucím generacím. Výstupem takovýchto projektů byly tištěné či elektronické publikace o historii či památkách v regionu. Z finančního hlediska připadlo na toto téma téměř 33 % přidělených prostředků. Dotazovaná R02 k tomuto tématu uvádí, že pro ně bylo důležité „*říct nejenom republice, jsme tady, něco tady děláme, ale i tady vevnitř, ...my se snažíme vytahovat z té historie a ukázat těm lidem, co vlastně tady mají za poklad, že je tady hezky a že mají být hrdí na to, že jsou odsud.*“ Uvedenými aktivitami MAS podporují budování identity, která je pro endogenní přístup i pro spolupráci velmi důležitá. Následovaly projekty zaměřené na budování naučných stezek, tedy většinou propojení území dvou nebo více sousedících MAS, které spojovalo společné téma. Na projekty, jejichž obsahem bylo budování **naučných stezek**, připadlo téměř 21 % prostředků. To, co se někdy označuje za přidanou hodnotu tohoto typu projektů, dokládá dotazovaná R04, která zmiňuje, že „*je úžasný, že třeba ty obce, kterých se to týká, který do toho byly zapojeny, tak to tam i udržují. Opravdu, když se něco rozbije, tak to opraví.*“ V této výpovědi lze nalézt uplatnění principu LEADER v praxi, kdy aktéři jsou schopni vlastními silami udržovat a rozvíjet místo, kde žijí.

Třetím nejčastějším tématem je podpora **cestovních ruchů**. Projekty byly např. zaměřené na „*zlepšení infrastruktury cestovního ruchu. To znamená nějaký panely pro vodáky, bezpečnost jezů, ... infrastruktura pro to, třeba v kempech, mola přístavní, uvaziště, takovýchle věcí. Bylo to poměrně široký spektrum těch věcí*“ (R06). Téměř shodné částky byly rozděleny

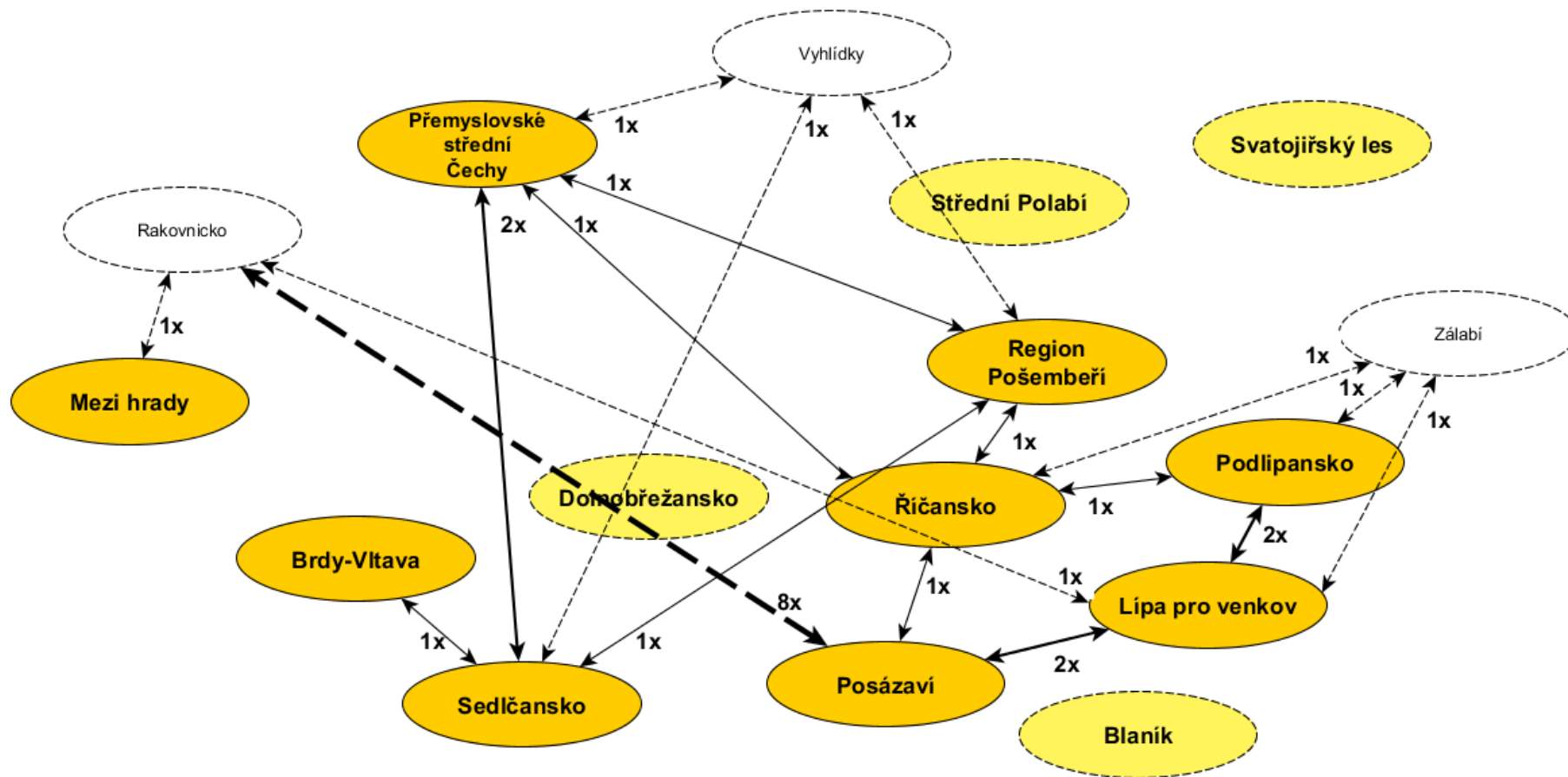
na projekty zabývající se podporou **místních výrobků a podnikatelů** (např. formou pořádání vernisáží, distribuci lokálních produktů na regionálních akcích apod.) a projekty zaměřené na **nákup vybavení pro pořádání regionálních akcí** (např. kulturních, sportovních, akcí pro děti). Necelých 8 % financí připadlo projektům, které se explicitně zabývaly posílením **soudržnosti obyvatel** zapojených MAS a provázáním a posílením vazeb mezi obyvateli (např. prostřednictvím vzájemného setkávání). Výstupem takových projektů má být upevnění lokální identity (uvědomění si vlastních kořenů) a mezilidských vztahů. I přesto, že v anotacích těchto projektů byla zmiňována především jejich nehmatatelná povaha, na konci textu je uvedeno, že hmatatelné výstupy jsou nedílnou součástí těchto projektů. R03 na toto téma uvedl: „*Ale já třeba radši vidím tvrdý projekty, i jsme to celou dobu dělali než měkký projekty, aby se to prožralo.*“ R11 pak zmiňoval, že „*poslední je Evropský sociální fond, do kterého mě se nechce. Na něj nadávám kudy chodím, byť sem z něj teď placeněj, protože prostě většina těch projektů je tam umělých. Přehazují se prachy vidlema a výsledky jsou umělá škatulka*“. Zde dotazovaný narážel právě na měkké projekty a jejich nehmatatelnou povahu.

Významným prvkem, který se v projektech (především těch zaměřených na vzdělávání obyvatel venkova) objevoval, byla myšlenka inspirovat místní obyvatele a naučit je „jak na to“ s tím, že ostatní již „zvládnou sami“. Tato idea odráží základní princip přístupu LEADER (a celého endogenního modelu rozvoje) a posouvá tento přístup od vnímání jako pouhý dotační zdroj k použitelnému (a i takto vnímanému) nástroji pro rozvoj a animaci venkovského prostoru, protože umožňuje venkovským aktérům „přemýšlet mimo zažité stereotypy“.

11.3.1 Síť vazeb formální spolupráce MAS Středočeského kraj

V následující části je zobrazena struktura vazeb (modifikovaná analýza sociálních sítí) mezi MAS Středočeského kraje prostřednictvím realizovaných projektů spolupráce podpořených z Programu rozvoje venkova ČR 2007-2013. Jedná se o horizontální síťování subjektů na stejné (regionální) úrovni.

Obrázek 15 Vazby v případě formální spolupráce MAS Středočeského kraje

Zdroj: vlastní zpracování

Schéma (obrázek č. 15) zobrazuje síť vzájemné (formální) spolupráce mezi místními akčními skupinami Středočeského kraje. U všech vazeb je zohledněna spolupráce v rámci schválených projektů ve všech výzvách mezi lety 2009 a 2013 (celkem 8 kol příjmu žádostí). Rozložení MAS ve schématu odpovídá reálnému rozložení MAS ve Středočeském kraji. MAS, se kterými byly provedeny rozhovory, jsou ve schématu označeny barevnými buňkami. Ty MAS, které jsou ohraničeny plnou čarou, realizovaly v minulém programovém období minimálně jeden projekt spolupráce. S MAS v bílých buňkách s přerušovaným ohraničením a vazbami nebyly rozhovory realizovány. MAS, které jsou ve světle okrových buňkách ohraničených přerušovanou čarou, jsou MAS, se kterými byly rozhovory provedeny, ale nerealizovaly žádný projekt spolupráce v období 2007-2013. Číslo u každé vazby udává počet společně realizovaných projektů spolupráce.

Z hlediska počtu vazeb probíhá nejintenzivnější spolupráce v Rakovnicko o.p.s. a Posázaví o.p.s., ale na druhou stranu tyto MAS spolupracují převážně pouze mezi sebou. Z tohoto lze usuzovat, že pokud naleznou místní partnerství vhodného a zodpovědného spolupracujícího partnera, přinese tato forma součinnosti do obou společenství neocenitelné zkušenosti a informace a jim se dobře spolupracuje. Toto dokládají i výstupy z rozhovorů v kapitole 1.4 Důvody ke spolupráci. Na druhou stranu zde vyvstává nebezpečí, že po určité době se v „omezeném“ okruhu nové nápady mohou vyčerpat, jak na to poukazuje dotazovaný R03: *„ale jinak, je potřeba, aby přišli noví lidé. Je to potřeba vidět jiným okem už a člověk potom zpitomí, vidí to svým“*. Na to, že noví aktéři přinášejí novou energii a nové poznatky poukazuje i dotazovaná v rozhovoru R01. V tomto případě lze poukázat právě na Granovetterovu studii zabývající se silou slabých vazeb z roku 1973. Granovetter (1973) došel k závěru, že pro fungování skupin či pro činnost jedinců jsou významnější právě slabé vazby než silné, protože nově příchozí dokáží kombinovat své zkušenosti z vnějšku (a často i z jiných oblastí, než je v případě této práce rozvoj venkova) s tím, jak to funguje v daném regionu (Lošťák et al. 2014: 169). Přináší širší úhel pohledu a mohou tak přispět k nalezení řešení, která nemusí být v zažitých strukturách fungování regionu pro „starousedlíky“ viditelná. Nejvyrovnanější je z pohledu počtu vazeb a spolupracujících partnerů ve Středočeském kraji MAS Říčansko o.p.s., která své projekty realizovala s pokaždé jinými partnery.

Nejčastěji bylo koordinacním místním partnerstvím Rakovnicko o.p.s. (6x), dále Posázaví o.p.s. (4x); MAS Podlipansko o.p.s. a MAS Říčansko o.p.s. (3x). Koordinací MAS má výhodu oproti participujícím (tedy účastnickým) MAS v tom, že vede celý proces spolupráce

a dohlíží na to, aby se všichni partneři aktivně zapojovali do projektu (Ray 2001: 288). Lze tedy předpokládat, že MAS bude v rámci této formy spolupráce tím zkušenější, jak vést a motivovat zapojené partnery, čím vícekrát byla koordinacním partnerstvím. V kraji existuje také relativně vysoký počet MAS, které nerealizovaly žádný projekt spolupráce s jinými komunitními společenstvími. To je zapříčiněno především tím, že 10 z 27 MAS vzniklo až v roce 2013 a později a jejich představitelé již neměli možnost se do výzev na projekty spolupráce zapojit.

Ve schématu (obr. č. 15) není zobrazena z důvodu přehlednosti mezinárodní spolupráce³⁰ se zahraničními místními akčními skupinami z dalších zemí Evropské unie. I středočeská místní partnerství však tuto formu spolupráce navazují. V nadnárodní spolupráci lze také spatřovat myšlenku odpovídající neo-endogenním modelu rozvoje, protože se zde propojují interakce mezi regionálními a nadregionálními aktéry (Ray 2001: 284). Kooperace probíhala mezi středočeskými MAS a MAS z Francie, Slovenska, Litvy, Finska, Rumunska. Do projektů mezinárodní spolupráce se zapojily Posázaví o.p.s., MAS Říčansko o.p.s., Lípa pro venkov z.s., MAS Podlipansko, o.p.s. a Místní akční skupina Zálabí, z.s. Tato forma spolupráce je významná především z toho důvodu, že přináší nové poznatky od aktérů působících vně České republiky a mohou tak přinést nová řešení problémů, která zatím nebyla v podmínkách ČR aplikována. Lze pozorovat významné rozdíly mezi intenzitou zapojení jednotlivých MAS (v různých zemích) do mezinárodních projektů spolupráce, jak na to poukazovala ENRD na své konferenci v Miláně, která se konala v září 2015³¹. Rozdílná intenzita zapojení do mezinárodní spolupráce může být podle ENRD částečně zapříčiněna jazykovými a kulturními bariérami, ale jako významný problém je zmiňováno především nastavení pravidel a procedur mezi jednotlivými členskými státy (případně regiony). Zmíněné důvody byly potvrzeny i v rámci rozhovoru, kdy dotazovaný R06 uvedl, že *„A teď ještě v jednání je jeden projekt, kterej je mezinárodní. To řídí XY jako koordinacní MASka a trošku je tam jako pekelec s tou mezinárodní spoluprací, protože to než se prostě vykořesponduje. Jsou v tom Rumuni, jsou v tom Francouzi a prostě než jako se dá dohromady. My bysme potřebovali už prostě ty věci řešit a ty Rumuni chtějí strašný prostě... to byl ten email, co jsem teď odpovídal,*

³⁰ Mezinárodní spoluprací je myšleno, že se do projektu zapojily jako partneři nejméně dvě MAS ze dvou různých zemí.

³¹ Konference s názvem LEADER/CLLD Conference – Strengthening Local Development through Cooperation, která se konala u příležitosti Expa 2015 v Miláně 25. září 2015. Autorka této práce se konference také zúčastnila. Akce byla pořádána ENRD a Generálním ředitelstvím pro zemědělství a rozvoj venkova. Bližší informace ke konferenci je možné nalézt na tomto odkaze: https://enrd.ec.europa.eu/news-events/events/leaderclld-conference-cooperation_en.

tak chtěli okamžitě, kolik projektů jsme podpořili. Ale k čemu jim to je, to jako nechápu prostě“.

Z analýzy také vyplynulo, že v rámci přesahu mezi jednotlivými kraji probíhá kooperace především s Jihočeským, Ústeckým krajem a krajem Vysočina. MAS Karlštejsko, z.ú. realizovala jeden projekt spolupráce s MAS z Ústeckého kraje, ale do spolupráce v rámci Středočeského kraje se vůbec nezapojila.

Převážná většina projektů spolupráce je realizována mezi podpořenými MAS³². Jedinou výjimkou je Brdy – Vltava o.p.s. (koordinační MAS, jeden projekt spolu s MAS Sedlčansko o.p.s.), MAS Mezi Hrady, z.s. (koordinační MAS, jeden projekt s Rakovnicko o.p.s.) a Místní akční skupina Zálabí, z.s. Tato MAS se účastnila také jako partnerská skupina mezinárodního projektu.

11.4 Zkušenosti účastníků rozhovorů s realizací formální spolupráce

Zástupci MAS, kteří měli zkušenost s realizací projektů formální spolupráce, mluvili nejen o tématech těchto projektů, ale také o svých zkušenostech při realizaci projektů, které jsou omezeny písemně definovanými podmínkami. Výpovědi níže zmiňují především zkušenosti s formálním nastavením pravidel projektů spolupráce.

Změna pravidel v průběhu realizace projektu byla jednou z často zmiňovaných negativních zkušeností zástupců MAS, kdy *„třeba ze strany SZIF dát dohromady vyúčtování a neustále se vlastně měnilo v pravidlech, v pravidlech se měnily podmínky. Takže společně jsme opravdu vždycky nacházeli nějaký řešení (pozn. autorky: spolupracující MAS mezi sebou) a to si myslím, bylo, je a do budoucna bude takový to pozitivní, že v tom člověk není sám, že se v tom neplácá a předáváme si vlastně ty naše zkušenosti“* (R04). V této odpovědi je pak zmíněna přidaná hodnota spolupráce v podobě společného řešení problémů. Toto zmiňuje také ENRD s tím, že společná práce, sdílení rizik a vzájemné využívání zkušeností a poznatků zvyšuje šanci na úspěšnou realizaci projektů spolupráce (ENRD 2012: 14). Podobný charakter výpovědi, ale přesto snad ještě významnější z pohledu spolupráce, je nejednotný výklad pravidel či špatně napsaná pravidla. *„Tam je prostě problém, že některý ty pravidla prostě jsou narychlo sesmolený dohromady a pravidla tvoří lidi, který jsou mimo realitu...“* (R12). Jedná se tak o nejasně nastavená „pravidla hry“, která jednání aktérů znesnadňují. Navíc tato situace odkazuje k nízké existenci důvěry (nutný předpoklad pro spolupráci), protože konání

³² Podpořená MAS je v kontextu této práce vnímána jako ta MAS, která získala na realizaci své rozvojové strategie prostředky z osy IV LEADER v rámci PRV ČR 2007-2013.

aktérů se v tomto případě stává transakčně velmi nákladným (Bělohradský 2002). Jak poznamenává Ray (2001: 290), nastavení spolupráce podpořené externími zdroji (chápáno zde v podobě projektů spolupráce) je stále výrazně formováno ne lokálními (horizontálními) toky/ aktéry, ale především směrem od centra k lokalitě, tedy vertikálními toky, které přichází z národní nebo evropské úrovně.

Dotazovaný R07 pak ve své výpovědi vystihl svou negativní zkušenost s projekty spolupráce. *„Takže s tou spoluprací máme at' ty negativní zkušenosti, protože co si budeme povídat. To, co se napíše do té žádosti je jedna věc, ta realita je někdy pak úplně tristní. Teprve při té realizaci člověk opravdu zjišťuje, jak to v té MASce je. Že to není tak hezký, jak je to na těch webovkách, třeba, že jsou tam za těma kulisama i prostě úplně šílený mnohdy věci a kdybych to byl býval věděl, tak bych s nima nespolupracoval (smích). Ale už jsme v tom namočený, takže co s tím a určitě to pro všechny je jako dobrá zkušenost, jo. Že třeba doufám, že jestli budou nějaký v budoucnu, říká se, že mají tam být nějaký spolupráce (pozn. autorky: v programovém období 2014-2020), že už třeba už ... jsme si už opravdu hlídali některý věci, abychom je tam nedeklarovali v žádosti, a pak jsme si tím naběhli vlastně, když to bylo na straně té spolupracující MASky. Jako napsat tam „zajistí MASka partnerská“ a ono ne a pak vám to přidělá šílený práce, že to musíte udělat za něj. Tak na co je pak partnerství, že jo“ (R07). Z výpovědi vyznívají dva významné body. Jedním z nich je to, že zjištění, zda si aktér vybral vhodného partnera pro spolupráci, přichází až ze zkušeností ze vzájemné (tedy realizované) spolupráce. Druhé zjištění pak vypovídá o tom, že některé projekty spolupráce byly uměle sepsány. Pravidla daná z vnějšku MAS „nutily“ přizpůsobovat spolupráci těmto podmínkám tak, aby měl projekt šanci být podpořen. Iniciativa tak často nevycházela odspodu, kdy by reflektovala potřeby existující v regionu, a projekt (resp. spolupráce) pak po „ukončení už mezi těma MASkama v tom směru asi moc nebude. Nevím, nechci být špatným soudcem, ale jo, že teď to funguje, v té každý MASce to samozřejmě nějak fungovat bude dál, ale jakoby ty vazby, který trošku to bylo jakoby namontovaný uměle, protože zase, protože ... to vymyslela ta koordinační MASka a trošku jsme se na to jako našroubovali s tím, jo“ (R06). Pro subjekty v regionu pak nebyly aktivity projektu zajímavé a MAS stálo hodně úsilí aktéry motivovat, aby se zapojili. Jak uvedl sám zástupce MAS, musí se „ten motor“ neustále přihřívát a tlačít dopředu, protože to nefunguje samo (R06). Podobně na zmíněný problém poukazuje i Binek a kol. (2011: 46) „pokud jsou (pozn. autorky: myšleno spolupráce a partnerství) uměle vytvořené nebo finančně účelové, pak se v tomto případě stávají významným paradoxem, který jednotlivé regiony spíše brzdí, než rozvíjí“.*

Zástupce jiné MAS uvedl, že nastavení nesmyslných podmínek byl důvod, proč se ze začátku do projektů spolupráce vůbec nechtěli zapojovat, „*my jsme neviděli smysl ty spolupráce v tom, že jedna MASka ze Středních Čech s druhou MASkou tamhle z Moravy bude dělat... ty projekty byly z části umělé skutečně. A dokonce ty umělé projekty, dvě MASky, který spolu nemají takřka nic společného, se domluvily, že budou něco dělat – jedna pojedje tam, druhá pojedje tam...tak v tom já nevidím projekt spolupráce. Byly tam spolupráce skutečně sousedů, který maj logiku nebo ty, který spojuje nějaká celkem unikátní činnost a spolupracujou, ano. Ale hodně těch projektů, nebo snaha uspět s nějakým projektem, který byl náročnější, to spíš byl problém, protože oni byli zvyklí na tuhle šablonu na SZIFu a ty na Ministerstvu zemědělství“ (R11). Projekty tak byly často napsány konvenčně, neoriginálně, aby odpovídaly stanoveným kritériím a paradoxně měly větší šanci být podpořeny (Ray 2001: 282). Tento přístup však není v souladu s principy LEADER, který mluví o inovativnosti a inovativnímu řešení problémů rurálního území. LEADER má rozvíjet inovativní myšlenky ve venkovském prostředí a ty, které jsou osvědčené přenášet do dalších oblastí po celé Evropě (Bruckmeier 2000: 224, Ray 2001: 290). Výše popsaná zkušenost tak dokládá zatím stále nedostatečné pochopení přístupu LEADER v českých podmínkách jako postmoderní formy intervence (Ray 2000: 165) a spíše naznačuje obavy zažitých institucí z ohrožení jejich moci. To dokresluje i výpověď dotazované, která uvedla, že „*ono komerční prostředí hodně vytvářelo ministerstvo a SZIF. Tím, že se muselo soutěžit o ty projekty spolupráce. A třeba na Západě to funguje (ve Francii) tak, že „tak tady máte, já nevím, 60 000 EUR na mezinárodní projekt spolupráce, vyberte si partnera, zrealizujte projekt. Tady byly výzvy a na SZIFu ta MASka si musela ty projekty napsat a vysoutěžit a tím v podstatě vytvářela konkurenční prostředí mezi MASkama“ (R08). V „novém“ programovém období EU 2014-2020 již došlo v tomto ohledu ke změně, kdy má každá MAS přidělenou alokaci na realizaci projektů spolupráce (v dané finanční alokaci jsou uvedeny prostředky na národní i mezinárodní projekty spolupráce). Výše alokace byla stanovena dle rozlohy dané MAS a počtu obyvatel. Důraz bude v novém období kladen v rámci projektů spolupráce na měkké akce. Tyto akce by měly být zaměřeny na témata, která si MAS stanovila ve své integrované strategii.**

12 Obsahová analýza článků o MAS Středočeského kraje v kombinaci s výstupy z realizovaných rozhovorů

12.1 Nástin použitého metodického nástroje

V předchozí části práce byl analyzován pohled zástupců MAS (semistandardizované rozhovory) týkající se problematiky spolupráce. Poté byla analyzována spolupráce formální (projekty spolupráce MAS podpořené z PRV 2007-2013). Analýza byla doplněna o zkušenosti dotazovaných zástupců MAS s touto formou spolupráce. V této kapitole je použit metodologický nástroj v podobě kvantitativní obsahové analýzy textů (jako standardizovaná technika studia dokumentů) a výstupy jsou opět dokresleny prostřednictvím výpovědí z provedených rozhovorů se zástupci MAS. Pomocí této obsahové analýzy dojde k dokreslení pohledu na (středočeské) MAS jako platformu, která má potenciál podněcovat spolupráci ve venkovském prostředí. Cílem této části práce je zjistit, jak je na středočeské místní akční skupiny pohlíženo v českém mediálním prostředí (nevědecká periodika) a jak jsou MAS představovány (prezentovány) nezaangažovaným aktérům. Pokud aktéři v regionu MAS znají (prostřednictvím toho, že se dovídají o jejích aktivitách = komunikace aktivit MAS) a důvěřují jí, budou ochotněji s MAS spolupracovat. Komunikace a důvěra byly v rozhovorech označeny jako impulsy pro vznik a následný rozvoj spolupráce.

Obsahová analýza textů byla zvolena jako vhodný nástroj pro analýzu dokumentů, protože kvantifikuje obsah sdělení prostřednictvím předem nastaveného souboru kategorií (Bryman 2008) a umožňuje měření stanovených proměnných v psaném textu (Kronick 1997: 58). Texty byly získány na základě monitoringu médií prováděného společností Newton Media a.s. pro členy Národní sítě MAS ČR. Jednalo se o monitoring tiskovin, internetových serverů, televizního vysílání a rozhlasu. Především se jednalo o Mladou frontu DNES, regionální Deníky a jejich internetové mutace, periodikum Veřejná správa, Zemědělec, Obec & finance a další regionálně vydávaná periodika. Týdenní výpis anotací článků je vždy jedenkrát týdně zveřejňován v zalogované části webových stránek Národní sítě MAS. Analytickou jednotkou výzkumu je tak v tomto případě zmiňovaná anotace (výňatek přibližně 110-ti znaků článku). Agentura Newton Media zpracovala dle zadání texty, které obsahovaly klíčová spojení slov „místní akční skupina“, „MAS“ a modifikace uvedených výrazů. Analýze podléhal soubor článků, které byly publikovány o středočeských MAS z období od 14. prosince 2015

do 6. listopadu 2016. Za toto období bylo o MAS publikováno celkem 878 textů³³. Podrobná analýza se však, jako celá tato disertační práce, zaměřuje především na obsah článků, které byly publikovány o středočeských místních akčních skupinách. Podrobné analýze z pohledu náplně článků podléhalo 164 textů. Pro potřeby statistického testování byla kvalitativní data transformována do kvantitativních kategorií (soubor proměnných). Za účelem kvantifikace dat byla sestavena kódovací kniha s cílem extrahovat „proměnné z textu v měřitelné podobě“ (Kronick 1997: 58). Jednalo se o převedení proměnných do postupů (neboli operací), kterými budou měřeny (Janák 2011: 71). Kódovací kniha je uvedena v příloze č. 2 této práce. Na základě popsaného postupu vznikla datová matice, „v níž každý řádek je určený pro jednu analytickou jednotku a jednotlivé sloupce obsahují proměnné“ (ibid). Datová matice byla vytvořena pomocí Microsoft Excel.

Pro potvrzení výzkumných otázek se zjištění z obsahové analýzy prolínají s výsledky statistického testování. Pro statistické testování byl použit software IBM SPSS Statistics 23. Data byla testována prostřednictvím χ^2 testu o nezávislosti sledovaných znaků na hladině významnosti 5 % ($\alpha = 0.05$). Nulová hypotéza nemohla být potvrzena v případě, že tabulková hodnota χ^2 byla nižší než hodnota testového kritéria χ^2 . Pro určení síly závislosti byl použit Phi koeficient, který se používá pro tabulky 2x2, tedy pro asociační tabulky a Cramerovo V, které se používá pro tabulky větší než 2x2, tedy v případě kontingenčních tabulek. Oba koeficienty nabývají hodnot od 0 (znaky jsou naprosto nezávislé) do 1 (úplná závislost).

12.2 Analýza článků dle jednotlivých krajů ČR

Pro pochopení celkového kontextu publikovaných článků o MAS ve Středočeském kraji bylo nejprve vhodné zasadit sledovanou problematiku do republikového kontextu. Z celkového počtu 878 článků vyšlo 18,68 % ve Středočeském kraji, následuje kraj Plzeňský s 10,36 % a dále pak články, které nebylo možné přiřadit k určitému kraji (9,79 %). Kraje, kde vyšel nejvyšší počet článků, jsou všechny soustředěny v jižní a střední části České republiky. Tato lokace a vysoký počet publikovaných článků může mít souvislost se silnějším pocitem lokální identity a větším zájmem obyvatel participovat (a spolupracovat) na veřejném životě (Vajdová 2008: 35). Toto je v souladu i s Robertem Putnamem (1993), podle něhož jsou právě sociální sítě občanské angažovanosti zásadní pro vytváření sociálního kapitálu (Putnam in Stachová 2008). Zmíněné z velké části dokládá také studie Bernarda a kol. (2011), který na základě použití shlukové analýzy dochází k závěru, že shluky obcí s nadprůměrnými

³³ Od 1.1.2007 – 30.6.2015 bylo o MAS v tisku, internetových serverech, televizi a rozhlasu publikováno celkem 7 300 článků (Zdroj: Jednání výboru NS MAS ČR).

hodnotami lze nalézt spíše v jižních částech Čech a zde je dle něj intenzivnější lokální veřejný život.

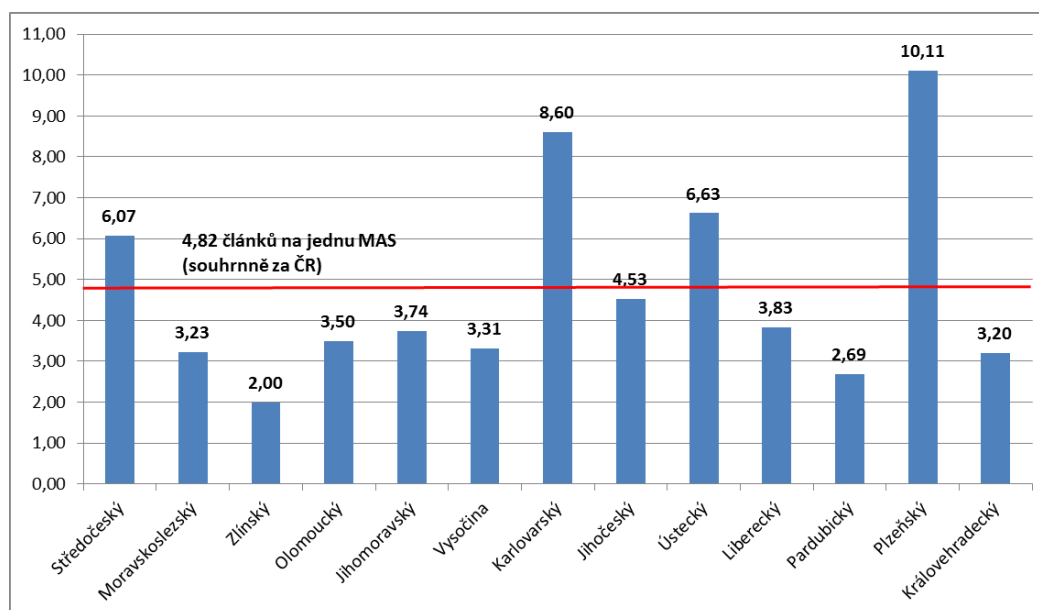
Zajímavé je, že severněji položené kraje (Liberecký, Pardubický, Moravskoslezský, Královeshradecký) vykazují nižší počty publikovaných článků. Toto zjištění potvrzuje i autorčin výzkum provedený na textech o místních akčních skupinách z roku 2013 (Boukalová et al. 2016: 154). V těchto regionech často převládají průmyslová odvětví a z hlediska historických okolností prošly tyto kraje v průběhu minulého století výraznou obměnou obyvatel. Na přetržení tradičních vazeb a určitou vykořeněnost vlivem dosídlování nového obyvatelstva bez jakéhokoliv vztahu k tomuto území, poukazuje např. Binek a kol. (2010) nebo Perlín (1999). Lidé, kteří zde žijí, si nestihli vytvořit silné sociální vazby, které jsou pro přejímání tradic a podporu lokální identity nezbytné. Právě identita je v tomto ohledu velmi důležitá, neboť vytváří základ pro soudržnost, ztotožnění se se společnými cíli, což pak vede k dlouhodobé spolupráci (Binek a kol. 2012). Význam spolupráce je nedoceněný a toto může také souviset s nízkým počtem publikovaných článků. V případě Libereckého a Karlovarského kraje pak nízký počet textů souvisí pravděpodobně s nízkým počtem zde působících MAS. V případě Zlínského kraje byl předpokládán vyšší počet publikovaných článků, především z toho důvodu, že zde působí vyšší počet MAS, ale ve sledovaném období zde vyšlo pouze 4,1 % článků. Tento výsledek však koresponduje se zjištěním Bernarda a kol. (2011: 133), který na základě shlukové analýzy uvádí, že pro tuto oblast jsou typické shluky obcí s nízkou intenzitou lokálního veřejného života. Samotná obsahová analýza však nedokázala nalézt důvod tohoto nízkého počtu.

Tabulka 8 **Procentuální rozdělení článků dle jednotlivých krajů ČR**

Kraj	Počet MAS k 11/2016	Počet článků	Procentuální rozdělení článků dle krajů
Středočeský	27	164	18,68
Plzeňský	9	91	10,36
Nespecifikováno	-	86	9,79
Jihočeský	17	77	8,77
Jihomoravský	19	71	8,09
Olomoucký	16	56	6,38
Vysočina	16	53	6,04
Ústecký	8	53	6,04
Královeshradecký	15	48	5,47
Karlovarský	5	43	4,90
Moravskoslezský	13	42	4,78
Zlínský	18	36	4,10
Pardubický	13	35	3,99
Liberecký	6	23	2,62

Zdroj: vlastní šetření

Obrázek 16 Počet článků na jednu MAS v daném kraji

Zdroj: vlastní šetření

Po přepočtení článků na jednu MAS v daném kraji lze usuzovat na nejpropracovanější systém komunikace a předávání informací v Plzeňském kraji (10,11 článků na jednu MAS). Následuje kraj Karlovarský (8,6 článku na jednu MAS) a Ústecký (6,63 článku na jednu MAS). Zde připadá na jednu MAS 2x více článků, než je celorepublikový průměr (4,82 článku na MAS). Ve Středočeském kraji vychází 6,07 článku na MAS. Při komparaci s autorčinou analýzou z roku 2013 tak MAS v Plzeňském kraji zůstávají nejvíce aktivní z hlediska informování veřejnosti (Boukalová et al. 2016: 153). Počet publikovaných článků se v jednotlivých měsících lišil. Nejméně článků bylo o MAS vydáno v srpnu 2016. Jednalo se o 54 textů. Nejvíce článků vyšlo v dubnu 2016, celkem 114. Důvod vyššího počtu textů ve srovnání s ostatním měsícem se však nepodařilo v rámci analýzy objasnit. Ostatní měsíce se v počtu článků výrazně nelišily. Průměrně vyšlo za měsíc o MAS v ČR 81,6 článků. Průměrný počet publikovaných článků v jednom měsíci zůstává shodný v letech 2016 i 2013 (Boukalová et al. 2016: 152). Lze tak usuzovat, že v průběhu let je průměrně měsíčně o MAS publikováno stejné množství článků.

12.3 Analýza článků - MAS Středočeského kraje

O místních akčních skupinách, které působí na území Středočeského kraje, bylo ve sledovaném období od 14. prosince 2015 do 6. listopadu 2016 publikováno celkem 164 článků. Jednalo se o nejvyšší počet zveřejněných textů v jednotlivých krajích. Důvodem může být jak nejvyšší počet místních partnerství ve Středočeském kraji, tak aktivní zájem středočeských MAS o to, jak informovat veřejnost. To dokládá například seminář „Evaluace

mediálního obrazu MAS při naplňování Strategických plánů LEADER v období 2007-2013“, který se uskutečnil jako jedna z aktivit projektu spolupráce MAS financovaného z PRV 2007-2013. Seminář proběhl v dubnu 2015 a znalosti získané na tomto semináři mohli zástupci MAS uplatit v textech, které podléhaly obsahové analýze. Obsahem semináře bylo jak představení mediálního obrazu MAS, který prezentovala autorka této disertační práce, tak praktická ukázka tvorby mediálně atraktivních zpráv a vhodný způsob komunikace s médii.

Téměř shodně bylo zveřejněno textů na internetu (47,5%) a v tištěných regionálních denících (nebo v regionálních sekcích celostátních deníků) (49%). Okrajově byly MAS zmíněny v celostátním tisku (necelá 2 %) a odborně zaměřených titulech (1%). Při pohledu na regionální strukturovanost článků bylo nejvíce textů publikováno na Nymbursku (15%) a Kolínsku (12%). Následovalo Příbramsko (9,76%) a Benešovsko (9,15%). Vždy byl brán v tomto případě součet článků v tištěné verzi periodika a jeho internetové mutaci. Ve všech ostatních bývalých okresech v kraji bylo publikováno méně než 8% textů. Nejvíce článků bylo vydáno v dubnu a červenci 2016. Zde je odlišnost od republikové úrovně, kde bylo nejvíce článků publikovaných v červnu 2016. V případě tištěných periodik nalezneme články o místních akčních skupinách ve Středočeském kraji nejčastěji na druhé až třetí stránce.

Zajímavé je, že 1/3 všech článků 164 článků se doslovně opakovala a byla publikována v tištěné i internetové mutaci daného periodika. V 76 % textů publikovaných ve Středních Čechách o místních akčních skupinách bylo možné nalézt název konkrétní MAS. Nejčastěji byla zmiňována MAS Podlipansko, o.p.s. a to především díky tomu, že dokázala ten samý článek publikovat v několika mutacích regionálních deníků i na jejich webových stránkách. Celkem tak byla tato MAS zmíněna ve 42 člancích. O této MAS vyšlo 14 článků zaměřených na různá témata a dalších 28 bylo zcela totožných (i přesto to byla nejčastěji zmiňovaná MAS ze Středočeského kraje). V případě MAS Podlipansko, o.p.s. lze tak usuzovat na propracovaný systém komunikace směrem vně MAS, k aktérům v regionu. Následovala Místní akční skupina Svatojiřský les, z.s. a MAS Podbrdsko, z.s. O obou těchto MAS bylo publikováno 12 článků³⁴. Z celkového počtu 27 MAS, které působí na území Středočeského kraje, bylo v člancích explicitně zmíněno 18 z nich. Zajímavé je, že bylo zmíněno 9 podpořených a 9 nepodpořených MAS z programového období 2007-2013. Potvrdil se však základní předpoklad, že podpořené MAS lze považovat za zkušenější a znalejší komunikace s veřejností a proto budou v člancích uváděny častěji než nepodpořené. Celkem bylo oněch

³⁴ V jednom článku mohlo být zmíněno i více MAS. Z tohoto důvodu je uvažováno o počtu zmínění dané MAS v textech a nerovná se toto číslo počtu článků, ve kterých byla daná MAS zmiňována.

18 MAS uvedeno 91krát, z toho v 65 % případů se jednalo právě o podpořené MAS. Průměrná doba fungování MAS ve Středočeském kraji je 89 měsíců (7 a čtvrt roku), ale průměrná doba fungování MAS, které svoji činnost prezentují v periodikách, je 100 měsíců (8 a čtvrt roku). Nejčastěji zmiňované MAS (Podlipansko – uvedena 14x, Svatojiřský les – 12x, Podbrdsko – 12x, Říčansko – 7x, Vyhlídky – 7x a Lípa pro venkov – 6x) pak fungují v průměru dokonce 130 měsíců (téměř 11 let). Jedná o zkušenější lokální partnerství, která si na základě znalosti principů přístupu LEADER začínají uvědomovat důležitost přenosu zkušeností a informací a které podporují sociální sítě jako nedílnou podmínku vzájemné spolupráce ve venkovských oblastech. Právě přenosem zkušeností a znalostí je možné rozšiřovat příklady dobré praxe, jak v rámci místní komunity, tak i za její hranice.

I z provedených rozhovorů lze usuzovat, že (a to především ty zkušené MAS) kombinují způsoby prezentace svých aktivit s cílem dosáhnout toho, že budou v regionu známé. Tím posilují důvěru v MAS jako lokální sdružení, což následně podporuje spolupráci. *„Takže spíš jsme šli tou cestou, že skrz ty podnikatele jsme propagovali tu MASku. Za minimálních nákladů o sobě co nejvíc říct a je pravdou, že když tam – a to se nám osvědčuje, když tam přivezete ty místní produkty, tak pak je ta spolupráce živá. Ne že se jenom všichni, to je až na konci, že se všichni opijou, ale že přitom posezení, prostě u toho je to mnohem lepší než když si budeme povídat o prospektu nějakým“* (R07). Což potvrzuje i výrok dotazované R04, která mluví o tom, že pokud je MAS dobře propagována, nepropaguje jen sebe, ale i ostatní subjekty z území, protože *„my jsme MASka, ale jsme vlastně ty obce, jsme podnikatelé, jsme neziskovky, mikroregion, to všechno je vlastně místní akční skupina a pokud propagujeme MASku, propagujeme vlastně tohle všechno“*. MAS se směrem k aktérům v území však dokáže prezentovat i jiným způsobem, kdy *„je to nejenom o propagaci, ale o tom, že mají nějakou akci a chtějí na to nějaké ceny, tak jim seženeme ceny, nebo je nasměrujeme, nebo jim pomůžeme se sponzorama, nebo tam osobně, fyzicky i jsme, protože pokud jim někdo vypadne organizačně, taky zaskočíme“* (R02).

Z provedených rozhovorů vyplynulo, že zástupci MAS preferují prezentaci činností MAS spíše neformálním způsobem v podobě setkávání a osobní prezentace aktivit MAS. Proto kladou důraz na prezentaci aktivit MAS v podobě účasti na regionálních akcích, aby si obyvatelé regionu dokázali s MAS spojit konkrétní osoby. V případě článků se totiž čtenář nepotká s konkrétním představitelem MAS.

Tabulka 9 Témata, se kterými jsou MAS ve Středočeském kraji zmiňovány

MAS je zmiňována:	Počet článků	%
Organizuje/spoluorganizuje akci	44	27,16
Nelze zařadit	21	12,96
Informuje o své činnosti	20	12,35
Poskytuje finance na ...	18	11,11
Je pozvaná na setkání	17	10,49
Obnova památek	15	9,26
Regionální školství	9	5,56
Spolukoordinuje rozvoj regionu (mimo cestovní ruch)	7	4,32
O členství v MAS	5	3,09
Spolukoordinuje cestovní ruch	3	1,85
Koordinuje regionální značení	3	1,85
Tvoří SCLLD	2	1,23

Zdroj: vlastní šetření

V souvislosti s MAS je nejčastěji zmiňováno organizování regionální akce (např. úklidová akce, kulturní akce s programem, místní výstava). Jak píše Lošťák a Hudečková (2010: 260) pořádání akcí podporuje regionální identitu. Snaha posílit regionální identitu byla v rozhovorech označována jako důvod pro vznik a rozvoj spolupráce. Proto lze usuzovat, že MAS informuje veřejnost nejčastěji o organizaci místní akce, protože pak zpětně očekává, že veřejnost bude MAS znát, získá k ní důvěru a bude s ní ochotněji spolupracovat. Zde je možné nalézt odkazy k nehmataelným faktorům, teorii učících se regionů a tedy první známky posunu od exogenního k endogennímu modelu rozvoje venkova. Následují články, kde MAS informuje o svých aktivitách (12,2 %) jako například Den otevřených dveří v MAS, MAS má stánek na regionální akci a prezentuje svoji činnost (význam tohoto typu prezentace dokládají i výpovědi z rozhovorů uvedené výše), představení nového loga MAS, představení aktivit MAS zahraničním návštěvníkům. V textech se objevovala i problematika poskytování finančních prostředků MAS na zajištění potřeb v regionu (necelých 11 %). Zde se tematicky jednalo o finance na stavbu rozhledny, na činnost dobrovolného svazku obcí, financování kulturní akce a obecnou informaci o tom, že budou místní akční skupiny poskytovat finanční prostředky žadatelům ze svého území prostřednictvím Integrovaného operačního programu. V člancích z roku 2013 se jednalo o celých 31,5 % analyzovaných článků (Boukalová et al. 2016: 155). Pokles četnosti výskytu tohoto tématu lze spatřovat především v tom, že bylo ukončeno financování programového období 2007-2013, v rámci něhož MAS alokované prostředky rozdělily a nové období 2014-2020 ještě nezačalo. MAS tak, ač nové období

oficiálně trvá již tři roky, zatím žádné prostředky nerozdělovaly. Z tohoto důvodu se pozornost článků nasměřovala ve sledovaném období od prosince 2015 do listopadu 2016 k jiným tématům, protože média píšou o aktuálním dění. Propagace nebyla hlavní oblastí rozhovorů, přesto lze v provedených interview nalézt zmínky týkající se prezentace MAS navenek. Dotazovaná R01 uvedla, že pro novináře organizovali tzv. press trip, kterým do svého území pozvali redaktory a ve spolupráci s podnikateli v cestovním ruchu vytvořili pro novináře společně program.

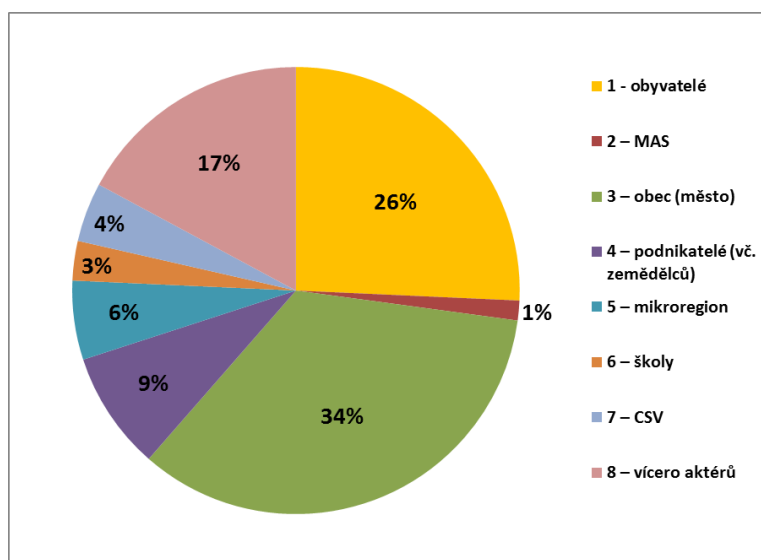
Velmi okrajově byla v textech zmiňována příprava nebo proces hodnocení Strategie komunitně vedeného místního rozvoje. Je tomu pravděpodobně proto, že MAS své strategie ve většině případů dotvářely na přelomu roku 2015 a 2016 a do března 2016 je odevzdaly k hodnocení na Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Ve fázi „doladování“ podoby strategií podle požadavků řídicích orgánů pak MAS nespátřovaly důvod komunikovat široké veřejnosti neustálý proces doplňování strategií. Jedinou výjimkou je MAS Blaník, z.s. O ní vyšel ve sledovaném období článek zabývající se jak přípravou témat strategie, tak podáním strategie k hodnocení. Vedle „klasických témat“, kterými se MAS zabývají (např. obnova památek), se začíná od začátku roku 2016 objevovat i rozvoj regionálního školství. Postupem roku 2016 se stále více MAS začalo zapojovat do tzv. Místních akčních plánů rozvoje vzdělávání. Lze usuzovat, že MAS z důvodu zpoždění programového období v ČR začaly diverzifikovat svou činnost a ujal se koordinátora plánování regionálního školství ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností (články o zpracování tohoto dokumentu byly zmiňovány např. v souvislosti s MAS Dolnobřežansko o.p.s., MAS Podlipansko, o.p.s., MAS Podbrdsko, z.s., MAS Nad Prahou o.p.s., MAS Svatojiřský les, z.s.). Posun směrem k regionálnímu školství se jeví být logickou diverzifikací aktivit MAS. Venkovské lokality totiž disponují pouze omezenou absorpční kapacitou a MAS patří k aktérům z území, kteří by se měli orientovat v problematice komunitního plánování. Podstatou projektů zabývajících se rozvojem regionálního školství je posílení participace a spolupráce škol, zřizovatelů a žáků a jejich rodičů. Těmito aktivitami tak mohou MAS významně přispět k animaci území. Ostatní témata z tabulky č. 9 jsou shodná s těmi, která se objevovala v textech i v roce 2013 a lze tak usuzovat, že se s nimi MAS dlouhodobě zabývají. Jedná se například o oblast cestovního ruchu, regionální značení nebo obnovu památek.

Velmi podobné s předchozím výzkumem (Boukalová et al. 2016) zůstává to, že 59 % článků o středočeských MAS vůbec nezmiňovalo spolupráci. Přesto, že je kooperace v přístupu LEADER charakterizována jako jeden z klíčových prvků pro rozvoj venkova, protože

bez ní nelze zajistit rozvoj při zapojení místních lidí do spolurozhodování o budoucnosti regionu. V textech z roku 2013 to bylo 63 % (články pocházely z celé ČR). V textech z roku 2016, kde se spolupráce objevovala (41 %), bylo možné v 97 % článků nalézt název konkrétní MAS. To znamená, že pokud bylo možné usuzovat z obsahu článku na přítomnost spolupráce mezi lokálními nebo nadlokálními aktéry a MAS, byl v článku téměř vždy uveden název konkrétní středočeské MAS. V tomto případě lze usuzovat na korelaci mezi tím, že článek pojednával o spolupráci a zmíněním názvu MAS. Z tohoto důvodu bude v následující části práce předpokládána závislost podléhat statistickému testování. Tematicky byly články zmiňující spolupráci tematicky velmi pestré od práce s kronikou, kulturní akci, vzdělávacích seminářů, spolupráce se školami, cestovní ruch po zahraniční návštěvu. Převládaly však aktivity, které mají „tvrdý“ výstup jako například budování cyklostezek nebo obnova památky.

V téměř 71 % textů pak byla MAS uváděna jako „jednající aktér“. Subjekt, který něco organizuje, koordinuje, aktivně koná. To je v souladu i s provedenými rozhovory, kdy zástupce MAS lze označit za hráče, jejichž cílem je namotivovat další subjekty z území k aktivní účasti na aktivitách v regionu. Ve zbylých textech (29 %) pak byla MAS označena jen za „pasivního hráče“, kdy z textu nebylo patrné, že by sama MAS aktivně něco vykonávala nebo s někým spolupracovala (v textu byla pouze zmíněna existence MAS). Z tohoto důvodu bude v následující části práce statisticky testována závislost mezi proměnnými MAS jako aktivní hráč v rozvoji regionu a přítomnost spolupráce v publikovaném textu.

Obrázek 17 **Subjekty, se kterými MAS nejčastěji spolupracují**

Zdroj: vlastní šetření

Pokud byla v textech zmiňována spolupráce, spolupracovaly MAS v 34 % případů s veřejným sektorem, ve 26 % s obyvateli v jejich území. Zde se jednalo především o jednotlivce (senior, student) nebo byla zmiňována kombinace kooperujících subjektů (například MAS, nezisková organizace a podnikatelé, farnost a agentura pro zemědělství a venkov, vodáci, starostové a dobrovolníci, zemědělské družstvo a zemědělský svaz). V případě článků, kde je zmiňována spolupráce vícero subjektů, lze nalézt fungující sociální síť kooperujících aktérů, provázanost soukromého, neziskového a veřejného sektoru a jejich vzájemné interakce zastřešené MAS jako koordinátorem realizovaných aktivit. Toto může být důkazem skutečnosti, že je MAS novým sociálním hnutím na venkově, která se vyznačují sítí neformálních interakcí mezi pluralitou jednotlivců, skupin a/nebo organizací (Woods 2008: 129). Ostatní subjekty pak byly zmiňovány pouze okrajově. Nejčastěji MAS spolupracují s dalším subjektem při organizaci regionální kulturní nebo společenské akce (10 MAS z 18), následuje informování o činnosti MAS za pomoci dalších subjektů, koordinace rozvoje regionu a spolupráce se základními a mateřskými školami (vždy 3 MAS z 18). Jako zajímavé se jeví sledovat korelaci mezi tématem, se kterým je MAS zmiňována a přítomností spolupráce v textech, proto bude toto podléhat statistickému testování.

12.4 Souvislost mezi sledovanými jevy

V textu níže je uvedeno statistické testování jevů, které bylo z hlediska dokreslení zkoumané problematiky účelné sledovat.

12.4.1 Souvislost 1 - Zmíněna konkrétní MAS a přítomnost spolupráce

Z provedené obsahové analýzy bylo usuzováno na přítomnost statistické závislosti mezi proměnnými Název MAS a Přítomnost spolupráce. Z tohoto důvodu byla testována nulová hypotéza, která byla zformulována jako H_{01} : *mezi uvedením konkrétní MAS a přítomností spolupráce v textu neexistuje závislost*. Uvedením konkrétní MAS je myšleno, zda je v článku zmíněn název MAS. Přítomnost spolupráce byla sledována v tom smyslu, zda bylo možné v textu nalézt zmínku o spolupráci nebo odkaz ke spolupráci s dalšími subjekty.

Tabulka 10 **Závislost mezi zmínkou o konkrétní MAS a přítomností spolupráce**
 přítomnost_spoluprace * zminena_konkretni_mas Crosstabulation

Count		zminena_konkretni_mas		Total
		ano	ne	
pritomnost_spoluprace	ano	65	2	67
	ne	60	37	97
Total		125	39	164

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	27,027 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	25,122	1	,000		
Likelihood Ratio	32,969	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	26,862	1	,000		
N of Valid Cases	164				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,93.

b. Computed only for a 2x2 table

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,406	,000
	Cramer's	,406	,000
N of Valid Cases		164	

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Vypočtené testové kritérium χ^2 je vyšší než tabulková hodnota na hladině významnosti 0,05 (počet stupňů volnosti 1). Mezi sledovanými znaky Název konkrétní MAS a Přítomnost spolupráce existuje statisticky významná závislost. Sílu závislosti je možné ohodnotit jako středně silnou, protože koeficient asociace dosahuje hodnoty 0,406. Pokud byl uveden název MAS, lze články charakterizovat jako takové, kde MAS konala „něco konkrétního“ pro své území. Cílem zástupců MAS je „vždycky jakoby to území zviditelnit všude, nebo i tu MASku“ (R03). A podporuje to i výpověď dotazované R04, která uvedla: „Asi je to spíš o povědomí tady lidí o MASce. My jsme se teď kon hodně, nechci říct, zviditelnili, ale víc se o nás ví. Je to určitě přirozený vývoj toho, že těch projektů je tady vytvořeno víc. Všude jsou ty povinný cedule samozřejmě. Děláme naše akce nebo jsme jako partneři zvaný na jiný akce. Pořád je nás, dá se říct, někde vidět. To je taky strašně důležitý“. Proto je možné v 76 % článků, ať už mluví o spolupráci nebo ne, najít název konkrétní MAS. Pokud nebyl uveden název MAS, jednalo se o články, kde byla MAS zmiňována jako jeden z aktérů na venkově bez další návaznosti na konkrétní aktivitu v regionu nebo se články vztahovaly ke konkrétní regionální aktivitě, ale autor článku „jakoby“ opomněl název MAS uvést.

12.4.2 Souvislost 2 - MAS jako aktivní hráč a přítomnost spolupráce

Přítomnost aktivního a jednajícího aktéra byla v rozhovorech uváděna jako předpoklad pro vznik spolupráci. Z tohoto důvodu je předpokládána pozitivní korelace mezi aktivním „hráčem“ v podobě MAS a přítomností spolupráce v publikovaných člancích. Nulová hypotéza byla zformulována následovně H_0 : *neexistuje závislost mezi tím, zda je MAS v článku uváděna jako aktivně jednající aktér a přítomností spolupráce*. Aktivita MAS byla sledována na úrovni toho, zda MAS v článku vystupovala jako subjekt, který aktivně něco koná. Přítomnost spolupráce byla sledována v tom smyslu, zda bylo možné v textu přímo nalézt zmínku o spolupráci nebo odkaz ke spolupráci s dalšími subjekty kolem MAS.

Tabulka 11 **Závislost mezi aktivitou MAS a přítomností spolupráce**

pritomnost_spoluprace * aktivita_mas Crosstabulation

Count		aktivita_mas		Total
		ano	ne	
pritomnost_spoluprace	ano	50	17	67
	ne	66	31	97
Total		116	48	164

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,830 ^a	1	,362		
Continuity Correction ^b	,543	1	,461		
Likelihood Ratio	,838	1	,360		
Fisher's Exact Test				,388	,231
Linear-by-Linear Association	,825	1	,364		
N of Valid Cases	164				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,61.

b. Computed only for a 2x2 table

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,071	,362
	Cramer's	,071	,362
N of Valid Cases		164	

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Testové kritérium 0,830 je menší než tabulková hodnota na hladině významnosti 0,05 (počet stupňů volnosti 1). I přesto, že tomu výstupy z obsahové analýzy nenasvědčovaly, lze potvrdit H_{02} o nezávislosti sledovaných proměnných. S pravděpodobností 95 % neexistuje mezi sledovanými znaky statisticky významná závislost. Přesto byla MAS v 70,73 % článků zmiňována jako aktivně jednající subjekt. Toto vyplývá i z provedených rozhovorů, kdy lze představitele MAS označit za aktivně jednající aktéry, kteří cítí, že by aktivní být měli a přebírají odpovědnost za území dané MAS. Právě aktivita a entusiasmus podněcují spolupráci subjektů v území a je důležité, aby i v publikovaných textech, byla MAS zmiňována jako aktivně jednající aktér.

12.4.3 Souvislost 3 - Přítomnost spolupráce a téma, se kterým je MAS zmiňována

Nulová hypotézu H_{03} byla zformulována jako: *neexistuje závislost mezi přítomností spolupráce a tématem, se kterým je MAS zmiňována*. Přítomnost spolupráce byla sledována v tom smyslu, zda bylo možné v textu přímo nalézt zmínku o spolupráci nebo odkaz ke spolupráci s dalšími subjekty kolem MAS. V případě tématu, se kterým je MAS v textu zmiňována“ byly sledovány konkrétní aktivity, které se vázaly v textu přímo k MAS. Pro potřeby statistického testování byly proměnné seskupeny do čtyř kategorií a to, „Organizuje nebo spoluorganizuje regionální akci“, „Poskytuje finance“, „Koordinuje rozvoj regionu“ a „Z kanceláře MAS“.

Tabulka 12 **Závislost mezi přítomností spolupráce a tématem, se kterým je MAS zmiňována**

pritomnost_spoluprace * tema_se_kterym_je_mas_zminena Crosstabulation

Count		tema_se_kterym_je_mas_zminena				Total
		organizuje_nebo_s poluorganizuje_reg ionalni_akci	z_kancelare_m as	koordinuje_r ozvoj_region u	poskytuje_ finance	
pritomnost_spoluprace	ano	28	22	17	0	67
	ne	16	22	20	18	76
Total		44	44	37	18	143

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,033 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	27,945	3	,000
Linear-by-Linear Association	16,387	1	,000
N of Valid Cases	143		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,43.

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,384	,000
	Cramer's V	,384	,000
N of Valid Cases		143	

Zdroj: vlastní zpracování pomocí SPSS

Testové kritérium χ^2 je větší než tabulková hodnota na hladině významnosti 0,05 (počet stupňů volnosti 2). Nelze potvrdit H_0 a s pravděpodobností 95 % existuje mezi sledovanými znaky Přítomnost spolupráce a Téma, se kterým je MAS zmiňována statisticky významná závislost. Sílu této závislosti lze charakterizovat jako středně silnou (0,384). Pokud byla MAS zmiňována v souvislosti s poskytováním finančních prostředků subjektům v regionu, nikdy nebyla zmíněna spolupráce. V případě těchto článků jsou MAS prezentovány pouze jako subjekty poskytující finanční prostředky bez další přidané hodnoty pro region. Místní lidé tak nemají možnost dozvědět se o místních akčních skupinách více, než že poskytly peníze na realizaci určité akce. Pokud byla v souvislosti s MAS uváděna koordinace regionální akce nebo informace z kanceláře MAS, bylo množství článků, které uvádělo a neuvádělo spolupráci, téměř shodné.

13 Souhrn zjištění z provedeného výzkumu

V rámci výstupů výzkumu lze poukázat na některé zajímavé skutečnosti, které se váží ke spolupráci a fungování místních akčních skupin ve Středočeském kraji.

13.1 Zjištění první – střetnutí governance a government

Místní akční skupiny reprezentují v praxi myšlenky neo-endogenního typu rozvoje venkova. Každá MAS je unikátní a právě na specifikách každé MAS by mělo být postaveno její fungování ve smyslu využití pozitivních (disperzních³⁵) nerovností či růzností, které v regionu existují. Zaměření každé MAS je významně postaveno na lidech, kteří v ní pracují a kteří toto sdružení vedou. Je tak svázána s postavou manažera, s tím, jaké má manažer vzdělání nebo koníčky, co ho zajímá. Různost každé MAS je její silnou stránkou. Různost také přispívá k obohacení jednotlivých MAS (ale také aktérů v regionu, kteří tvoří danou MAS) prostřednictvím vzájemné spolupráce. Proto lze v různosti spatřovat přidanou hodnotu místních partnerství a nezbytnost pro podněcování spolupráce. Právě pluralita, která by měla být základním předpokladem fungování místních akčních skupin, je známkou postmoderní formy organizace (Woods 2008: 129).

Jako důkaz úsilí o přetvoření MAS z postmoderního typu organizace v organizaci modernistického typu, lze označit snahu ministerstev vytvořit jednotná pravidla fungování pro všechny MAS v ČR. Ministerstvo zemědělství bylo pověřeno, jako subjekt, který měl zkušenosti s fungováním MAS v programovém období 2007-2013, připravit tzv. standardy fungování MAS (podrobnosti k celému procesu standardizace MAS jsou uvedeny v předchozích částech této práce). Všechny MAS byly nuceny od konce roku 2014 do května roku 2015 upravit své činnosti a deklarovat toto ve svých dokumentech (statut nebo stanovy) tak, aby odpovídaly podmínkám stanoveným v Metodice pro standardizaci MAS, kterou schválila vláda ČR 21. května 2014 (výrazný zásah státu). Cílem standardizace bylo sjednocení podmínek fungování MAS a tak zajištění jejich unififikovanosti (homogenity) a předvídatelnosti jejich fungování, což odpovídá modernistickým představám o fungování organizací (Ritzer 2003). Homogenita se totiž dobře sleduje a postihuje se dobře její nedodržení. Shora řízený pečlivý dohled nadřízených orgánů nad (nyní už předvídatelnými a dobře kontrolovatelnými) činnostmi MAS však znamená stále silné uplatnění exogenního typu rozvoje v podmínkách ČR.

³⁵ Jinými slovy se jedná o žádoucí nerovnosti, které je potřeba spíše posilovat než potlačovat, protože mají pozitivní vliv na rozvoje venkovských oblastí nebo obecně regionu.

Cílem procesu standardizace v ČR bylo omezit specifičnost a jedinečnost každé MAS (protože specifičnost se nevejde do „tabulek“). V praxi se v tomto případě nakonec prosadila „Mc'donaldizovaná“ modernita místo post-moderní formy intervence, což by měl být právě LEADER ve svém spravování venkovského prostoru a zapojování obyvatel do rozvoje lokality, jak o tom píše Ray (2000: 165). MAS se tak může stát typickou byrokratickou organizací nebo také formální organizací z pohledu Maxe Webera, která bude „racionálně navržená tak, aby dosáhla svých cílů často za pomoci explicitních pravidel, předpisů a postupů“ (Giddens 2013: 718).

Postmoderní společnost je založená na pluralitě, rozmanitosti a flexibilitě. Je také trochu anarchistická, protože „vše je možné“ (Lošťák a Hudečková 2010: 252). V uvedeném případě se tak střetává koncept governance (postaven na principu spravování věcí veřejných) a government (postaven na principu vládnutí volených orgánů). Jak píše Lošťák a Hudečková (2010: 253), princip LEADER (místní akční skupiny) se musel v tomto případě zásadně podrobit vnějším politickým, ekonomickým a administrativním institucím, pokud chtěl být i nadále v podmínkách ČR uplatňován. Tlak na to, aby byly MAS spíše modernistickými, než post-modernistickými typy organizací v ČR převážil, ale tímto se v podmínkách ČR vytrácí přidaná hodnota přístupu LEADER v podobě různosti MAS. Jak uvádí Lošťák a Hudečková, pokud bude v ČR pokračovat v aplikaci přístupu LEADER důraz na zavedené institucionální rámce, lze přepokládat nižší efektivitu tohoto přístupu (Lošťák a Hudečková 2010: 251). Slova dotazovaných účastníků výzkumu dokládají z pohledu praxe fungování MAS nesmyslnost nastavených pravidel procesu standardizace. Jejich výpovědi jsou uvedeny v předchozí části této práce.

Tím, že budou všechna místní partnerství fungovat stejně, vytratí se s největší pravděpodobností důvod spolupracovat, protože všichni budou umět to samé a nebude tak potřeba se učit jeden od druhého. Nebude už přítomné to, co dle účastníků rozhovorů představuje spolupráci, „já umím tohle, ale neumím to, co umíš ty“.

13.2 Zjištění druhé – spolupráce těch samých

Místní akční skupiny působí na relativně malém venkovském území. Na tomto území žije omezený okruh aktérů (což platí ještě výrazněji právě pro rurální oblasti). Při řešení lokálních problémů tak podléhají vzájemné sociální interakci stále stejné skupiny. Tyto skupiny jsou pak reprezentovány ve většině případů stále stejnými osobami, které se ještě často překrývají v různých rolích (starosta, myslivec, sportovec, podnikatel apod.). Toto je doloženo i provedenými rozhovory se zástupci MAS, kdy účastníci dotazování uváděli, že neaktivnější

jsou lidé, kteří mají k MAS blízko a jsou zároveň aktivní v různých oblastech. Čermák a Vobecká také poukazují na fakt, že vždy „existuje určitý počet aktivních lidí, kteří aktivně participují na různých veřejných záležitostech, nicméně většina občanů se zúčastní těchto aktivit jen tehdy, pokud se jich velice bezprostředně dotýkají (Čermák a Vobecká 2011: 125). Stejně tak upozornil Bruckmeier (2000: 223) na to, že do participace jsou zapojovány často místní elity, které vlastní znalosti a mají moc a vliv ovlivňovat rozhodnutí. Že se tomu děje stále i po deseti letech od studie Bruckmeiera, ukázala v roce 2009 Thuesen, když se zabývala možnostmi participace subjektů v činnosti dánských MAS.

Potenciálním ohrožením zapojování stále stejných osob je to, že by mohly prosazovat své názory a zájmy a vydávat je za názory a zájmy celé skupiny, kterou zastupují. Tím by došlo k výrazné deformaci spolupráce lokálních aktérů a zároveň by došlo k demotivaci již zapojených osob podílet se na utváření regionu. Aktéři by totiž došli k závěru, že jejich myšlenky a názory se v rozvoji lokality neuplatňují a že ztrácí svůj čas a znalosti aktivitami, které nemohou stejně ovlivnit. V rozhovorech se však zmínky o tomto riziku neobjevily. Lze proto předpokládat, že MAS je schopná odhalit, pokud zájmy spolupracujících aktérů reprezentují pouze zájmy úzké skupiny osob. MAS dovede tuto skutečnost zjistit, protože je v regionu „zakořeněna“ a právě ona má reprezentovat místní potřeby a zájmy, tedy je musí znát. Pokud by došlo k deformaci zájmů celé sociální skupiny (vydávání názorů omezeného okruhu za názor celé skupiny), lze předpokládat, že takovou deformaci prezentace zájmů dokáže MAS odhalit. V provedených rozhovorech ani v dalších částech výzkumu však nebylo toto riziko zaznamenáno.

Naopak byla opakovaně zdůrazňována jako nezbytnost „zdravé“ spolupráce obměna participujících subjektů tak, aby nedošlo k zacyklení názorů. Jak už bylo zmíněno, v omezeném venkovském prostředí, kde existuje omezená časová kapacita, je to často obtížné (více o této problematice pojednává zjištění páté). Pro spolupráci je však nezbytné neustále se posouvat v daných činnostech, protože pokud dojde ke zklamání těch aktivních (protože procesy dlouho trvají), je velmi obtížné znovu aktivizovat obyvatele pro konstruktivní účast na veřejném dění. MAS v ČR jsou v tuto chvíli (přelom let 2016/2017) v situaci, kdy i ti „stejní“ aktivní aktéři začínají ztrácet zájem se zúčastňovat dění v MAS, protože díky procesům (standardizace, hodnocení strategií), které musejí MAS podstupovat, se tato uskupení stávají pro subjekty z území nečitelná a principy jejich fungování špatně pochopitelné. V ČR tak hrozí riziko, které zmiňuje Marquardt et al. (2010: 224), když uvádí, že v případě rumunských MAS místo, aby příklady dobré praxe motivovaly aktivní subjekty

k další spolupráci, demotivovaly je, protože lidé z území viděli, že v jiných zemích „jde dělat rozvoj za přispění místních obyvatel“, ale v případě „jejich“ MAS se toto úsilí stále nenaplnilo.

13.3 Zjištění třetí – „nemateriálně“ má přinést „materiálně“

Účastníci rozhovorů vnímají spolupráci vždy jako něco pozitivního, je pro ně důležitá, ale zároveň dle nich musí přinést jasně definovaný výstup. Výstupem jsou dotazovanými chápány především materiální záležitosti. „Dobrý pocit“ jedince z aktivního podílu na rozhodování o rozvoji regionu se totiž časem vytratí. Na druhou stranu materiální přínos zůstane. MAS přesto „musí vládnout vysokým stupněm nehmátelných forem kapitálů“ (Lošťák a Hudečková 2010: 252), které by měla mobilizovat, aby dosáhla oněch hmatatelných výstupů (například v podobě realizace různých projektů podpořených externími zdroji). V této souvislosti je nezbytné poznamenat, že hmotný výstup je, především v případě projektů podpořených vnějšími zdroji, často žádoucí i na vyšších úrovních především proto, že se jednoduše sleduje a kontroluje jeho naplnění. Ve výše popsaném případě však aktivizace nemateriálního kapitálu (místních zdrojů jako základní myšlenky endogenního typu rozvoje) předchází vytvoření materiálního výstupu (východiska exogenního typu rozvoje).

Výše uvedené odpovídá i Casieriho studii, která poukazuje na důležitost obou, materiálních i nemateriálních statků a jejich vzájemné doplnění. Síť vztahů je dle něj výsledkem investic do sociálních strategií, které posilují důvěru a tím dosahují hmotných i nehmotných benefitů (Casieri 2010: 25). Přístup LEADER a fungování MAS bývá označováno jako přístup postavený na kolektivním sociálním kapitálu (nehmatatelný kapitál) v pojetí Roberta Putnama (1993 a 2000). V realizovaných rozhovorech zástupci MAS uváděli při otázce, co pro ně znamená slovo spolupráce, především nehmátelné a vždy pozitivní konotace. Například dle účastníků rozhovorů spolupráce znamená pomoci si navzájem, je to síťování a navazování vztahů, je to radost a energie, jsou to společně prováděné aktivity. Výpovědi tak nepředstavovaly spolupráci jako materiální záležitost.

Obsahová analýza ukázala, že nejčastěji byla v textech zmiňována v souvislosti s MAS organizace regionální akce (úklidová akce, kulturní akce, místní výstava). Teprve poté následovaly články pojednávající o poskytnutí finančních prostředků MAS na zajištění potřeb v regionu. Jednalo se o necelých 11 % textů o MAS ze Středočeského kraje. Z textů o MAS z roku 2013, které byly autorkou práce analyzovány v předchozím výzkumu, vyplynulo, že o rozdělování finančních prostředků mluví 31,5 % článků. V případě analýzy formální spolupráce bylo v anotacích projektů často uváděno, že je nezbytné podpořit nemateriální

záležitosti, jako je soudržnost obyvatel, provázání a posílení vazeb mezi obyvateli. Výstupem takových projektů mělo být upevnění lokální identity nebo mezilidských vztahů, ale zároveň byly v těchto projektech uvedeny hmatatelné výstupy jako nedílná součást těchto projektů. Podobně, jak zmiňuje Shucksmith v případě Velké Británie, nejvíce MAS dávalo přednost hmatatelným výstupům před těmi nehmotnými jako je například budování kapacit, kvalita spolupráce (Shucksmith 2000: 214), což je právě onou přidanou hodnotou přístupu LEADER. Tato situace však není neobvyklá, což dokládají výzkumy týkající se přístupu LEADER ve „starých“ členských státech EU (např. Shucksmith 2000, Ray 2000). Zde ještě v roce 2000 vycházely články zabývající se místními akčními skupinami, které dokumentovaly, že nehmotné výstupy principu LEADER ještě nejsou příliš viditelné. Lošťák et al. (2014: 162-166) uvádí, že trvá 10 let, než jsou vidět první známky nehmotných výstupů a zakořenění nových forem spravování (jakými se i MAS zdají být), které by měly dopad na celou zemi. LEADER je ve „starých“ členských státech EU implementován od 90. let 20. století, v České republice od začátku 21. století.

13.4 Zjištění čtvrté – umělou spoluprací nechceme

Z analýzy formální spolupráce v podobě projektů spolupráce místních akčních skupin podpořených z Programu rozvoje venkova ČR 2007-2013 vyplývá, že MAS byly často „nuceny“ přizpůsobovat své aktivity formálně napsaných pravidlům. Pak měly projekty paradoxně větší šanci být podpořeny externími prostředky prostřednictvím SZIF a Ministerstva zemědělství, tj. Evropské unie. Často však byla tato spolupráce zmíněna pouze na papíře, ale reálně k ní nedocházelo nebo jen omezeně. Na tento problém upozorňoval už Ray v roce 2001 v souvislosti s projekty spolupráce místních akčních skupin (2001: 282), když uváděl, že tyto projekty byly často konvenční, bez originálního nápadu a napsány tak, aby odpovídaly stanoveným kritériím a měly větší šanci získat finanční prostředky.

Někteří z dotazovaných uváděli, že se zpočátku do projektů spolupráce vůbec nezapojovali, protože neviděli smysl v takové spolupráci. Nechtěli realizovat aktivity, kde by spolupráce byla jen „naoko“ a uměle vytvořená, ale kladli důraz na spolupráci skutečnou. Jak uváděli zástupci MAS, pokud byla spolupráce vytvořena uměle, aby se vešla do škatulky stanovené externími pravidly, stejně neměla tato spolupráce po ukončení oficiálních aktivit projektu dlouhého trvání. Spolupracující subjekty ztratily po ukončení finanční intervence zájem realizovat další společné aktivity. Uměle vytvořená spolupráce tak region nikam neposunula a prostředky (finanční, lidské, časové) vynaložené na tuto spolupráci byly investovány

zbytečně. Důležité je, že zástupci MAS si tuto skutečnost uvědomovali a kladli důraz právě na reálnou spolupráci.

Skutečná spolupráce pak dle účastníků rozhovorů nemusí mít nutně formalizovanou podobu, upravenou písemnými pravidly (Giddens 2013: 722) stanovujícími právní a organizační podobu spolupráce. Důležité je dle zástupců MAS naučit místní obyvatele „jak na to“ s tím, že ostatní již zvládnou sami. V provedené obsahové analýze lze také spatřovat posun v letech 2013 a 2016 v oblastech, ve kterých je MAS zmiňována. V roce 2013 byly nejčastěji v případě spolupráce zmiňovány formální projekty spolupráce mezi MAS, ve člancích z roku 2016 se texty posunuly blíže k neformální spolupráci aktérů v daném regionu bez externí finanční pomoci.

Jak uvádí Galvasová (2007: 102-103), „realizace spolupráce nevyžaduje velký objem teoretických či praktických znalostí, zásadní je ucelený a koncepční přístup k problematice spolupráce, zasazení spolupráce do širšího kontextu a schopnost volby či vytváření vhodných nástrojů spolupráce.“ Nelze tedy mluvit o uceleném a koncepčním přístupu ke spolupráci a její zasazení do širšího kontextu v případě, kdy je spolupráce uměle vytvořena, nebo jen napsána v projektové žádosti, ale při realizaci aktivit projektu ke spolupráci dochází pouze nuceně nebo k ní nedochází vůbec.

13.5 Zjištění páté – balance mezi slabými a silnými vazbami

V provedeném výzkumu byla potvrzena síla slabých vazeb, kterou přivedl do vědeckého diskurzu Granovetter ve své studii z roku 1973 a následně 1983. Silnou stránkou slabých vazeb je dle tohoto autora právě přenos nových informací (zkušenosti, které přináší nově přichozí) a rozšiřování sociálních sítí (nově přichozí s sebou přináší i své známosti z jiných oblastí). Cannarella a Piccioni pak uvádějí, že teritoriální sítě jsou základním předpokladem kooperativního prostředí, které je podstatné pro endogenní typ rozvoje (Cannarella a Piccioni in Vajdová 2010: 282).

Zároveň je pro fungující spolupráci nezbytné otevřít se novým nápadům a podnětům, které přicházejí jak z vnitřního, tak z vnějšího prostředí a nalézt nejvhodnější propojení obou rovin. Z provedené analýzy sítí formální spolupráce i z rozhovorů vyplývá, že je důležité nezacyklit se v „dělání rozvoje venkova“. Naopak je nezbytné přijímat nové myšlenky od těch, které Lošták et al. (2014: 169) označují jako „nově přichozí“. Právě oni přinášejí své zkušenosti z jiných oblastí (ať už jiných regionů nebo jiných oborů) a aplikují je v zažitých strukturách dané lokality. Nově přichozí pomáhají vidět věci „čerstvými očima“ a zároveň přinášejí

možnosti inovativního (alternativního) řešení problémů venkovské společnosti a mohou měnit novými myšlenkami zažitá pravidla hry. Zakořenění aktéři pak využijí v aktivitách lépe své tacitní znalosti. Nově příchozí použijí své kodifikované znalosti a tím zajistí rozvoj daného území. V konzervativním venkovském prostředí by pak právě místní akční skupiny měly být schopné nalézt rovnováhu mezi přílišnou inovací a strnulým trváním na zažitých vzorcích chování. Jinými slovy nalézt rovnováhu mezi radikálními názory nových aktérů v dané lokalitě a konzervativním pohledem stávajících aktérů, protože právě oni svým konáním formují rurální prostor. Potvrdila se zde role MAS jako animátora rozvoje regionu.

14 Závěr

Autorka této disertační práce se zabývala pojetím spolupráce a významem spolupráce v činnosti místní akčních skupin jako významných aktérů ve venkovském prostoru. Výběr místních akčních skupin jako objektu výzkumu byl zvolen především z tohoto důvodu, že je na tato partnerství pohlíženo jako na nová komunitní sociální hnutí, která mají potenciál podněcovat využívání nehmotných forem kapitálů při rozvoji venkova. Předpokladem pro aktivaci a následné využívání nehmotných forem kapitálů (především pak kapitálu sociálního) je přítomnost důvěry a následné spolupráce aktérů v dané lokalitě. Místní akční skupiny fungují ve venkovském prostoru, proto nejprve disertační práce vymezila pojem venkov. Činnost MAS významně ovlivňuje utváření politik rozvoje venkova, z tohoto důvodu je následně zobrazen vývoj evropské politiky formující venkovské oblasti a místní akční skupiny jsou zasazeny do procesu formování těchto politik. Následovala teoretická rozprava pojednávající o přístupu LEADER jako konceptuálním rámci fungování místních partnerství s odkazy na teoretická zázemí jednotlivých principů přístupu LEADER (územní zaměření – teritoriálně dělaný rozvoj, místní partnerství jako nové komunitní sociální hnutí, přístup zdola nahoru a zapojení všech zainteresovaných aktérů, zavádění inovativních řešení a teorie tranzice spojená s inovacemi, spolupráce a síťování aktérů v průhledu do teorie sociálních sítí). Uvedené principy pak nelze mezi sebou striktně oddělovat. Provázanost jednotlivých principů tvoří jeden celek, jehož cílem je (trvale) udržitelný rozvoj venkova. Přesto, že se disertační práce primárně zaměřila na problematiku spolupráce, ostatní principy vstupovaly významně díky zmíněné provázanosti do zkoumané problematiky a nebylo možné je jednoznačně od sebe oddělovat. Naopak jejich provázanost přispěla ke komplexnějšímu porozumění zkoumané problematiky významu spolupráce v očích zástupců místních akčních skupin středočeského kraje.

V empirické části disertační práce bylo využito triangulace výzkumných metod, protože pokud by byly využity jednotlivé metody samostatně, nebylo by možné odhalit a porozumět některým aspektům zkoumaného předmětu výzkumu v podobě významu spolupráce v činnosti MAS. Jednalo se o kombinaci polostandardizovaných rozhovorů se zástupci středočeských MAS, analýzy sociálních sítí (modifikovaná podoba) a obsahové analýzy publikovaných článků o MAS ve Středočeském kraji. Seminstrukturované rozhovory se zaměřovaly především na oblast neformální spolupráce v územích MAS i MAS mezi sebou, ale nebyla vynechána ani spolupráce formální. Analýza sociálních sítí byla provedena na projektech spolupráce středočeských MAS podpořených z Programu rozvoje venkova ČR

v období 2007-2013 (problematika formální spolupráce). Obsahová analýza článků vycházela z textů publikovaných o místních akčních skupinách ve Středočeském kraji s důrazem na prozkoumání toho, jak jsou aktivity MAS prezentovány široké veřejnosti (nezainteresovaným aktérům) ve vztahu ke spolupráci. Provedené rozhovory následně umožnily doplnit a porozumět zjištěním v oblasti formální spolupráce a obsahové analýzy textů o místních akčních skupinách.

Na základě provedeného výzkumu bylo možné formulovat tato zjištění:

- **Střetnutí government a governance** – implementace přístupu LEADER je každým dalším programovým obdobím považována za o něco více byrokratičtější (Bryden 2006: 8-10, Dargan and Shucksmith 2008: 286), což sebou přináší slabou participaci na dění v komunitě a následně omezenou spolupráci lokálních aktérů. Přes neustálé upozorňování, že přístup LEADER není účelné nepřiměřeně omezovat administrativními (exogenními) překážkami, v případě ČR se v programovém období 2014-2020 právě toto stalo. Uplatňovat principy přístupu LEADER (neo-endogenní) je tak v praxi fungování místních akčních skupin často velmi obtížné právě díky byrokratickým překážkám stanoveným nadřízenými orgány.
- **Spolupráce těch samých** – v omezeném okruhu venkovských aktérů se spolupracující subjekty neustále opakují. Objevuje se skupina, kterou Kovách a Kučerová nazývají projektovou třídou (Kovách and Kučerová 2006). MAS však musí být schopná rozpoznat a eliminovat rizika spojená s prosazováním názorů pouze jedné zájmové skupiny při rozvojových aktivitách. V současné době MAS čelí významnému riziku, kdy původně motivovaní aktéři, kteří se zapojili do regionálního dění a podíleli se na tvorbě strategie MAS, začínají ztrácet zájem o spolupráci s MAS. Tito aktéři se zapojili do přípravy strategie MAS, ale složitostí procesů hodnocení strategií již lokální aktéři nerozumí tomu, co se se strategií díky připomínkám ministerstev děje a nevidí žádné výstupy svého snažení a pomalu ztrácí o spolupráci zájem. Namotivovat je zpátky (a tedy získat důvěru v MAS – v rozhovorech označeno jako předpoklad pro vznik a rozvoj spolupráce) bude stát mnoho úsilí.
- **Nemateriálně má přinést materiálně** – stále převládá přesvědčení, že když aktéři vloží své úsilí do rozvojových aktivit, očekávají, že vedle nemateriálního přínosu vznikne především něco materiálního. Dobrý pocit ze spolupráce se totiž po čase vytratí. MAS jsou označovány za nová sociální hnutí na venkově, která reprezentují využívání endogenních faktorů (spolupráce nevyjímaje) při rozvoji rurálního prostoru (Lošťák a

Hudečková 2010: 251, Woods 2008: 129, Nardone et al. 2010: 63-64). Přesto stále zůstávají jejich aktivity zakořeněny v exogenním přístupu, který klade důraz na materiální výstupy, což je typickým znakem modernity. Lze tak předpokládat, že ČR je na začátku paradigmatického posunu v rozvoji venkova.

- **Umělou spolupráci nechceme** – toto zjištění dokresluje první zjištění. MAS mohly v programovém období 2007-2013 vzájemně spolupracovat prostřednictvím projektů spolupráce. Jak ale dokládají provedené rozhovory, spolupráce byla často omezena pravidly zvnějšku tak, že v některých případech téměř ztrácela smysl. Proto se také některé MAS nejprve do formální spolupráce vůbec nezapojovaly. Paradoxně tak činily i přesto, že přístup LEADER má do venkovských oblastí přinášet inovativní myšlenky. Avšak nesprávně nastavenými pravidly byly inovace potlačeny konvenčně napsanými projekty bez originálních nápadů. Takové projekty totiž lépe zapadly „do škatulek“ stanovených ministerstvy a měly větší šanci být podpořeny. Zpětně však dokázali zástupci MAS vyhodnotit, že tato uměle nastavená spolupráce není dlouhodobě udržitelná a po ukončení externí intervence zaniká. Region tak nikam neposouvá.
- **Balance mezi slabými a silnými vazbami** – z rozhovorů vyplynulo, že nezbytností pro spolupráci jsou aktivní lidé. Důležité však je nezacyklit se ve vlastních názorech, ale být otevřený i názorům vnějších aktérů, kteří do regionu přicházejí (nebo nebyli ještě do rozvojových aktivit zapojeni). Lošťák et al. (2014) je označuje jako nově přichozí – „newcomers“. Zároveň však je nutné nalézt rovnováhu mezi radikálními novými nápady, které by zaběhlé struktury „dělání věcí“ v regionu nebyly ochotné přijmout. MAS se tak v tomto případě stává animátorem rozvoje venkovského regionu, který hlídá onu bilanci v názorech jednotlivých skupin.

Provedený výzkum ukázal, že místní akční skupiny lze považovat za aktéry, kteří spíše než na principech endogenního modelu rozvoje venkova fungují na základě neo-endogenního modelu, který nachází propojení mezi exogenním a endogenním typem rozvoje. V podmínkách ČR se však do popředí dostávají externí vlivy, které výrazně zasahují do „praxe dělání rozvoje venkova odspodu“ z lokální úrovně a tím narušují probíhající spolupráci lokálních aktérů. Na základě provedeného výzkumu lze dojít k závěru, že exogenní faktory stále převládají a pravděpodobně budou převládat do té doby, dokud budou poskytovány externí finanční prostředky do území MAS. Otázkou však zůstává, zda se MAS v regionu udrží po ukončení vnější intervence. Na tuto otázku bude moc být zodpovězeno na konci programového období 2014-2020. Endogenní faktory a s nimi spojená spolupráce

mají tendenci se prosazovat v zavedeném režimu, ale bude ještě mnoho let trvat, že získají převahu nad exogenními, pokud tato situace vůbec nastane.

Na základě provedeného výzkumu lze v případě českých MAS uvažovat o analogii s myšlenkami objevujícími se v díle Radovana Richta „Civilizace na rozcestí“. Richta (1969) ve své knize pojednává o vlivu vědeckotechnické revoluce na společnost a problémech, které při této změně vznikají. Úvahy zde obsažené se týkají společnosti v jistém stádiu vývoje, kdy by měly být revidovány dosud přijímané teorie a přijímány nové postupy „dělání věcí“ pro budoucnost oné společnosti. MAS se v tuto chvíli také dostávají do nové role v souvislosti se stále významnějším kladením důrazu na rozhodování co nejbližší aktérovi. V praxi však stále v českých podmínkách pevně drží rozhodování v rukou zavedený systém (rozhodování ze shora). Jak poukazuje i tato disertační práce o několik desetiletí později, mluví R. Richta (1969) o přebujelé administrativě (v jeho případě v centrálně plánovaném hospodářství socialistických zemí). Jako ulehčení administrativy spatřuje v zavedení určitého stupně automatické činnosti s cílem snížit transakční náklady. V případě MAS lze tento postoj aplikovat při sjednocení administrativních požadavků ze strany nadřízených orgánů a tak by MAS nemusely tolik „papírovat“, ale mohli také animovat rozvoj území. Analogii s knihou Civilizace na rozcestí lze nalézt především v úvahách o MAS budoucnosti, která je v českých podmínkách těžko uchopitelná při neustálém střetávání toho, jak by MAS měly fungovat a získat vliv nad svým jednáním (teoretické zázemí) a toho, jak jsou nuceny fungovat pravidly stanovenými mimo region a velmi rychle přenášenými moderními komunikačními technologiemi (praxe dělání rozvoje). Na lokální úrovni je možné pozorovat průnik spolupráce uskutečňované dle principů přístupu LEADER do reálných činností MAS. Podněcování a rozvoj spolupráce však významně souvisí s charakteristikou osobnosti pracující v MAS (významně svázáno s postavou manažera). Tito pracovníci jsou ochotni převzít odpovědnost za rozvoj území MAS, spolupráce je vnitřně naplňuje a dokáže svým entusiasmem aktivizovat další aktéry v regionu. Spolupráce je ale stále významně ovlivňovanou vnějšími zásahy, které vnímají spolupráci zatím spíše jako vizi, jako jeden z výrazů používaných ve spojitosti s MAS.

Seznam obrázků

Obrázek 1	CLLD financován z vícero fondů v překryvu území	29
Obrázek 2	Vývoj počtu MAS v EU v jednotlivých fázích LEADER.....	33
Obrázek 3	Pokrytí území MAS v Evropské unii v programovém období 2007-2013.	34
Obrázek 4	Očekávaný počet MAS na konci období 2014-2020 v celé EU	35
Obrázek 5	Základní prvky konceptu regionálního spravování.....	40
Obrázek 6	Praktická aplikace přístupu LEADER v rozvoji venkova	52
Obrázek 7	Vývoj počtu MAS v ČR	54
Obrázek 8	Místní akční skupiny v ČR (2016)	54
Obrázek 9	Rozložení MAS ve Středočeském kraji	61
Obrázek 10	Pojem spolupráce očima zástupců MAS	65
Obrázek 11	Předpoklady pro vznik a rozvoj spolupráce očima zástupců MAS.....	69
Obrázek 12	Důvody, které vedou zástupce MAS k tomu, že spolupracuje.....	74
Obrázek 13	Bariéry ve spolupráci	78
Obrázek 14	Počet žádostí (a následně realizovaných projektů) v jednotlivých kolech a rozdělení finanční prostředků MAS ve Středočeském kraji.....	86
Obrázek 15	Vazby v případě formální spolupráce MAS Středočeského kraje	89
Obrázek 16	Počet článků na jednu MAS v daném kraji	98
Obrázek 17	Subjekty, se kterými MAS nejčastěji spolupracují.....	103

Seznam tabulek

Tabulka 1	Rozdíl mezi exogenním a endogenním typem.....	24
Tabulka 2	Charakteristiky neo-endogenního typu rozvoje.....	26
Tabulka 3	Teoretické přístupy k různým formám kapitálů.....	32
Tabulka 4	Uplatňování CLLD v operačních programech ČR.....	57
Tabulka 5	Informace o uskutečněných semistandardizovaných rozhovorech	62
Tabulka 6	Seznam MAS ve Středočeském kraji, délka fungování a realizované projekty spolupráce	84
Tabulka 7	Tematické oblasti projektů spolupráce vč. finanční alokace v jednotlivých oblastech.....	87
Tabulka 8	Procentuální rozdělení článků dle jednotlivých krajů ČR.....	97
Tabulka 9	Témata, se kterými jsou MAS ve Středočeském kraji zmiňovány	101
Tabulka 10	Závislost mezi zmínkou o konkrétní MAS a přítomností spolupráce	104
Tabulka 11	Závislost mezi aktivitou MAS a přítomností spolupráce.....	106
Tabulka 12	Závislost mezi přítomností spolupráce a tématem, se kterým je MAS zmiňována	107

Seznam zkratk

CLLD	– Komunitně vedený místní rozvoj (Community led Local Development)
CLLD-U	– Komunitně vedený místní rozvoj ve městech
CSV	– Celostátní síť pro venkov
ČR	– Česká republika
ČSÚ	– Český statistický úřad
DSO	– Dobrovolný svazek obcí
EK	– Evropská komise
ELARD	– Evropská asociace LEADER pro rozvoj venkova
ENRD	– Evropská síť pro rozvoj venkova
EP	– Evropský parlament
ESI fondy	– Evropské strukturální a investiční fondy
EU	– Evropská unie
IROP	– Integrovaný Regionální Operační Program
LAU	– Místní správní jednotka (local administrative unit)
LEADER	– Liaisons Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale
MAS	– Místní akční skupina(y)
MZe	– Ministerstvo zemědělství
NS MAS	– Národní síť místních akčních skupin
NUTS	– Nomenklatura územně statistických jednotek
OECD	– Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OP	– Operační program
OP Z	– Operační Program Zaměstnanost
OP ŽP	– Operační Program Životní Prostředí
PRV	– Program rozvoje venkova
SAPARD	– Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)
SZP	– Společná zemědělská politika
SZIF	– Státní zemědělský a intervenční fond
ÚZPI	– Ústav zemědělských a potravinářských informací (dnes UZEI)

Seznam citovaných zdrojů

1. ANTONIO, R. J., BONANNO, A. (2000) *A New Global Capitalism? From „Americanism and Fordism“ to „Americanization-Globalization“*. American Studies, 33-77.
2. ÁRNASON, A., SHUCKSMITH, M., VERGUNST, J. (2009) *Comparing Rural Development. Continuity and Change in the Countryside of Western Europe*. Cornwall: Ashgate Publishing Limited. 200 s. ISBN 978-0-7546-7518-1.
3. ASHEIM, B. T. (2001) *Learning Regions as Development Coalitions: Partnership as Governance in European Workfare State?* International Journal of Action Research and Organizational Renewal 6, 73-101.
4. BARCA, F. (2009) *An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations*. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy.
5. BECKER, G., 1994. *Human Capital Revisited*. In *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education* (3rd Edition). Chapter 2. The University of Chicago Press, Chicago. 15-28.
6. BĚLOHRADSKÝ, V. (2002) *Malý příruční slovník globalizace: deset hesel k porozumění a obraně*. Salon (literární příloha práva), 14. září, Praha.
7. BERNARD, J. (2010) *Endogenní rozvojové potenciály malých venkovských obcí a místní samospráva*, Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
8. BERNARD, J., Kostelecký, T., Illner, M., Vobecká, J. (2011) *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha: Sociologické nakladatelství Akademie věd ČR. 236 s.. ISBN 978-80-7419-069-8.
9. BINEK, J., SVOBODOVÁ, H., HOLEČEK, J., GALVASOVÁ, I., CHABIČOVSKÁ, K. (2009) *Synergie v rozvoji venkova: Aktéři a nástroje rozvoje venkova*. Brno: GaREP, spol. s r.o. 96 s. ISBN 978-80-904308-0-8.
10. BINEK, J., SVOBODOVÁ, H., HOLEČEK, J., PŘIBYLÍKOVÁ, A., CHABIČOVSKÁ, K., GALVASOVÁ, I. (2010) *Synergie v rozvoji venkova: Přístupy k řešení problémů rozvoje venkovských obcí*. Brno: GaREP, spol. s r.o. 122 s. ISBN 978-80-904308-4-6.
11. BINEK, J., SVOBODOVÁ, H., KONEČNÝ, O., CHABIČOVSKÁ, K., HOLEČEK, J., GALVASOVÁ, I., VĚŽNÍK, A., HYNEK, A. (2011) *Synergie ve venkovském prostoru*. Brno: GaREP, spol. s r.o.. 114 s. ISBN 978-80-904308-8-4.
12. BINEK, J., SVOBODOVÁ, H., CHABIČOVSKÁ, K., HOLEČEK, J., GALVASOVÁ, I., MARTÉNEK, J. (2011) *Synergie ve venkovském prostoru. Paradoxy rozvoje venkova*. Brno: GaREP, spol. s r.o. 64 s. ISBN 978-80-904308-6-0.
13. BINEK, J., GALVASOVÁ, I., SVOBODOVÁ, H., CHABIČOVSKÁ, K., HOLEČEK, J., (2012) *Přístupy k posílení spolupráce a synergie ve venkovských mikroregionech*. Brno: GaREP, spol.s r.o. 20 s. ISBN 978-80-905139-4-5.
14. BLAŽEK B. (2004) *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. ERA. 180 s. ISBN 80-86517-90-X
15. BLAŽEK J., UHLÍŘ D. (2011) *Teorie regionálního rozvoje (nástin, kritika, implikace)*. Praha: Karolinum, 344 s. ISBN 978-80-246-1974-3.
16. BÖCHER, M. (2005) *The concept of Regional Governance in different national funding programmes*. Paper presented at International Workshop „Regional Governance for Sustainable Development“, Hagen.
17. BÖCHER, M. (2008) *Regional Governance and Rural Development in Germany: the Implementation of LEADER+*. Sociologia Ruralis, 48 (4), 372-388 s. DOI 10.1111/j.1467-9523.2008.00468.x.
18. BOUKALOVÁ, K., KOLÁŘOVÁ, A. (2014) *CLLD ve vybraných členských státech EU po roce 2014 pod mikroskopem*. In: Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Region v rozvoji společnosti 2014, Brno: Mendelova univerzita v Brně, 76-85 s. ISBN 978-80-7509-139-0.
19. BOUKALOVÁ, K., KOLÁŘOVÁ, A., LOŠTÁK, M. (2016) *Tracing shift in Czech rural development paradigm (Reflections of Local Action Groups in the media)*. Praha: Agricultural Economics, 62 (4), 149-159 s. DOI: 10.17221/102/2015-AGRICECON.
20. BOURDIEU, P. (1986) *The Forms of Capital*. in Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education. Translated by Richard Nice. Greenword Press.
21. BOURDIEU, P. (1991) *Language and Symbolic power*. Polity Press, Cambridge.
22. BREIGER, D. L. (2004) *The Analysis of Social Network* in Handbook of Data Analysis. London: SAGE Publications. 505-526 s.

23. BRUCKMEIER, K. (2000) *LEADER in Germany and the Discourse of Autonomous Regional Development*. Sociologia Ruralis, 40 (2), 219-227 s. ISSN 0038-0199.
24. BRYDEN, J. (2006) *From Leader I to Leader+ and betone to the Leader axis*. [online] European Commission. Leader+ Magazine 6, 60 s. [cit. 2014-08-06]. Dostupné z www: <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/magazine/mag6_en.pdf>.
25. BRYMAN, A. (2008) *Social Research Methods*. Oxford University Press, 748 s., ISBN 978-0-19-920295-9.
26. BULLER, H. (2000) *Re-Creating Rural Territories: LEADER in France*. Sociologia Ruralis, 40 (2), 190-199 s. DOI: 10.1111/1467-9523.00141.
27. BUŠTÍKOVÁ, L. (1999) *Analýza sociálních sítí*. Sociologický časopis 35, 193-206.
28. BUTLER C. T. L., ROTHSTEIN A. (2007) *On Conflict and Concensus*. A Handbook on Formal Consensus Decisionmaking.
29. BUTTEL, F., H., NEWBY, H. (1980) *The Rural Sociology of the Advanced Societies: Critical Perspectives*. Allanheld: Osmun. 529 s. ISBN 9780709904083.
30. CASIERI, A., NAZZARO, C., ROSELLI, L. (2010) *Trust building and social capital as development policy tools in rural areas. An empirical analysis: the case of the LAG CDNISAT*. New Medit.
31. ČEPELKA, O. (2001) *Iniciativa Evropské unie LEADER pro rozvoj venkova*. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR - odbor integrace a strukturálních fondů. Praha. 117 s.
32. ČEPELKA, O. (2008) *Místní akční skupiny v ČR v roce pět*. Liberec: Tima. 91 s.
33. ČERMÁK, D., VOBECKÁ, J. (2011) *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 181 s. ISBN 978-80-7419-067-4.
34. ČSÚ-ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2008) *Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006*. Praha. 23 s. ISBN 978-80-250-1755-5.
35. DARGAN, L., SHUCKSMITH, M. (2008) *LEADER and Innovation*. Sociologia Ruralis, 48 (3), 274–291 s. DOI: 10.1111/j.1467-9523.2008.00463.x.
36. DARNHOFER, I. (2011) *Initial Conceptual Framework*. Farming Transitions: Pathways Towards Regional Sustainability of Agriculture in Europe.
37. DEUTSCH, M. (2006) *Cooperation and Competition. Chapter 2*. P.T. Coleman, & E.C. Maruds. 23 – 42 s. DOI 10.1007/978-1-4419-9994-8_2.
38. DISMAN, M. (2002) *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
39. DOHODA O PARTNERSTVÍ PRO PROGRAMOVÉ OBDOBÍ 2014-2020 (2014) Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/6231de90-b818-4bf7-9d07-232e41da9567/Dohoda-o-partnerstvi_schvalena-EK-26-8-2014.pdf.
40. DRULÁK, P. (2007) *Zamyšlení nad českým oborem mezinárodních vztahů: Pokus o bourdieuvský pohled*. Mezinárodní vztahy. 69-79.
41. ELARD-Evropská síť LEADER pro rozvoj venkova (2016) *Konzultace se Secretary of ELARD-Alena Jaborová*.
42. ELZEN, B., LEEUWIS, C., Van MIERLO, B. (2008) *Anchorage of Innovations: Assessing Dutch efforts to use the greenhouse effect as an energy source*. Research Policy.
43. EK-EVROPSKÁ KOMISE (1996) *The Cork Declaration - A living countryside*. The European Conference on Rural Development. [online]. [cit. 2014-08-17]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/cork_en.htm>.
44. EK-EVROPSKÁ KOMISE (2002) *The Thematic Evaluation on the Contribution of the Structural Funds to Sustainable Development*. Annexes to Volume 1: Synthesis Report. 90 s. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgenerator/evaluation/doc/sustainable_annexes.pdf>.
45. EK-EVROPSKÁ KOMISE (2003) *Planting seeds for rural futures: Rural policy perspectives for a wider Europe*. Second European Conference on Rural Development, 12.-14. November 2003. Salzburg. 196 s. ISBN 92-894-7145-X.
46. EK-EVROPSKÁ KOMISE (2014b) *Guidance on Community-led Local Development for local Actors*, May 2014, [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/regional_policy/information/guidelines/index_en.cfm#3>.
47. EK-EVROPSKÁ KOMISE (2015) *The CAP towards 2020. Implementation of Rural Development Policy*. Presentation of Mihail Dumitru – Deputy Director General. DG Agriculture and Rural Development. [online]. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/rn-assembly2_state-of-play_dumitru.pdf>.

48. EK-EVROPSKÁ KOMISE (2016) *The future of LEADER/CLLD: DG Agri's vision*. Presentation of Mihail Dumitru – Deputy Director General. DG Agriculture and Rural Development. [online]. [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: <www.elard.eu/uploads/3_dumitru_future-of-leader.ppt>.
49. ENRD-EVROPSKÁ SÍŤ PRO ROZVOJ VENKOVA (2011) *Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Approaches to the definition of Rural Areas in 2007-2013 RDPs*. ENRD Contact Point, 17 February 2011.
50. ENRD-EVROPSKÁ SÍŤ PRO ROZVOJ VENKOVA (2012) *Leader and Cooperation*. Evropská komise. [online]. [cit. 2015-09-22]. Dostupné z: <<http://enrd.ec.europa.eu>>.
51. ENRD-Evropská síť pro rozvoj venkova (2013) *Mapping report – Background Document in relation to the NRN Thematic Cluster on CLLD*, [online]. [cit. 2015-09-22]. Dostupné z [www: <http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/app_templates/enrd_assets/pdf/clld/CLLD_mapping_report_update_171213.pdf>](http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/app_templates/enrd_assets/pdf/clld/CLLD_mapping_report_update_171213.pdf).
52. ENRD-EVROPSKÁ SÍŤ PRO ROZVOJ VENKOVA (2014) *LEADER infographic*. [online]. [cit. 2014-09-21]. Dostupné z [www: <http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/app_templates/enrd_assets/pdf/gateway/LEADER%20infographic_final_20140326.pdf>](http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/app_templates/enrd_assets/pdf/gateway/LEADER%20infographic_final_20140326.pdf).
53. ENRD-EVROPSKÁ SÍŤ PRO ROZVOJ VENKOVA (2015) *Improving Stakeholder Involvement*. ENRD Contact Point: Luxembourg. ISBN: 1831-5267.
54. ENRD-EVROPSKÁ SÍŤ PRO ROZVOJ VENKOVA (2016) *State of Play of LEADER/CLLD in the EU*. [online]. [cit. 2016-12-27]. Dostupné z [www: <http://www.elard.eu/news/en_GB/2016/11/28/readabout/renewing-leader-clld-for-2020-celebrating-25-years-of-leader-in-europe>](http://www.elard.eu/news/en_GB/2016/11/28/readabout/renewing-leader-clld-for-2020-celebrating-25-years-of-leader-in-europe)
55. EP-EVROPSKÝ PARLAMENT (2013) *Nářízení Evropského parlamentu a rady č. 1305/2013 ze dne 17. prosince 2013 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1698/2005*. Úřední věstník Evropské unie L 347/487.
56. EP-EVROPSKÝ PARLAMENT (2013) *Nářízení Evropského parlamentu a rady č. 1303/2013 ze dne 17. prosince 2013 o společných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti, Evropském zemědělském fondu pro rozvoj venkova a Evropském námořním a rybářském fondu, o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti a Evropském námořním a rybářském fondu a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1083/2006*. Úřední věstník Evropské unie L 347/320.
57. EP-EVROPSKÝ PARLAMENT (2014) *Financování společné zemědělské politiky*. [online]. [cit. 2014-08-16]. Dostupné z [www: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.2.html>](http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.2.html).
58. EP-EVROPSKÝ PARLAMENT (2014) *Fakta a čísla o Evropské Unii – Společná klasifikace územních statistických jednotek*. [online]. [cit. 2014-10-19]. Dostupné z [www: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.1.6.html>](http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.1.6.html).
59. ESPARCIA, J. (2014) *Innovation and networks in rural areas. An analysis from European innovative projects*. Journal of Rural Studies 34, 1-14.
60. EUROSTAT (2017) *Urban-Rural Typology*. [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban-rural_typology#Definition_based_on_a_population_grid>.
61. EVROPSKÉ SPOLEČENSTVÍ (1988) *The future of rural society*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/5214/>>.
62. FALTOVÁ LEITMANOVÁ, I., KLUFOVÁ, R., CUDLÍNOVÁ, E., JÍLEK, M., ROLÍNEK, L. (2012) *Venkov jako místo pro žití*. Wolters Kluwer ČR: Praha. 100 s. ISBN 978-7357-911-1.
63. FLORIDA, R. (1995) *Toward the learning region* 27 (5), 527-536 s.
64. FRÍZLOVÁ, I., KRUTÍLEK, O., KUCHYŇKOVÁ, P. (2008) *Monitoring evropské legislativy 2007*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury). 309 s. ISBN 978-80-7325-149-9.
65. FURMANKIEWICZ, M., THOMPSON, N., ZIELIŃSKA, M. (2010) *Area-based partnerships in rural Poland: The post-accession experience*. Journal of Rural Studies 26, 52-61.
66. GALDEANO-GÓMEZ, E., AZNAR-SÁNCHEZ, J., PÉREZ-MESA, J. (2011) *The Complexity of Theories on Rural Development in Europe: An Analysis of the Paradigmatic Case of Almería (South-east Spain)*. Sociologia Ruralis, 51 (1), 54-78 s. DOI: 10.1111/j.1467-9523.2010.00524.x.
67. GALVASOVÁ, I., BINEK, J., CHABIČOVSKÁ, K., HOLEČEK, J., HALÁSEK, D. (2007) *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. GaREP, spol. s r. o.: Brno. 144 s. ISBN 80-251-20-9.

68. GIDDENS, A. (1999) *Sociologie*. Praha: Argo. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
69. GIDDENS, A. (2013) *Sociologie – aktualizované a rozšířené vydání revidované Philipem W. Suttonem*. Praha: Argo. 1048 s. ISBN 978-80-257-0807-1.
70. GLASER, B. G., STRAUSS, A. L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Aldine Transaction – A Division of Transaction Publishers: New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.). 271 s. ISBN 0-202-30260-1.
71. GOFFMAN, E. (1999) *Všichni hrajeme divadlo. Sebe prezentace v každodenním životě*. Nakladatelství Studia Ypsilon. 247 s. ISBN 80-902482-4-1.
72. GOODWIN, M. (1998) *The Governance of Rural Areas: Some Emerging Research Issues and Agendas*. Journal of Rural Studies, 14, 5-12.
73. GORLACH, K., LOŠŤÁK, M., MONEY, P.H. (2008) *Agriculture, communities, and new Social Movements: East European Ruralities in the Process of Restructuring*. Journal of Rural Studies 24(2). 161-171 s.
74. GRANOVETTER, M. (1973) *The Strength of Weak Ties*. American Journal of Sociology 78 (6), 1360-1380 s.
75. GRANOVETTER, M. (1983) *The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited*. Sociological Theory 1, 201-233 s.
76. HARRIS, J. (2001) *Community and Civil Society*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0-511-03824-0 eBook.
77. HIGH, Ch., NEMES G. (2007) *Social Learning in LEADER: Exogenous, Endogenous and Hybrid Evaluation in Rural Development*. Sociologia Ruralis, 47 (2). 103-118 s. ISSN 0038-0199.
78. HUBÍK, S. (2006) *Sociální konstrukce regionu. Teoretická a metodologická východiska*. Mendelova univerzita v Brně. Brno. ISBN 80-86633-73-X.
79. HUDEČKOVÁ, H., BALZEROVÁ, H. (2010) *The adaptability of stakeholders to new approaches in rural development in the Czech Republic*. Agris on-line 2 (2). 3 – 13 s. ISSN 1804-1930.
80. HUDEČKOVÁ, H., LOŠŤÁK, M. (2002) *O rurální sociologii ve výuce a výzkumu na České zemědělské univerzitě v Praze*. Sociologický časopis 1/2002. str. 89 – 99.
81. HUDEČKOVÁ, H., LOŠŤÁK, M. (2003) *Social capital in the change of the Czech agriculture*. Agriculture Economics 49, 301-309.
82. HUDEČKOVÁ, H., LOŠŤÁK, M. (2008) *LEADER in the Czech Republic and the farming sector*. Agricultural Economics 54 (12). 555 – 565 s.
83. CHABIČOVSKÁ K. a kol. (2009) *Rozvojový interaktivní audit. Přístupy k řešení disparit*. Brno: GaREP, 66 s. ISBN 978-80-904308-1-5
84. JANÁK, D. (2011) *Metodologický seminář k empirickým výzkumům*. Opava: Slezská univerzita v Opavě. 82 s.
85. JEHLE, R. (1998) *Pojetí endogenního rurálního rozvoje a jeho zavádění do regionální politiky v České republice*. Zemědělská ekonomika 44(1). 9-17 s.
86. KABELE, J. (1996) *Sociální konstruktivismus*. Praha: Sociologický časopis, 32 (3), 317-337 s.
87. KAUTSKY, K. (1959) *Agrární otázka: Přehled tendencí moderního zemědělství a agrární politika sociální demokracie*. Praha: SNPL. 512 s.
88. KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ Z. (2014) *Partnerství v rozvoji obcí, měst a regionů*. Auditorium: Praha. 233 s. ISBN: 978-80-87284-44-5.
89. KOVÁČH, I., KUČEROVÁ, E. (2006) *The Project Class in Central Europe: The Czech and Hungarian Case*. Sociologia Ruralis, 46 (1), 3-21 s. ISSN 0038-0199
90. KULHÁNEK, L. (2007) *Rozvoj regionu v teorii učících se regionů*. 2nd Central European Conference in Regional Science – CERS. 481-488.
91. KRONICK, J., C. (1997) *Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat*. Praha: Sociologický časopis, 33 (1), 57-67 s.
92. LAPPING, M. B. (2006) *Rural Policy and Planning*. In Handbook of Rural Studies (edited by Patrick Cloke, Terry Marsden and Patrick H. Mooney). London: Sage. 104-122. ISBN 0 7619 7332 X.
93. LAWSON, C., LORENZ, E. (1999) *Collective Learning, Tacit Knowledge and Regional Innovative Capacity*. Regional Studies 33, 305-317.
94. LEE, J., ÁRNASON, A., NIGHTINGALE, A., SHUCKSMITH, M. (2005) *Networking: Social Capital and Identities in European Rural Development*. Sociologia Ruralis, 45 (4), 15 s. ISSN 0038-0199.
95. LIN, N. (2001) *Social Capital. A Theory of Social Structure and Action*. University Press, Cambridge. 278 s. ISBN 0-521-47431-0.
96. LIN, N. (1999) *Building a Network Theory of Social Capital*. Connections 22, 28-51.

97. LOŠŤÁK, M. (2006) *The influence of intangible forms of capital on farms*. *Agricultural Economics* 52, 251-262.
98. LOŠŤÁK, M., HUDEČKOVÁ, H. (2010) *Preliminary impacts of the LEADER+ approach in the Czech republic*. *Agricultural Economics* 56, 249-265).
99. LOŠŤÁK, M., KARANIKOLAS, P., DRAGANOVA, M., ZAGATA, L. (2014) *Local Quality and Certification Schemes as New Forms of Governance in Sustainability Transitions*. In *Transition Pathways Towards Sustainability in Agriculture: Case Studies from Europe*. CABI: Oxfordshire. 246 s. ISBN 978-1780642192.
100. LOWE, P. (2000) *The Challenges for Rural development in Europe*. in *Conference Proceedings (5th European Conference on Higher Agricultural Education): "From Production Agriculture to Rural Development"* (edited by Eirene Williams). Newton Abbot: Seale-Hayne Faculty, University of Plymouth. 230 s. ISBN 1-84102-074-5.
101. LOWE, P., MURDOCH, J., WARD, N. (1995) *Networks in Rural Development: Beyond Exogenous and Endogenous Models in Beyond Modernization: The Impact of Endogenous Rural Development*. Assen: Van Gorsum & Comp. 301 s. ISBN 90 232 2938 X.
102. LOWE, P., Ray, Ch., WARD, N., WOOD, D., WOODWARD, R. (1998) *Participation in Rural Development: A Review of European Experience*. Centre for Rural Economy: University of Newcastle. Research Report.
103. LUKESCH, R., PAYER, H., (2005) *Learning Regions, Evolving Governance*. Paper presented at International Workshop „Regional Governance for Sustainable Development“. Hagen.
104. MAJEROVÁ, V., MAJER, E. (2006) *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství – část I. ČZU v Praze*. 158 s. ISBN 80-213-0507-X.
105. MARINI, M. B. a MOONEY, P. H. (2006). *Rural Economies*. In *Handbook of Rural Studies* (edited by Patrick Cloke, Terry Marsden and Patrick H. Mooney). London: Sage. 91-103. ISBN 0 7619 7332 X.
106. MARQUARDT, D., WEGENER, S., MÖLLERS, J. (2010) *Does the EU LEADER Instrument Support Endogenous Development and New Modes of Governance in Romania?*, *International Journal of Rural Management*, 6 (2), 193-241 s. DOI: 10.1177/097300521200600202.
107. MARQUARDT, D., MÖLLERS, J., BUCHENRIEDER, G. (2012) *Social Networks and Rural Development: LEADER in Romania*. *Sociologia Ruralis*, 52 (4), 398-431 s. DOI: 10.1111/j.1467-9523.2012.00571.x.
108. MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. (1996) *Velký sociologický slovník I. a II.*. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova. 1627 s. ISBN 80-7184-311-3.
109. MATOUŠKOVÁ, K. (2011) *NUTS3 a EDORA k typologii městských a venkovských regionů*. [online]. [cit. 2017-03-12]. s. 6. Dostupné na [www: <https://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2011/2011-02/02_nuts.pdf>](http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2011/2011-02/02_nuts.pdf).
110. MAUREL, M.-C. (2008) *Local Development Stakeholders and the European Model: Learning the LEADER Approach in the New Member States*. *Czech Sociological Review* 44, 511-529.
111. MEYER W., ELBE S. (2006) *Evaluation of Regional Network Governance*. Capacity Building for Steering Sustainable Development. Centre for Evaluation at Saarland University: Saarbrücken.
112. MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ (2009) *LEADER – budoucnost venkova 2009*. 32 s. ISBN 978-80-7084-856-2.
113. MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ (2014) *Místní akční skupiny*. [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné z WWW: [<http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/mistni-akcni-skupiny/>](http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/mistni-akcni-skupiny/).
114. MORGAN, K. (1997) *The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal*. *Regional Studies* 31, 491-503.
115. MURDOCH, J. (2000) *Networks – a new paradigm of rural development?* *Journal of Rural Studies* 16. pp. 407-419.
116. NAGY, O. (2009) *The Rural Space. Typology and Classification*. *Studia Universitas - Seria Științe Inginerești și Agro-Turism*.
117. NARDONE, G., SISTO, R., Lopolito, A. (2010) *Social Capital in the LEADER Initiative: a methodological approach*. *Journal of Rural Studies* 26, 63-72.
118. NÁRODNÍ ARCHIV VELKÉ BRITÁNIE (1932) *Town and Country Planning Act. Eyre and Sportiswoode Limited: the King's Printer of Acts of Parliament*. 98 s. ISBN 0 10 549693 6. [online]. [cit. 2014-08-15]. Dostupné na [www: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1932/48/schedule/FIRST/part/I/enacted>](http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1932/48/schedule/FIRST/part/I/enacted).
119. NELSON, L. (1969) *Rural Sociology (Its Origin and Growth in the United States)*. Minneapolis, University of Minnesota Press. 221 s.

120. NEUMEIER, S. (2012) *Why do Social Innovations in Rural Development Matter and Should They be Considered More Seriously in Rural Development Research? – Proposal for a Stronger Focus on Social Innovations in Rural Development Research*. Sociologia Ruralis, 52 (1), 48-69 s. DOI: 10.1111/j.1467-9523.2011.00553.x
121. de NOOY, W., MRVAR, A., Batagelj, V. (2005) *Exploratory Social Network Analysis with Pajek*. New York: Cambridge university press. 333 s. ISBN 0-521-60262-9.
122. NS MAS – NÁRODNÍ SÍŤ MÍSTNÍCH AKČNÍCH SKUPIN (2014) *Současnost a budoucnost venkova*.
123. NS MAS – NÁRODNÍ SÍŤ MÍSTNÍCH AKČNÍCH SKUPIN (2016) *Počet MAS v ČR*. [online]. ©2017. [cit. 2016-12-28]. Dostupné z WWW: <<http://nsmascr.cz/seznam-mistnich-akcnich-skupin/>>.
124. OECD-ORGANIZACE PRO HOSPODÁŘSKOU SPOLUPRÁCI A ROZVOJ (2010) *OECD Regional Typology*. Directorate for Public Governance and Territorial Development [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné na: <<http://www.oecd.org/dataoecd/35/62/42392595.pdf>>.
125. PERLÍN, R. (1999) *Venkov, typologie venkovského prostoru*, In: Česká etnoekologie, Etnoekologické semináře v Liběchově, Praha: Cargo Publishers o.s., 21 s.
126. PERLÍN, R. (2009) *Vymezení venkovských obcí v Česku*. Deník veřejné správy: rubrika Regiony. 14.7.2009. [cit. 2017-3-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6384068>>.
127. PERLÍN, R. (2013) *Rozvojové problémy venkova*. Přednášky – Karlova univerzita v Praze, Praha. 18.2. - 15.4. 2013.
128. PLOEG van der, J. D., RENTING, H., BRUNORI, G., KNICKEL, K., MANNION, J., MARSDEN, T., ROEST, K., SEVILLA-GUZMÁN, E., VENTURA, F. (2000) *Rural Development: From Practices and Policies towards Theory*. Sociologia Ruralis, 40 (4), 391-408 s. ISSN 0038-0199.
129. POSÁZAVÍ O.P.S. *Evaluační projektů spolupráce – případová studie*. [online]. ©2004 – 2012. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z WWW: <http://leader.posazavi.com/cz/article.asp?article_id=3761>.
130. POSPĚCH, P. (2014) *Discursive no man's land: Analysing the discourse of the rural in the transitional Czech Republic*. Journal of Rural Studies 34, 96-107.
131. PRV-PROGRAM ROZVOJE VENKOVA (2010) *Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013*. Červen 2013. [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné na: <https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fefrd%2F1393415127062.pdf>.
132. PRV-PROGRAM ROZVOJE VENKOVA (2013) *Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013*. Červen 2013. [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné na: <https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fefrd%2F1393415127062.pdf>.
133. PRV-PROGRAM ROZVOJE VENKOVA (2015) *Program rozvoje venkova České republiky na období 2014-2020, verze 1.1*. Březen 2015. [online]. [cit. 2016-12-21]. Dostupné na: <http://eagri.cz/public/web/file/370916/PRV_odeslane_EK_25_3_15.pdf>.
134. PŘÍSTUP LEADER (2006) *Základní příručka*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství. 27 s. ISBN 92-79-02040-4.
135. PUTNAM, R. D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press, 280 s. ISBN 978-0691078892.
136. PUTNAM, R. D. (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster Paperbacks. 541 s. ISBN 978-0-684-83283-8.
137. RADA EVROPY (1999) *Towards a Spatial Development Strategy for the European Continent: Perspectives of Evolution of Rural Areas in Europe*. Strasbourg: Council of European Publishing. ISBN 92-871-4103-2.
138. RAY, Ch. (1999) *Towards a Meta-Framework of Endogenous Defelopment: Repertoires, Paths, Democracy and Rights*. Sociologia Ruralis, 39 (4), 521-537 s. ISSN 0038-0199.
139. RAY, Ch. (2000) *The EU LEADER Programme: Rural Development Laboratory*. Sociologia Ruralis, 40 (2), 163-171 s. ISSN 0038-0199.
140. RAY, Ch. (2001) *Transnational Co-operation Between Rural Areas: Elements of a Political Economy of EU Rural Development*. Sociologia Ruralis, 41 (3), 279-295 s. ISSN 0038-0199.
141. RAY, Ch. (2006) *Neo-endogenous rural development in the EU*. In: Cloke P, Marsden T, Mooney P (ed.) *Handbook of Rural Studies*, Sage, London ISBN 0 7619 7332 X.
142. REICHEL, J. (2009) *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Havlíčkův Brod : Grada Publishing, a.s., 184 s. ISBN 978-80-247-3006-9.
143. REMR, J. (2009) *Interaktivní přístup k evaluacím. Realistická alternativa*. Disertační práce na Fakultě sociálních věd. Karlova Univerzita v Praze. Školitel: Doc. PhDr. Hynek Jeřábek, CSc.

144. RICHTA, R. a kolektiv (1969) *Civilizace na rozcestí: společenské a lidské souvislosti vědeckotechnické revoluce*. Svoboda: Praha. 412 s.
145. RITZER, G. (2003) *Mcdonaldizace společnosti*. Academia: Praha. 176 s. ISBN 80-200-1075-0.
146. SCHILLER, H. (2011) *Networks of Local Action Groups in Rural Areas. The Example of the EU Initiative Broads and Rivers LEADER+*. VDM Verlag Dr. Müller GmbH&Co: Saarbrücken. 84 s. ISBN 978-3-639-01087-9.
147. SHUCKSMITH, M. (2000) *Endogenous Development, Social Capital and Social Inclusion: Perspective from LEADER in the UK*. Sociologia Ruralis, 40 (2), 209-218 s.
148. SHUCKSMITH, M. (2010) *Disintegrated Rural Development? Neo-endogenous Rural Development, Planning and Place-Shaping in Diffused Power Contexts*. Sociologia Ruralis, 50 (1), 1-14 s. DOI: 10.1111/j.1467-9523.2009.00497.x.
149. SOROKIN, P., ZIMMERMAN C. (1929) *Principles of Urban-Rural Sociology*. University of Minnesota, New York. 652 s.
150. STACHOVÁ, J. (2008) *Občanská společnost v regionech České republiky*. Sociologický ústav AV ČR, Praha (disertační práce). 93 s. ISBN 978-80-7330-142-2.
151. STRAUSS A., CORBINOVÁ J. (1999) *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Nakladatelství Albert, Boskovice. ISBN 80-85834-60-X.
152. SUTHERLAND, L.-A., BURTON, R.J.F. (2011) *Good farmers, good neighbours? The role of cultural capital in social capital development in a Scottish farming community*. Sociologia Ruralis 51, 238-255.
153. SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. (2008) *Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí*. Sborník příspěvků Geodny Liberec. 7 s. ISBN 978-80-7372-443-6.
154. ŠAFR, J. SEDLÁČKOVÁ, M. (2006) *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. 93 s. ISBN 80-7330-095-8.
155. ŠIROKÝ, J. a kolektiv (2011) *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. Computer Press. 208 s. ISBN 978-80-251-3510-5.
156. ŠUBRT, J. a kol (2010) *Soudobá sociologie IV. Aktuální a každodenní*. Karolinum. 384 s. ISBN 9788024617893.
157. TERLUIN, I. J. (2003) *Differences in economic development in rural regions of advanced countries: an overview and critical analysis of theories*. Journal of Rural Studies 19. 327-344 s.
158. THUESEN, A., A. (2009) *Is LEADER Elitist or Inclusive? Composition of Danish LAG Boards in the 2007-2013 Rural Development and Fisheries Programmes*. Sociologia Ruralis, 50 (1), 31-45 s. DOI 10.1111/j.1467-9523.2009.00500.x.
159. TOMŠÍK, K. (2009) *Vývoj a perspektivy evropského venkova*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 208 s. ISBN 978-80-7357-495-6.
160. ÚZPI – Ústav zemědělských a potravinářských informací (2006) *MAS-krok za krokem*. Praktické rady z jednotlivých etap zakládání a činnosti místních akčních skupin.
161. VAJDOVÁ, Z. (2008) *Aktéři rozvoje regionu – Orlicko*. Praha: Sociologický ústav akademie věd ČR. 122 s. ISBN 978-80-7330-143-9.
162. VAJDOVA, Z. (2010) *Síť institucionálních aktérů malého města*. Praha: Sociologický časopis 46(2). 281-299 s.
163. VAJDOVÁ, Z., KOSTELECKÝ, T. (1997) *Politická kultura lokálních společenství: případ tří měst*. Praha: Sociologický časopis 33(3). 445-465 s.
164. Van DEPOELE, L. (2013) *Local Development Strategie in the EU. The Case of LEADER in Rural Development*. Institute for International and European Policy. Catholic University of LEUVEN (Belgium). [online] dostupné z: < http://www.eurolocaldevelopment.org/wp-content/uploads/2013/03/local_development_strategies_in_the_eu.pdf>.
165. VESELÝ, A. (2006) *Teorie mnohačetných forem kapitálů*. Veřejná politika a prognostika PPF. 24 s. ISSN 1801-5999.
166. VLČEK, J. (2009) *Ekonomie a ekonomika*. Wolters Kluwer ČR: Praha. 516 s. ISBN 978-80-7357-478-9.
167. WADE, P., RINNE, P. (2011) *Průvodce programem LEADER založený na zkušenostech z Finska, Irska a České republiky*. Ústav územního rozvoje ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj ČR. 136 s. ISBN: 978-80-87318-20-1.
168. WARD, N., ATTERTON, J., KIM, T.-Y., LOWE, P., PHILLIPSON, J., THOMPSON, N. (2005) *Universities, the Knowledge Economy and 'Neo-Endogenous Rural Development'*. Centre for Rural Economy Discussion Paper Series, 1.

169. WELLBROCK, W., ROEP, D., Wiskerke, J. (2012) *An Integrated Perspective on Rural Regional Learning*. European Countryside 1, 1-16.
170. WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. (2008) *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Linde: Praha. ISBN: 978-80-7201-699-0.
171. WOODS, M. (2006) *Redefining the Rural Question: The New Politics of the Rural and Social Policy*. Social Policy & Administration 40(6). 579-585 s. ISSN 0144-5596.
172. WOODS, M. (2008) *Social Movements and Rural Politics*. Journal of Rural Studies 24(2). 129-137 s. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2007.11.004
173. ZNEBEJÁNEK František (2013) *Mezi konfliktem a kooperací. Jednotná teorie konfliktu a kooperace*. Praha: Sociologické nakladatelství. 158 s. ISBN 978-80-7419-154-1.

Přílohy

Příloha č. 1 Struktura otázek pro rozhovory

Příloha č. 2 Kódovací arch – články o MAS ve Středočeském kraji

Příloha č. 3 Ukázkou přepisu realizovaného rozhovoru³⁶

Příloha č. 1 Struktura otázek pro rozhovory

- Jaká je vaše první představa spojená s tím, když se řekne spolupráce?
- Jaké konkrétní příklady Vaší spolupráce vás napadnou?
- Co vás vedlo k tomu, že jste začali spolupracovat?
- Se kterými aktéry spolupracujete nejvíce?
- Společné vytvoření matice – důvody a aktéři
- Společné vytvoření matice – aktivity a aktéři
- Co podle Vás brání spolupráci?
- Co podle Vás přispívá spolupráci?

³⁶ Ostatní přepisy realizovaných rozhovorů jsou uloženy u autorky této disertační práce.

Příloha č. 2

Kódovací arch – články o MAS ve Středočeském kraji

Analytická jednotka = 1 článek o MAS (resp. 1 anotace)

Počet AJ = 164

	Název proměnné	Hodnota proměnné
1	Číslo článku	1 – 164 (každému číslu odpovídá příslušná anotace článku)
2	Periodikum	1 – web 2 – deník 3 – týdeník 4 – čtrnáctideník 5 – měsíčník 6 – televize
3	Název Periodika	101 – benesovsky.denik.cz 102 – berounsky.denik.cz 103 – boleslavsky.denik.cz 104 – denik.cz 105 – kladensky.denik.cz 106 – kolinsky.denik.cz 107 – kutnohorsky.denik.cz 108 – melnický.denik.cz 109 – novinky.cz 110 – nymbursky.denik.cz 111 – parlamentnilisty.cz 112 – prazsky.denik.cz 113 – prazskypatriot.cz 114 – pribramsky.denik.cz 115 – rakovnický.denik.cz 116 – stredoceskenovinky.cz 117 – zena-in.cz 20 – Benešovský deník 21 – Boleslavský deník 22 – Kladenský deník 23 – Kolínský deník 24 – Kutnohorský deník 25 – Mělnický deník 26 – Nymburský deník 27 – Pražský deník 28 – Příbramský deník 29 – Rakovnický deník 201 – MF Dnes 31 – 5plus2 32 - Zemědělec 41 – Naš Region 51 – Listy Prahy 1 52 – Obec a finance 61 – ČT1

		62 - Prima				
4	Zdroj	1 – celostátní tištěný 2 – internet 3 – regionální tisk 4 – oborové tituly				
5	Rubrika	1 – z regionu (Benešovsko, Moje Kolínsko, Kutnohorsko, ..., U nás doma, Region, Pražský život apod.) 2 – Titulní strana 3 – Zprávy (novinky, zpravodajství, servis, Vaše zprávy, Z venkova) 4 – Tematicky zaměřené (Cestování, Kultura, Podnikání, Volby, Zájmové organizace) 5 – Střední Čechy 0 – nelze zařadit				
6	Datum vydání	Formát: <table border="1" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"> <tr> <td>Měsíc</td> <td>Den</td> </tr> <tr> <td>MM</td> <td>DD</td> </tr> </table>	Měsíc	Den	MM	DD
Měsíc	Den					
MM	DD					
7	Titulní strana	1 – ano 2 – ne 0 – nelze zařadit (např. web)				
8	Strana v periodiku	Číslo – strana, na které článek vyšel				
9	Téma článku	1 – akce – regionální výstava/soutěž 2 – tvorba SCLLD 3 – členství v MAS 4 – kulturní akce s programem 5 – úklidová akce 6 – obnova památek/ kronika 7 – info o činnosti MAS 8 – koordinace regionálního značení 9 – setkání s ... 10 – školy 11 – cestovní ruch 12 – akce – farmářské a řemeslné trhy 13 – spolupráce s DSO 14 – dotace přes/pro MAS 15 – nezařazeno				
10	Téma, se kterým je MAS zmíněna	1 – organizuje/spoluorganizuje akci 2 – tvoří SCLLD 3 – o členství v MAS 4 – poskytuje finance na ... 5 – spolukoordinuje cestovní ruch 6 – informuje o své činnosti 7 – koordinuje regionální značení 8 – je pozvaná na setkání 9 – spolukoordinuje rozvoj regionu (mimo cestovní ruch) 10 – školy 11 – obnova památek 12 – nelze zařadit				

11	Aktivita MAS	1 – jednající aktér
		2 – pasivní hráč
12	Spolupráce	1 – ano
		2 – ne
13	Spolupráce s	1 - obyvatelé
		2 – MAS
		3 – obec (město)
		4 – podnikatelé (vč. zemědělců)
		5 – mikroregion
		6 – školy
		7 – CSV
		8 – vícero aktérů
		0 – není uvedeno
14	Zmíněna konkrétní MAS	1 – ano
		2 – ne

Příloha č. 3 Ukázku přepisu realizovaného rozhovoru

V³⁷: Moje první otázka by se týkala toho, co tě napadne, když já řeknu slovo „spolupráce“ nebo „spolupracovat“? První myšlenka.

R: Pro mě je to asi taková jako, úplně když si vezmu tu asociaci, tak RADOST, ENERGIE

V: Kdybychom přešli ke konkrétním příkladům, kdy si v MASce nebo prostřednictvím MASky s někým spolupracovala, co to bylo?

R: Tak asi nejhezčí spolupráce byla v sociální oblasti, ta je vlastně dlouhodobá, taková fakt jako radostná. Pak samozřejmě nebyla dobrá spolupráce při konkrétních projektech, kdy vlastně ten partner se vyjevil jako spolupráci v podstatě jakoby neschopný. Ty přístupy byly tak extrémní od toho, všechno si udělám sama, abych v půlce to přehodila na tebe celý. Jako že, ale to je spíš jakoby u konkrétních lidí, který prostě toho nejsou schopní.

V: Kdybych se zeptala, v jaké oblasti tohle bylo?

R: Tohle byl konkrétní projekt, který byl zaměřený na celoživotní vzdělávání, kdy teda jsme se dali dohromady s občanským sdružením, za kterým teda figurovala jedna taková dominantní osoba, která právě té spolupráci nebyla schopná. Takže se to tam pohybovalo jakoby od extrému, kdy jsme nemohli udělat vůbec nic bez jejího svolení až po to, kdy opravdu potom veškerou odpovědnost přehodila na naši organizaci i veškerý dopady. To řešíme v podstatě do teďka. Takže asi pro tu spolupráci je strašně důležitý výběr toho partnera, kór pokud se jedná o finanční věci, o nějaký dlouhodobější projekt. A pak zase jakoby naopak moc hezká spolupráce zase tematicky je s aktery cestovního ruchu, kteří už s námi spolupracují déle a rádi se vidíme a rádi posloucháme, jak se to jako vzájemně posouvá no.

V: A jak jsi mluvila o těch poskytovatelích sociálních služeb, v čem byla konkrétně ta spolupráce, na čem to bylo?

R: Bylo to teda při tvorbě komunitního plánu sociálních služeb, kdy oni teda perfektně fungovali v rámci pracovních skupin. Byli schopni dodat podklady, data. Iniciovali spoustu věcí, takže to samozřejmě... když my jsme je zaštiťovali, jakoby tu tvorbu a měli jsme tam takhle aktivní lidi a subjekty, tak se opravdu potom udělalo spousta práce, spousta práce se dala udělat.

V: A jak to teď funguje u těch poskytovatelů sociálních služeb, jak to probíhá? V rámci spolupráce?

R: Tak v rámci spolupráce teďkon vlastně my těžíme z toho, že máme platnej komunitní plán a vlastně veškerý jejich projekty, já můžu vydat jim prohlášení, že jsou v souladu, tím pádem oni získaj vyšší bodové ohodnocení a scházíme se vlastně i k té aktualizaci, vyhodnocení, chodíme si navzájem na akce, bych řekla. Teď vlastně v rámci tréninkové výzvy jsme podpořili vlastně dva poskytovatele vlastně z jedenácti jakoby uchazečů, protože maj ty akce hezký a dlouhodobě se tady věnují i dalším činnostem než jenom vyložení poskytování sociálních služeb.

V: Pak jsi ještě mluvila o oblasti cestovního ruchu, tam vypadá ta spolupráce jak, na čem?

R: Takže tam vlastně, nejdřív jsme museli jakoby přesvědčit, že vůbec máme co nabídnout. Vytvořili jsme tady za místní akční skupinu tedy projekt na společnou propagaci, ale ti aktéři se nám do něj zapojovali tím, že když jsme zorganizovali press trip pro novináře, tak oni jim tam udělali program nebo nám v podstatě chodí na setkání k aktualizaci strategie. Snaží se nějakým způsobem nám dávat nové podněty a vytvářet jako, posilovat tu spolupráci i mezi sebou, z čehož máme největší radost. Když oni vlastně spolupracují mezi sebou a podporují se navzájem.

V: A s dalšími subjekty, nebo respektive ještě na něčem probíhá spolupráce?

R: Pak je tady segment obcí, kde jako ta spolupráce. Tam jsme zkusili právě přes ten vzdělávací projekt iniciovat nějaké aktivní skupiny z obcí. Ne všechny obce měly o ten projekt zájem, ve své podstatě z našeho území to bylo asi sedm obcí, kdo o to projevil zájem, byť s tím bylo spojený nějaký vybavení, ale ten způsob se jim zdál asi hodně náročný, když se zapojovala ta veřejnost a myslím si, že ani ta spolupráce mezi obcemi jako takovými ještě tady úplně nefunguje a tím pádem vlastně je to spíš z našeho pohledu třeba o nějakých jako aktivnějších starostech, se kterými jakoby spolupracujeme víc. A pak jsou obce, o kterých třeba jako víme, ale ani jim asi v tuhle chvíli nemáme co nabídnout, protože oni de facto o nic nestojí. Takže to je, nebo myslím si, že o nic nestojí, nebo tu potřebu asi v tuhle chvíli ještě nemají.

V: Ještě na něčem jste spolupracovali s někým?

R: S vysokýma školama, tam jsme spolupracovali vlastně s ČVUT, vlastně my jsme zadávali práce, témata bakalářských prací a vedli jsme, pomáhali jsme vlastně třem studentům v tom terénu, protože oni si vybrali pasportizaci území, přírodních atraktivit a tou dobou jsme realizovali projekt XY, takže jsme je dokázali přizvat i na projednávání s architektem, se zástupci obcí a snažili jsme se jim prostě nějakým způsobem pomoc nahlédnout do nějakého praktického dění a taky ty výstupy potom od nich byli jako úžasný, že z toho vlastně můžeme čerpat dosud jo. Takže my jsme jim zprostředkovali kontakt s těmi obcemi, se starosty, vzali jsme je tedy na nějaké veřejné setkání. A ta spolupráce taky moc hezká. Pak ještě když se podívám, no a to už jsou potom třeba spíš moje individuální aktivity, že se snažím třeba spolupracovat, ale je to taky za to území, v rámci Středočeského kraje. Tam teda teď děláme nějaký to komunitní plánování, no ale tam je to spíš o tom, že oni mají nějaký záměr a pokud my jim ten záměr jakoby nepotvrdíme, tak jim je to ale stejně asi úplně jedno, protože si udělaj to, co oni uznaj nějakým způsobem za žádoucí.

³⁷ Označení V je myšlena osob výzkumníka, označením R je myšlena osoba dotazovaného.

V: Teď jsme mluvili o tom, co děláte v rámci území. A co třeba spolupráce mezi místními akčními skupinami? Jak tam...

R: Tak tam si myslím, že opravdu dobře funguje síť krajská MASek Středočeskýho kraje, myslím, že jsme si všichni tak nějak sedli, krom pár individualit není nikdo (smích), kdo by nějakým způsobem, s kým by se nedalo tam mluvit a teď se budeme právě snažit navzájem si pomoci právě v těch statusových věcech, asi přesvědčit ten státní zemědělský intervenční fond o tom, že jako forma ty MAsky není zas až tak podstatná pro kvalitu ty činnosti a když se třeba na mě někdo obrátí, že potřebuje třeba pomoci v určitým tématu, jako třeba ta sociální oblast, kde už jsme hodně daleko, tak jako strašně ráda jako pomůžu konzultací nebo pošlu podklady.

V: A obrátili už se na vás v rámci spolupráce subjekty z vnějšku?

R: No určitě, teďkon konkrétně MAS Dolnobřežansko včera a zvenku, no to třeba ten Středočeský kraj, tam jsem byla nominovaná do nějaký ty sociální komise, než zjistili teda přesně, co je MASka ...No takže, asi jo, já si už teď asi nevzpomenu, ale taková komunikace probíhá průběžně, nevím, s MAS Krajinou Srdce, kde taky jsme konzultovali některý věci, s Podlipanskem mi právě volaj, když chtěj připravovat nějaký projekty vždycky.

V: A ozvali se třeba i MAsky někde dál než ve Středních Čechách? Aby řekli, vy jste dělali něco, co nás inspirovalo.

R: Teď vlastně dělám v rámci mapování dobré praxe v MASkách v sociální oblasti pro Agenturu pro sociální začleňování, takže tam komunikujeme s MASkama v rámci celé republiky.

V: Proč jste vlastně začali spolupracovat? Co bylo důvodem k tomu, že jste začali?

R: Tak já si myslím, že když vezmu ten Středočeský kraj, tak tam vlastně ta spolupráce asi díky tomu, že jsou ty MAsky hodně aktivní, tak byla asi jako rychlá a nejvíc funkční ze všech krajů. Nevím třeba, když ty MAsky Olomouckého kraje, který třeba už nesej společnej projekt, tak je to třeba jako zase už dál.

V: A co bylo důvodem, že začal být zpracováván ten strategický plán, že jste se spojili, myslím tím ten komunitní plán sociálních služeb, že jste se spojili s těmi poskytovateli a začali něco v té oblasti dělat.

R: Tak my jsme hledali téma, kde bychom mohli fungovat nějakým způsobem v rámci toho území. Hledali jsme téma, vlastně když už se tady tohleto začínalo, tak moje idea byla, že by to časem mohla převzít místní akční skupina. To samé vlastně bylo i pro to téma toho cestovního ruchu. My jsme si museli jakoby takhle najít ty témata, když jsme zůstali nepodpořenou MASkou. Takže jsme hledali témata, na který bychom mohli být tomu území užitečný. Kde bysme právě mohli nějakým způsobem tu spolupráci rozvinout. Protože opravdu u nás to bylo opravdu jen o té spolupráci, což je ale strašně dobře, protože vlastně ta MASka úplně v prvopočátku ta MASka byla založená obcemi účelově pro získání těch prostředků. Nikdo o to neměl extra zájem, ta strategie podle toho taky vypadala a byla prostě strašně vágní. Jenom, aby se teda něco udělalo a s tím se nějak soutěžilo. A když ty peníze nepřišli, tak vlastně o to úplně všichni ztratili zájem. Bylo to asi opravdu jako zřízený účelově, no. Pak to teda bylo jako nějak před krachem s tím, že my jsme už psali nějaké ty projekty, tak jsme věděli, že by bylo fajn to udržet, byť jsme ještě jako neměli přiděleno, tak jsme, tak jsem se rozhodla, že to nějakým způsobem převezmu a budu se snažit ty aktivit v tom území teda nejen udržet, ale i rozvíjet. A že nám ten princip ty spolupráce jako stačí a je to pro nás dostatečný motiv k tomu, aby ta organizace se udržela, nebo hlavně.

V: V podstatě na začátku to bylo v té oblasti sociálních služeb a pak se to rozvinulo?

R: Hmm, já si myslím, že nejdřív jsme začli asi s cestovním ruchem. Tam to bylo teda trošičku komplikovaný, že ta žádost musela jít přes Svazek, my jsme to chtěli, my jsme to psali za MASku.

V: Proč jste začali v týchletý oblasti spolupracovat? Vzpomněla by sis, proč vlastně...

R: Proč v cestovním ruchu? No, ani nevím, co bylo tím prvním impulsem, asi lidi, lidi, který měli o to téma zájem. Taky to bylo daný jakoby spoluprací studentů, v tý době... no.

V: My jsme se o tom bavili trošku na začátku, ale přece jenom v tom běžným životě spolu spolupracujeme, ale objevují se i situace, kdy se ta spolupráce moc nedaří. Už jsme o tom trošku mluvili v rámci toho projektu na to celoživotní vzdělávání. Stalo se taky někdy i v jiných situacích, že třeba ta spolupráce se úplně nepodařila?

R: Hm, asi v těch obcích, no. Jako že pořád si neuvědomujou ten význam, no. Spíš, že....

V: Na úrovni vedení obcí?

R: No to vůbec nevím, jak je to teda jakoby na ty nižší úrovni, ale na úrovni vedení obcí vlastně, oni nevnímají to území jako nějaký celek. Vnímají vlastně tu svojí obec, potřeby svojí obce a když je pro ně něco výhodnýho, tak do toho jdou. Ale desetkrát budou zvažovat náklady, na cokoliv nad ten rámec. Takže to je taky taková věc, která tedy teď už aspoň si myslej, že nejsme zbytečný, že třeba tady něco uděláme. Ale že oni by se stali nositeli ty spolupráce v tom území, tak to ještě naprosto jako nenastalo.

V: Kde vidíš ten důvod toho, proč to nenastalo?

R: Já si myslím, že hodně je to daný tím, že třeba město XY jako největší město prostě naprosto nespolečně, respektive obce okolní to vnímají tak, že oni nikoho nepotřebují, že veškerá spolupráce je výhodná jenom pro ty největší obce, oni z té spolupráce zas až tolik nemají a tak jak je vedený třeba Svazek obcí, což hodně ty obce zaměňují MASku, Svazek obcí, protože územně je to obdobný, tak prostě ta iniciativa a ta komunikace od toho hlavního města tady našeho je taková, že všechno stejně, ty benefity, vztahuje k svému území. Jo, že všechno je zaměřený na profit ty obce skrz ty další obce a je to strašně znát. Tohle může být pro ty obce jako naprosto zásadně odrazující.

V: My už jsme se tady bavili o tom, že spolupracujete s aktéry sociálních služeb, a aktéry cestovního ruchu...

R: Teď začínáme s podnikateli, tam jsem se zatím setkala právě při tom dotazníku, tak jsou překvapení, že vůbec za nima někdo přijde, že se jich někdo na něco zeptá, že někdo jako vyslechne ty jejich potřeby a taky vnímají tu, no vnímají to, že jsou na to jakoby sami. Není tady vytvořená žádná struktura, ani mezi nimi, ani ze strany obcí ani nějaké jiné instituce, která by je nějakým způsobem sdružovala, pomohla. Já nevím přesně, o hospodářské komoře vlastně nikdo nemluvil, že by to byl nějaký jakoby přínos, nebo že by tam i byli. Maj jako nějaký profesní nějaký spolupracující organizace třeba v rámci autobusové dopravy, takže se schází dopravci ze Středočeského kraje, ale spíš tematicky je to pro ty větší. Pro ty menší si myslím, není vůbec nic. Takže jako je to pro nás hodně zajímavá oblast, zajímavá sféra. Nevím ještě přesně, co jim budeme moci nabídnout, jestli poradenství v dotační oblasti nebo potom bysme udělali nějakou propagaci těch aktérů, nevím...

V: Kdybys měla vyjmenovat aktéry, se kterými na území MASky nejvíc spolupracujete?

R: Asi obce, pak ty poskytovatelé, pak ty aktéři v cestovním ruchu, vlastně to tak vyplývá z těch odpovědí.

V: Je v těch sektorech někdo, kdo je aktivní, ne třeba jméno, ale jestli je to např. malá obec, nebo někdo z těch poskytovatelů?

R: U těch poskytovatelů bych řekla, že jsou aktivní všichni, jo. Oni jsou na tom závislí, oni vědí, že potřebují tu spolupráci. Z těch obcí jsou než spíš celé obce, aktivní někteří starostové to určitě, to je třeba XY, je to XY, hmmm...

V: Jedno je malinká obec, jedno je středně větší město.

R: No pak si myslím, jsou to XY taky, ty docela hodně reagují jakoby starostové, že jezdí na ta setkání, nevdá jim to, naopak tam vlastně je vidět i hodně velký rozdíl v mentalitě těch starostů ze XY a tady z našeho území. Oni už jsou prostě nastavení jinak, nevím, jestli to je tím, že jsou blíž k Praze nebo jsou mladší obecně a nějak se zajímají o ty trendy, o ten vývoj jako aktivněji než vlastně většina z těch tady našich neuvolněných starostů jo. Takový je to vidět, že to území je takový ospalý, takový pomalejší. Je potřeba ho trochu vzbudit. Nevím... Co třeba jsme ještě neoslovili nebo takhle jenom částečně jsou ty spolky, takže to je taky další segment, nebo typ aktérů, který budeme muset nějakým způsobem...

V: Takže v těch spolicích není nikdo, kdo by spolupracoval s MASkou?

R: Jsou to občanský sdružení, většinou složený z aktivních občanů v obci, jako třeba XY v XY nebo XY v XY a to jsou vždycky aktivity lidí ve prospěch dalších lidí a tam strašně záleží jestli to ty lidi nepřestane bavit, protože pak všechny jejich aktivity ustávají, byť mají sdružení, tak většinou, když to nese jeden člověk a unaví se, nebo pracovní je třeba vyčerpán, tak většinou ty aktivity ustávají no. Určitě jinak je to u těch typických spolků jako jsou sokolové, hasiči, tam je i díky té struktuře a těm soutěžím a té povinnosti, kterou jakoby mají, tak tam je to trvalejší. A je fakt, že s těma jsme ještě jako úplně nezačli tu spolupráci.

V: My jsme se teď bavili o jednotlivých subjektech, se kterými spolupracujete a o důvodech, o kterých jsme se tady bavili, které vedli ke spolupráci. A já tě teď poprosím, jestli bys nám mohla z těch důvodů, o kterých jsme se bavili říci k jednotlivým aktérům...

V: Já jsem vysledovala, že jste zmiňovala z těch spolupracujících, že jsou to nějaká občanská sdružení, se kterými spolupracujete, pak jste jmenovala konkrétní starosty, okolní obce, aktéry v cestovním ruchu, potom to byl Svazek obcí, město XY, Vysoké školy (ČVUT), potom různé individuální spíše vaše spolupráce, pak jsou to Dolnobřežansko MAS, MAS Krajina Srdce a další MAS, a pak podnikatelé a spolky a teď a teďka ty aktivity, které jsem se z toho snažila zachytit. Takže je to něco, co se týká sociálních služeb a něco, co se týká cestovního ruchu, pak jsou to nějaké konkrétní nespecifikované projekty, o kterých jste mluvila, pak je to komunitní plán. Tak a teďka ty důvody, jo potom, kdybychom měli ještě příklady té spolupráce, tak to byly sociální služby, komunitní plán, cestovní ruch, konkrétní nějaké projekty, pak propagace cestovního ruchu, vzdělávací projekty, témata na bakalářské práce, mapování památek. Důvody k té spolupráci jsem zaznamenala, že jsou to lidi se společným zájmem, důvodem je radost, hledání společného tématu, když je něco výhodné.

V: My bychom tě poprosili, jestli bys nám mohla u jednotlivých těch aktérů označit z hlediska těch důvodů, které vedli k tomu, že jste začali spolupracovat s občanským sdružením, které tady z těch vedli k tomu, že jste začli spolupracovat v oblasti cestovního ruchu. V podstatě my jsme se teď o tom bavili odděleně a my bychom se k tomu chtěli zpátky vrátit a označit u jednotlivých těch aktérů, které důvodu vedli k tomu, že jste začali spolupracovat

R: Takže jakoby tady, společný zájem, aktéři cestovního ruchu, to byla ta společná propagace. Tady to bylo asi hledání společného tématu s tím cestovním ruchem. Tady bych dala i tu radost, protože tohle je pro mě osobně blížký, lidi tematicky. Obec Svazku, hm, společný téma no a tady je, když je něco výhodný no, jako výhodnost, ale taky vlastně hledáme nějaký společný téma pro ty obce, ale je tady ta nutná podmínka tohohle toho, to téma pro ně musí být výhodný. Okolní obce, zase téma, ale musí být výhodné. Město XY, to já vůbec nevím, ta spolupráce moc nefunguje. Konkrétní starostové, jo to je srdeční záležitost, to je radost a máme společný zájem s těma starostama, s těma, který jsou konkrétní, jo. Tak tohle byla teda čistá radost, ČVUťáci, protože to obohacuje obě strany, já to beru jako obohacení, taková nová energie, nové poznatky. Individuální činnost, tady je to jakoby, že jsem byla delegovaná nebo byla mi daná důvěra. Jako mě to baví, asi kdyby mi to nedělalo radost, tak to prostě nedělám, ale ještě tam byla nějaká jako, já nevím, jak bych to řekla, pocit odpovědnosti za skupinu, za ty MASky, jo. Odpovědnost za, jako daná, já nevím, že jsem pro to téma byla vybraná, abych zastupovala NS MAS pro to daný téma. Sama bych do toho ani neměla ten mandát, samozřejmě vědí, že mě to baví, ale důvěra ve mě vložena (smích), že nezklamu. MAS Dolnobřežansko, tady hledáme asi, máme společný zájem, to je jednoznačný, jako s těma ostatníma MASKama nás spojuje společný zájem na tom vyjednat určitý věci. Podnikatelé no, tak hmmm, tady hledáme společný téma s těma podnikatelem, co my vlastně můžeme pro ně v tom území udělat, co oni by jako chtěli.

Poskytovatelé sociálních služeb, tak to mám zájem a to je radost. A spolky, tady budeme hledat společné téma, tady budeme oslovovat, tady se bude odehrávat.

V1: A teď, tam kde je vícero zaškrtnutých těch důvodů, dá se říct, který z nich je nejdůležitější? Byl nejvýznamnější pro to, že ta spolupráce začala?

R: Zájem. Zájem. Tady asi taky ten zájem

V: A protože nás teď ty matice zajímají nebo tabulky, tak bych u nich ještě teď chvilku zůstala a poprosila bych tě, třeba označit u jednotlivých aktivit, o kterých jsme se teď bavili, u jakých těch subjektů probíhala?

R: Ještě tady hledání společného zájmu, jen když je výhodné, tady bych řekla, že nejdřív to musí být výhodné a pak to teprve budeme hledat společný zájem. Takže tohle je priorita.

V: Přejdeme k jednotlivým aktivitám, kde se spolupráce odehrávala. Sociální služby – jen s poskytovatelem, nebo tam byly i další subjekty v rámci té spolupráce?

R: Byli, byly tam částečně obce, asi tam bylo i město XY individuálně, protože my jsme to po nich přebírali, pak tam byla veřejnost dotčená tím tématem, takže např. rodiče pečující o dítě se zdravotním postižením nebo...

V: Co se týká komunitního plánu?

R: To je to samé, jako u sociálních služeb.

V: Cestovní ruch?

R: Takže tam, jo ještě u těch poskytovatelů tam dáme, protože ty jsou často občanské sdružení a byli tam nevyloženě poskytovatelé podle zákona, ale třeba i organizace poskytující volnočasovky pro děti jo, takže to bylo šířeji nastavené. Cestovní ruch, takže to budou aktéři cestovního ruchu, určitě to jsou podnikatelé taky, taky ty obce a Svazek obcí jako nositel projektu. Konkrétní starostové se do toho určitě zapojovali, protože některý z nich vyloženě provozují ty muzea, máme to tady dost takové atypické. Do tohoto tématu jakoby úplně individuální veřejnost se ne to, spíš já přemýšlím, jestli nějaké to sdružení...

V: Ale to byl spíš myšlen jako váš individuální zájem...

R: Jo, jo, jo, jasně, jasně. Já teď přemýšlím, ale asi i to občanské sdružení se tam nějak vyskytlo...(pozn.: k tomu předešlému)

V: Konkrétní projekt...co dělala MASka.

V: Ony totiž nebyly blíže specifikované, takže nevím, jestli je blíže specifikovat a nebo jenom prostě...

R: My jsme třeba měli projekt spolupráce s jinou MASKou, to bylo to XY, to tady myslím si, je. Pak je to podpora zaměstnanosti, tam spolupracujeme s azylovým domem, s Farní charitou XY a vytváříme tady četu pracovní z osob ohrožených sociálním vyloučením. Tam teda spolupracujeme i s obcema, protože oni jim dávají i tu práci a my jim dáváme peníze (smích). Takže pracovní četa - obce, pracovní četa – poskytovatelé, protože ty nám v tom strašně pomáhají, bez nich bychom se vůbec neobešli, protože je to náročná cílová skupina, konkrétní starostové taky ještě bych řekla, tak je to všechno.

V: A kdybych se vrátila k tomu projektu spolupráce s tou jinou MASKou...

R: Takže tady byly okolní obce, konkrétní starostové

V: Pak pravděpodobně MASky... to bylo s jednou MASKou?

R: No.

V: A pak tam bylo ČVUT, ne?

R: Taky částečně, oni nám k tomu dělali doplněk, oni jakoby rozšiřovali to. Přišlo to paralelně, ale nebylo to plánované, že se do toho jako měli zapojit. Prostě hezky se to sešlo.

V: Potom jsi mluvila o vzdělávacím projektu...

R: To je občanské sdružení, obce, taky bych řekla konkrétní starostové a vlastně nikdo další...

V: Co se týkalo témat bakalárek?

R: Jako jo, zase zadáváme, teď si vybrali tři témata, to jsou vysoké školy...

V: Tak a to je všechno, o čem jsme se bavili a já bych teď..

R: A tam vlastně v těch individuálních aktivitách, tam bych řekla, že spolupracuju s ostatními MASKama, tam je to vlastně vyloženě pro ty MASky... to není spojené vysloveně s naším územím, ale je to spolupráce mezi MASKami

V: Děkuji za vyplnění tabulky a teď už přejdu k poslední otázce. Začínali jsme obecnou úroveň, nevztaženou přímo ke konkrétnímu projektu, tak když jsme se bavili teď nějakou dobu o té spolupráci. Co podle tebe brání, tomu aby ta spolupráce mohla vzniknout?

R: Já si myslím, že té spolupráci nejvíc brání nedostatek času, že jako při všech těch jako základních aktivitách, kteří ti lidi maj, aby se užívali, opečovali si rodinu, tak už na tu spolupráci tolik času nezbývá. Je to hodně o tom, jestli ty starostové na to mají čas, pokud jsou neuvolnění, mají svoje zaměstnání a pro tu obec mají vyhraněný určitý čas, tak vždycky budou prioritně řešit aktuální problémy v té obci a věci nad rámec se budou zvažovat a nebudou pro ně nikdy prioritní, protože na ně nebude ten čas, takže to bych asi tak jako viděla jako největší překážku, co se týče tady toho území a ve spojení toho, kam lidi dojíždějí za prací, kolik času volného jim zbývá a veškerý ty aktivity, který by mohli nějak takhle směřovat tak jsou jako vždycky zvažovaný a srovnávaný s tím, co musím, abych nějakým způsobem přežil.

V: Na druhou stranu, co by mohlo být impulsem, aby ta spolupráce vznikla?

R: Tak vždycky tam musí být ten společný zájem, to znamená probudit vůbec v lidech zájem o něco, o nějakou konkrétní věc a pak, když tam bude ten zájem a oni budou cítit, že ten zájem je jejich, že oni z toho můžou něco hezkého vyzískat, tak do té spolupráce půjdou.